

1978/79:2335–2343 till arbetsmarknadsutskottet
1978/79:2344 och 2345 till näringsutskottet
1978/79:2346 till kulturutskottet
1978/79:2347 och 2348 till utrikesutskottet
1978/79:2349 till skatteutskottet
1978/79:2350 till socialförsäkringsutskottet

§ 4 Föredrogs socialutskottets betänkande 1978/79:26 med anledning av i propositionen 1978/79:100 gjorda framställningar inom socialdepartementets verksamhetsområde såvitt gäller ungdomsvård och nyktethetsvård m. m. jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Nyktethetsvård, m. m.

Regeringen hade i propositionen 1978/79:100 bil. 8 (socialdepartementet) under punkterna J 1–J 9 (s. 175–192) föreslagit

(J 1) att riksdagen till Statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare: Driftkostnader för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 43 919 000 kr.,

(J 2) att riksdagen till Statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare: Utrustning m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 1 000 kr.,

(J 3) att riksdagen till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 1 760 000 kr.,

(J 4) att riksdagen godkände de i propositionen förordade ändringarna i grunderna för bidrag till driftkostnader vid vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m. samt till Bidrag till driften av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 212 900 000 kr.,

(J 5) att riksdagen till Bidrag till kommunala nyktethetsnämnder m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 205 300 000 kr.,

(J 6) att riksdagen till Utbildning och samverkan inom nyktethetsvården för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 1 050 000 kr.,

(J 7) att riksdagen till Bidrag till organisationer m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett anslag av 10 450 000 kr.,

(J 8) att riksdagen till Upplysning och information på alkoholområdet för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 9 350 000 kr.,

(J 9) att riksdagen till Uppdragsforskning i alkoholfrågan för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 260 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:600 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen

beslutade

1. godkänna de riktlinjer för en treårig verksamhet på missbruksområdet som föreslagits i motionen,

2. godkänna de riktlinjer m. m. för information i missbruksfrågorna som föreslagits i motionen,

3. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om skolans verksamhet på missbruksområdet,

4. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om försöks- och utvecklingsarbete inom missbruksområdet,

5. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om utvärdering m. m. av försöksverksamhet med tillnyktringsenheter,

6. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om missbruksforskningen,

7. till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1979/80 under femte huvudtiteln anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 3 760 000 kr.,

8. till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder m. m. för budgetåret 1979/80 under femte huvudtiteln anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 8 500 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 213 800 000 kr.,

9. till Utbildning och samverkan inom nykterhetsvården för budgetåret 1979/80 under femte huvudtiteln anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 3 050 000 kr.,

10. till Bidrag till organisationer m. m. för budgetåret 1979/80 under femte huvudtiteln anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 9 000 000 kr. förhöjt anslag av 19 450 000 kr.,

11. till Upplýsning och information på alkoholområdet för budgetåret 1979/80 under femte huvudtiteln anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 4 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 13 350 000 kr.,

12. till Bidrag till socialt arbete och information i arbetslivet för budgetåret 1979/80 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 500 000 kr.,

1978/79:711 av Margareta Andrén (fp) och Bernt Ekinge (fp),

1978/79:1258 av Bernt Ekinge (fp) och Margareta Andrén (fp),

1978/79:1271 av Marianne Karlsson (c) och Åke Polstam (c),

1978/79:1274 av Karl-Eric Norrby (c) och Gunnar Björk i Gävle (c),

1978/79:1819 av Nils Carlshamre (m) och Ingegerd Troedsson (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. besluta att under budgetåret 1979/80 anordningsbidrag skulle lämnas till 60 nya platser i kommunala inackorderingshem för alkoholmissbrukare.

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

2. till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. anvisa ett reservationsanslag på 2 640 000 kr.,

1978/79:1820 av Eric Carlsson (c) och Arne Magnusson (c), vari hemställts att riksdagen skulle anhålla att regeringen uppdrog åt berörda myndigheter att i enlighet med vad som i motionen anförts

1. skyndsamt vidta erforderliga åtgärder för att skydda barn och ungdom mot alkoholens skadeverkningar,

2. med kraft bekämpa "langningen" av alkoholhaltiga drycker.

1978/79:1829 av Hans Lindblad (fp) och Elver Jonsson (fp),

1978/79:1838 av Gunde Raneskog (c) och Sven Johansson (c) samt

1978/79:1843 av Ulla Tillander (c) och Maj Pehrsson (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande kartläggning av alkoholbrukets samhällsekonomiska konsekvenser att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1258,

2. beträffande alkoholkonsumtionens utveckling att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1829,

3. beträffande utredning om langning att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:711,

4. beträffande åtgärder till skydd för barn och ungdom att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1820,

5. beträffande ett flerårsprogram för åtgärder mot missbruk att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:600 yrkandet 1,

6. beträffande riktlinjer för information i missbruksfrågorna att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:600 yrkandet 2,

7. beträffande skolans verksamhet på missbruksområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:600 yrkandet 3.

8. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1978/79:600 yrkandet 11 och 1978/79:1274 till Upplysning och information på alkoholområdet för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 9 350 000 kr.,

9. att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motionen 1978/79:600 yrkandet 8 till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 205 300 000 kr.,

10. att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 7 samt med anledning av motionen 1978/79:1819 och propositionen till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 3 760 000 kr.,

11. att riksdagen godkände de i propositionen förordade ändringarna i grunderna för bidrag till driftkostnader vid vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.,

12. att riksdagen till Bidrag till driften av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 212 900 000 kr.,

13. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1978/79:600 yrkandet 10, 1978/79:1271 och 1978/79:1838 till Bidrag till organisationer m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett anslag av 10 450 000 kr.,

14. beträffande medelsanvisning till Bidrag till socialt arbete och information i arbetslivet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:600 yrkandet 12,

15. beträffande försöks- och utvecklingsarbete inom missbruksområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:600 yrkandet 4,

16. beträffande försöksverksamheten med tillnyktringsenheter att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:600 yrkandet 5,

17. beträffande missbruksforskningen att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:600 yrkandet 6,

18. beträffande vårdprogramunderlag att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1843 yrkandet 1,

19. beträffande utbildning av personal för missbruksvården att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1843 yrkandet 2,

20. beträffande integrering av institutionsvården att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1843 yrkandet 3,

21. att riksdagen till Statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare: Driftkostnader för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 43 919 000 kr.,

22. att riksdagen till Statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare: Utrustning m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 1 000 kr.,

23. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1978/79:600 yrkandet 9 till Utbildning och samverkan inom nykterhetsvården för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 1 050 000 kr.,

24. att riksdagen till Uppdragsforskning i alkoholfrågan för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 260 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande flerårsprogram för åtgärder mot missbruk av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 1 beslutade godkänna de riktlinjer för en treårig verksamhet på missbruksområdet som föreslagits i motionen.

2. beträffande riktlinjer för information i missbruksfrågorna, skolans verksamhet på missbruksområdet och medelsanvisning till Upplysning och

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

information på alkoholområdet av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 6, 7 och 8 bort hemställa

6. att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 2 beslutade godkänna de riktlinjer för information i missbruksfrågorna som föreslagits i motionen,

7. att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 3 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om skolans verksamhet på missbruksområdet,

8. att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 11, med anledning av regeringens förslag samt med avslag på motionen 1978/79:1274 till Upplysning och information på alkoholområdet för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 13 350 000 kr.

3. beträffande medelsanvisning till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder m. m., såvitt avsåg försöks- och utvecklingsarbete av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 8 och med anledning av regeringens förslag till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 213 800 000 kr.,

4. beträffande medelsanvisningen till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. av Karin Andersson (c), Bengt Bengtsson (c), Karl Leuchovius (m), Britt Wigenfeldt (c), Rune Gustavsson (c) och Ingegerd Troedsson (m) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:1819 samt med anledning av propositionen och motionen 1978/79:600 yrkandet 7 till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 2 640 000 kr.,

5. beträffande medelsanvisningen till Bidrag till anordnande av vårdanstalter av Kersti Swartz (fp) och Per Gahrton (fp) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1978/79:600 yrkandet 7 och 1978/79:1819 till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 1 760 000 kr.,

6. beträffande medelsanvisningen till Bidrag till organisationer m. m. av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 10, med

anledning av regeringens förslag samt med avslag på motionerna 1978/79:1271 och 1978/79:1838 till Bidrag till organisationer m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett anslag av 19 450 000 kr.,

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

7. beträffande medelsanvisning till Bidrag till socialt arbete och information i arbetslivet av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 12 till Bidrag till socialt arbete och information i arbetslivet för budgetåret 1979/80 under femte huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 6 500 000 kr.,

8. beträffande försöks- och utvecklingsarbete inom missbruksområdet av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om försöks- och utvecklingsarbete inom missbruksområdet,

9. beträffande försöksverksamheten med tillnyktringsenheter av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 5 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om försöksverksamheten med tillnyktringsenheter,

10. beträffande missbruksforskningen av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 17 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 6 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om missbruksforskningen,

11. beträffande medelsanvisningen till Utbildning och samverkan inom nykterhetsvården såvitt avsåg erfarenheter från olika försöksverksamheter m. m. av Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet under 23 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:600 yrkandet 9 och med anledning av propositionen till Utbildning och samverkan inom nykterhetsvården för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 3 050 000 kr.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Vi skall nu behandla socialutskottets betänkande nr 26 om bl. a. en del av alkoholpolitiken. Utskottsbetänkandets majoritetsdel bär prägel av att vilja men inte kunna – i varje fall inte kunna bifalla motionen 1978/79:600, som vi från socialdemokratiskt håll har väckt och som är en uppföljning av partikongressens beslut i anledning av dessa frågor. Vi har i reservationerna gjort en anslagsframställning för nästa budgetår på sammanlagt 30 milj. kr. Därtill kan man lägga 30 milj. kr. som kommer under kulturutskottet, vars betänkande är nästa ärende på föredragningslistan, och det gäller aktivitetsstöd åt ungdomsorganisationer för arbete inom skolans ram. Det är en anslagspost som varit uppe flera gånger och nu återkommer och som det regelmässigt har yrkats avslag på från den borgerliga majoritetens sida.

Dessutom kommer det i dagarna en proposition med anledning av kommunalekonomiska utredningens betänkande, och vi har där noterat att socialministern och regeringen vill ta bort anslag till alkoholpolitikliniker och vårdcentraler för alkoholmissbrukare liksom anslag till nytillkommande alkoholpolitikliniker. Det är i det sammanhanget fråga om 69 milj. kr.

Vad det här handlar om totalt sett är alltså ganska stora belopp, även om det i just detta betänkande rör sig om 30 milj. kr.

Vi vet, herr talman, att vi befinner oss i ett trängt ekonomiskt läge, men vi måste samtidigt konstatera att det är fråga om prioriteringar. För inte så länge sedan stod jag i den här talarstolen och sade att om det i stället hade rört sig om en företagsnedläggelse eller någonting liknande, så hade regeringen ryckt ut omedelbart. Vi hade fått yrkanden om tilläggsanslag, och man skulle ha varit beredd att omedelbart göra någonting. Nu är det som att trampa i dyn på något sätt. Jag kommer ihåg från min barndom att man berättade om en person som hade gått ner sig i en mosse. Han trampade i mossdyn, och ju mer han trampade, desto djupare sjönk han. Till slut gick dyn över hans huvud, och han försvann i den och dog.

Jag känner det ungefär likadant när det gäller den här frågan. Vi har utrett den i tio år, och den alkoholpolitiska utredningen har arbetat med den sedan oktober 1974. Ärendet har gått långsamt, även under den socialdemokratiska regeringens tid. Den borgerliga regeringen lade så fram en proposition i februari 1977. Det dröjde alltså ett par år innan något förslag lades fram, och förslaget var dessutom egentligen mycket dåligt – det ledde inte någonstans. Vi lade också vid det tillfället fram ett yrkande om ökning av anslagen med 100 milj. kr. under tre år till olika delområden, men detta avslogs.

Från den debatten vill jag citera ett yttrande av Alvar Andersson i Knäred, som då var utskottets talesman – det gällde ett betänkande från skatteutskottet: "Sett på längre sikt är det alldeles uppenbart att vi måste satsa större resurser, och jag är ganska övertygad om att skillnaderna blir skäligen små när det gäller de konkreta resultaten i fråga om anslag för tre år räknat."

Alvar Andersson fällde det yttrandet i en replik till mig, då jag pläderade för våra anslagsäskanden. Vad han menade var: I dag kan vi inte göra det, men i morgon. Nu är vi, herr talman, komna till morgondagen, men vi har ungefär

samma situation. På någon punkt har det skett en förbättring, men den är inte särskilt stor.

Regeringen hade alltså ett mellanår på sig, men det hände ingenting. Vi har nu återkommit med vår motion, och vi begär på nytt att en rad åtgärder skall vidtas för att vi skall kunna motverka alkoholskadorna och begränsa alkoholkonsumtionen. Jag medger gärna att våra förslag inte innebär ett heltäckande program. De är säkert inte heller tillräckliga. Men de utgör ett allvarligt försök att göra någonting åt den här bekymmersamma situationen. I betänkandet får vi också lovord av majoriteten för vad vi föreslår. Man säger att det är bra i långa stycken, men att vi – tyvärr – inte har några pengar. För att komma ifrån det hela överför man så frågorna till A-nämnden, dvs. socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor.

Vi som tillhör nämnden tackar för uppdraget, och vi skall givetvis behandla frågorna seriöst, men det här betyder att det blir en ny förskjutning. Vi vet ju inte heller om vi, när vi så småningom återkommer med krav på anslagshöjningar, får bifall till dessa krav. Vi har redan begärt anslagshöjningar när det gäller aktivitetssstödet och informationen, men vi har inte fått några sådana utan anslagen blev i stort sett oförändrade. Ändå föreligger det ansökningar om anslag för information på ungefär 30 milj. kr. Vi hade 5 miljoner, och vi begärde att få 10, men vi fick avslag. Aktivitetsstöd över allmänna arvsfonden skall under några år utgå oförändrat med 5 milj. kr. Vi har alltså inte fått vad vi har begärt.

Den här nämnden som skall ha hand om den centrala statliga alkoholpolitiken, alltså hela det väldiga fält det är fråga om, har tre handläggare, varav två i stort sett sysslar med att fördela anslagen och se efter att det fungerar på det här området. För denna stora uppgift fordras det naturligtvis betydligt fler människor, ty alkoholpolitiken är verkligen inte någonting som man sköter med vänster hand när man är ledig.

Herr talman! Jag känner mig egentligen ganska bitter, inte därför att borgerligheten har avstyrkt en socialdemokratisk motion – det får vi ju finna oss i då och då – utan därför att vi inte kommer någonstans. Detta är ju det andra försöket, och det har varit gott om tid mellan de två motionerna. Men trots det har ingenting hänt. Nu skjuter man frågan ytterligare framför sig.

Sammanfattningsvis: Vad är det då vi vill? Jag tror att jag för kammarens ledamöter och för protokollet skall läsa upp våra tio förslag.

1. Vi vill ge alkohol- och narkotikafrågorna en mer framskjuten plats i skolans verksamhet. Skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att utarbeta ett program för detta.

2. Vi vill få en kraftfull satsning på information och debatt om missbruksproblemen och på aktiviteter i ungdomsorganisationer och folkrörelser. På denna punkt begär vi en anslagshöjning på 4 milj. kr. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att dessa pengar snabbt skulle gå åt. Det finns en mycket stor vilja inom våra folkrörelser att göra någonting, och det är den största tillgång, herr talman, som vi har i detta arbete.

3. Vi begär ytterligare medel, ungefär 2 kr. per medlem, till våra

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

arbetstagarorganisationer – LO, TCO och SACO – för den verksamhet som de har börjat bedriva. Det var ganska bra för A-nämnden så till vida att arbetstagarorganisationerna var redo att rycka ut. Vi har också prioriterat dem, så att de i stort sett har fått 80 öre per medlem. Det är klart att det trots allt är ett litet anslag, eftersom det här kommer att kosta pengar. Men vi vill alltså hjälpa till, så att arbetstagarorganisationerna kan gå ut på arbetsplatserna och kamratligt hjälpa dem som kommit snett i det här avseendet.

4. Vi vill ha 3 milj. kr. till stöd för alkoholfri icke kommersiell nöjesverksamhet. Här har lokalorganisationerna – Våra Gårdar, Folkets hus och Bygdegårdarna – ett program färdigt för sådan här verksamhet, men det finns inte pengar. Vi har fått nej på grund av brist på medel. Men de här organisationerna ligger med andra ord i startgroparna.

5. Vi vill ha stöd till upprättande och genomförande av kommunala handlingsprogram för förbättring av särskilt utsatta ungdomsmiljöer. Jag vill beteckna denna punkt som en av huvudpunkterna i vårt program. Det gäller för kommunerna att ta tag i den här frågan och upprätta kommunala handlingsprogram samt samordna alla de verksamheter som det här kan vara fråga om. I samarbete med organisationer och folkrörelser skulle kommunerna härigenom få skjuts på verksamheten.

6. Vi vill genom satsning på folkrörelseanknuten verksamhet öka rehabiliteringsinsatserna för alkoholskadade m. fl. Man kan bl. a. nämna sådana organisationer som Länkarna och RIA-verksamheten som hjälper just de alkoholskadade. Också inom dessa organisationer finns det många människor som vill göra en insats.

7. Vi vill ha försök med nya vård- och behandlingsmetoder inom öppenvård och vid inackorderingshem för alkoholmissbrukare. Jag påminner här, herr talman, om att den proposition som nu föreligger yrkar försämringar på den här punkten med 69 milj. kr. Vi har anledning att återkomma till det, eftersom det inte hör till dagens debatt.

8. Vi föreslår stöd till särskilda projekt för samverkan inom socialvården med landstingens vårdområden.

9. Vi vill att man skall göra utvärdering och dokumentation av den verksamhet som bedrivs, och vi vill att utbildningsverksamhet skall sättas i gång.

10. Vi föreslår en ötokning med 100 platser vid inackorderingshem för alkoholmissbrukare. På den här tionde punkten har minoriteten i utskottet blivit majoritet på grund av voteringsordningen. Vi får se vad resultatet blir till slut. Vi skulle vara utomordentligt glada om vi finge igenom ett beslut om ökning med 100 platser. Socialstyrelsen har för sin del begärt en ökning med 200 platser, medan regeringen har stannat för en ökning med 20 platser.

Jag vill till slut, herr talman, sammanfatta våra krav i den här frågan. Vi vill göra insatser på tre huvudområden: på skolans område, inom folkrörelsernas verksamhet och inom vård och forskning.

Låt mig, innan jag slutar, säga ytterligare några ord om folkrörelsernas verksamhet. Vi hade på 1800-talet ett väldigt alkoholmissbruk i vårt land. Det som i den situationen räddade Sverige var våra folkrörelser. De kom till i

snabb takt i slutet av 1800-talet. Med mellanrum på 10–15 år bildades frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen. De hade var för sig olika mål, men de hade ett gemensamt intresse när det gällde den här frågan, och det blev en sanering i det svenska samhället.

Vad vi från socialdemokratiskt håll menade, vad alkoholpropositionen gick ut på och vad dåvarande socialministern Rune Gustavsson ansåg var att vi åter skulle ge ett uppdrag till folkrörelserna. Därmed bildades A-nämnden, som består av folkrörelserepresentanter. Jag anser att vi däri har en väldig fond av vilja, kunskap och en önskan att göra någonting.

Men det är klart att det också är en samhällelig uppgift att lösa problemen på det här området, och vi måste från samhällets sida stötta folkrörelserna ordentligt, så att resultat kan nås. När det gäller samhällets insatser, herr talman, är det givetvis inte bara staten som skall hjälpa till utan det är också i mycket hög grad – ja, kanske i första hand – en kommunal uppgift att sköta den här frågan. Vi har alltså en treklang: kommunerna, staten och folkrörelserna.

Jag har inte den förhoppningen – även om jag borde ha det – att vi skall kunna få majoritet för våra förslag, men jag hoppas ändå att vi ganska snart skall kunna få fart på behandlingen av de här problemen i det svenska samhället och åstadkomma insatser mot den alltför höga alkoholkonsumtionen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1–3 och 6–11 i socialutskottets betänkande nr 26 samt i övrigt bifall till utskottets hemställan.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag delar helt Evert Svenssons uppfattning när det gäller folkrörelsernas stora betydelse och vad deras verksamhet innebar i slutet av 1800-talet. Samtidigt är jag mycket förvånad över hur socialdemokraterna under en lång regeringstid helt glömde bort den stora fråga som alkoholmissbruket utgör. Det är ju först nu, Evert Svensson, sedan socialdemokraterna kommit i opposition, som man har börjat diskutera den mera ingående. Jag förstår att socialdemokraterna och Evert Svensson i dag känner sig litet plågade av den situation som vi har ute i landet, ett resultat av den politik som fördes, inte minst under 1960-talet. Mycket av de oerhört stora problem vi har i dag är ett resultat av koncentrationsfilosofin, eftersom man bröt en stor del av den gemenskap som är så grundläggande för människornas trygghet. Jag vågar säga att alkoholmissbruket är ett hot mot nationen. Det har ändock sina orsaker. Dem måste vi försöka ta reda på, och jag tror att vi känner dem ganska bra i dag. Det gäller sedan att rätta till de brister som finns och arbeta så att vi kan förebygga missbruket.

Jag vill något kommentera vad Evert Svensson i övrigt tog upp här. Den alkoholproposition som vi lade fram våren 1977, Evert Svensson, kom ganska snart efter det att vår regering hade tillträtt, så vi fördröjde den inte. I stort sett var vi ju ense om innehållet i propositionen, och det gäller att följa upp denna verksamhet. Jag ser inte så mycket nytt i de här tio punkterna som Evert

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nyktershetsvård,
m. m.*

Svensson har anfört här. Det skall jag inte kommentera vidare.

Men jag vill komma tillbaka till socialstyrelsens nämnd. Jag har en mycket stark tro på folkrörelserna, och det var därför som jag var mycket intresserad av – och satte stor tillit till – denna nämnd. Det är inte bara fråga om pengar. Men Evert Svensson framställer det hela så, att får vi inte pengar, kan vi inte göra någonting. I folkrörelsearbetet och i den debatt som vi måste föra är det väsentligt att vi får hela svenska folket att inse att detta är problem som angår oss alla. Vi kan inte bara rycka på axlarna åt dessa problem och säga: Det där angår inte mig. Det gör det. Och det var detta som jag såg i folkrörelseanknytningen – att vi skulle få något av en gemensam folkrörelseaktion och att vi skulle få en sådan debatt att det blev ett uppvaknande hos svenska folket.

Jag har sagt till Evert Svensson förut, både i utskottet och här i kammaren: Evert Svensson sitter i nämnden, och ni som sitter där har fått den uppgiften inte bara för att gå dit på sammanträden och diskutera. Er uppgift är, såsom representanter för olika organisationer, att föra ut denna debatt i folkrörelsernas alla olika led, ut i de små enheterna, ut på verkstadsgolvet osv. Jag menar att det bör ingå i folkrörelsemedlemmarnas dagliga arbete att ta upp den här frågan. Det gäller hur vi umgås med varandra.

Till min efterträdare, Gabriel Romanus, vill jag säga att jag tycker att Gabriel Romanus har all anledning att ta upp den här frågan mer i den offentliga debatten. Jag tycker att det har tysnat litet kring den nu. Gabriel Romanus har inte ens skickat ut ett pressmeddelande i denna viktiga fråga. Vi måste hjälpas åt att föra den här debatten, så att vi kan göra en gemensam insats. Jag är medveten om att det fordras pengar, men vi får inte knyta fast resonemanget till att det bara är fråga om pengar.

När det sedan gäller vårdresurserna, så är det angeläget att vi får en ordentlig inventering av de resurser vi i dag har över hela landet. Vi behöver göra en inventering av dels vad vi har för resurser, dels hur vi använder dem och dels hur vi skall använda dem i fortsättningen. Det finns mycket att diskutera där. Vad vi behöver är en vårdkedja, och jag hoppas att det förslag som så småningom kommer när det gäller bara den nya sociallagstiftningen också skapar möjligheter att få den vårdkedjan, från en utökning av tillnyktringsklinikerna fram till de olika behandlingarna på institutioner o. d., liksom att vi i kommunerna kan följa upp den fortsatta delen när det gäller boende, utbildning och arbete. Det är väsentligt att alla som sysslar med det här och har ansvar för det verkligen följer upp det och får in alla bitar av vårdkedjan.

Jag vill också säga att när jag tar del av det material som produceras får jag oftast uppfattningen att det inte är brist på material – det produceras väldigt mycket. Jag har exempelvis träffat lärare som sagt ungefär så: Ibland kan det vara svårt att strukturera det hela. Jag tror att det bara gäller att använda materialet på rätt sätt, så det är inte direkt när det gäller tillgången på material som det brister.

Under min tid i departementet mötte jag också många entusiastiska människor inom socialförvaltning och skola som verkligen tog egna initiativ

och jobbade seriöst med detta. Här spelar det personliga engagemanget så oerhört stor roll.

Jag har varit med om att avge reservationen 4. Jag skall inte säga så mycket om den reservationen, eftersom jag vet att Nils Carlshamre kommer att beröra den. Låt mig endast framhålla att det finns ett stort behov av denna verksamhet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 4 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag delar självfallet Evert Svenssons uppfattning i många stycken. Inte minst delar jag hans besvikelse över att så litet har blivit utträttat det senaste året.

Det är väl så, att mycket bottnar i att den alkoholpolitiska nämnd i socialstyrelsen, som Evert Svensson har talat om och som han själv tillhör, i och för sig är en besvikelse än så länge. Den har helt enkelt inte kommit i gång. I varje fall kom den inte i gång vid den tid som vi hade räknat med, och det har väl orsaker som Evert Svensson sannolikt känner bättre än jag och som, såvitt jag förstår, ligger i huvudsak utanför riksdagens kontroll. Man kan bara hoppas att det äntligen skall bli någonting av nämnden.

Men därmed är vi tillbaka där vi var då vi senast diskuterade dessa frågor. Jag vet att jag särskilt tryckte på att vi i alla dessa avseenden måste hålla oss till rätt tågorordning: vi måste ha projekten först och pengarna sedan. Det är omöjligt att nå resultat på de här områdena genom att anslå pengar utan att veta mycket väl och mycket exakt vad man anslår pengarna till.

Nu sägs det att här finns önskemål och här finns anslagsframställningar för olika ändamål. Det betvivlar jag inte alls, men det är faktiskt nämnden själv som måste komma med väl genomarbetade och tyvärr mycket detaljerade förslag om hur pengar skall användas på det här området. Det finns få sätt som är säkrare när det gäller att göra av med pengar utan effekt än att besluta, att nu ger vi så och så många miljoner till en informationsinsats exempelvis, utan att vi har mycket detaljerat klart för oss hur pengarna skall användas. Vi har haft mycket stora svinn härvidlag tidigare och kan få det även i fortsättningen.

Det är ingenting annat som ligger bakom utskottsmajoritetens ovilja – man vill inte stödja rena anslagsförslag utan att egentligen ha något underlag för hur pengarna skall användas. Jag är i varje fall för min del beredd att, så fort vi får de här väl utarbetade förslagen, som alltså den alkoholpolitiska nämnden är ansvarig för, diskutera pengarna; jag är alldeles säker på att det gäller insatser som kan prioriteras mycket högt, inte minst därför att de är samhällsekonomiskt lönsamma.

Annars, herr talman, skall jag bara uppehålla mig vid en enda fråga. Det finns en reservation, nr 4, som handlar om anordnande av nya platser vid inackorderingshem för alkoholmissbrukare och statsbidraget till dessa.

Som Evert Svensson sade har regeringen i sin proposition nöjt sig med att liksom tidigare föreslå inrättande av 20 nya platser under det kommande

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

budgetåret. Det är dock för litet när ansökningarna ligger någonstans kring 350, när socialstyrelsen beräknar behovet till 200, osv. I den socialdemokratiska motionen har föreslagits en ökning i förhållande till regeringsförslaget med 100 platser, medan moderata samlingspartiet har föreslagit en ökning med 40 platser, till 60 nya. Nu kan man naturligtvis diskutera vilken siffra som är den rätta – vi har alltså velat tredubbla antalet, medan socialdemokraterna har velat sexdubbla den av regeringen valda siffran. Det kan väl finnas goda skäl för båda förslagen. Det skall naturligtvis inte fördöljas att det allmänna budgetläget här spelar in när man stannar för en lägre siffra. Det går inte att bevisa, men jag har ett intryck av att ett antal på ungefär 60 platser under det budgetåret kanske inte kommer att visa sig helt orealistiskt, eftersom det är en ganska kort tid kvar innan de här byggena skall sättas i gång och eftersom pengarna kanske inte kommer att hinna utanordnas i särskilt mycket snabbare takt än så. Kommunerna går och väntar på besked och innan de har fått beskedet och innan man har hunnit planera färdigt och bygga sina inackorderingshem, har sannolikt en stor del av budgetåret gått. Hur som helst har vi stannat för att föreslå en tredubbling av regeringsförslagets antal nya platser i inackorderingshem. Detta är en utomordentligt viktig vårdform. Om den gäller inte minst att den alldeles säkert är samhällsekonomiskt lönsam – och att den är det redan på mycket kort sikt – varför man med lugnt samvete kan anslå en del pengar till sådana ting.

Centerpartiet har i utskottet anslutit sig till vårt förslag. Vi har alltså en reservation som är gemensam för moderata samlingspartiet och centerpartiet, där vi förordar att anslaget räknas upp med de 880 000 kr. som behövs för att man skall kunna anordna ytterligare 40 platser. Inom parentes sagt är det socialdemokratiska förslaget något felräknat – man räknar med 100 platser för 2 milj. kr., men de kostar faktiskt 2 200 000 kr. Så "små" pengar kanske inte spelar någon större roll när man räknar med 230 miljoner sammanlagt, men det är faktiskt en felräkning.

Jag skall, herr talman, nöja mig med att yrka bifall till reservationen nr 4 och i övrigt till utskottets förslag.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Ibland brukar politikerna ställa till med s. k. svekdebatter, där de försöker anklaga varandra för svikna löften.

I dag har vi egentligen en verklig svekdebatt, fastän stämningen är tam och inte tycks vilja ta sig några egentliga uttryck. Men den handlar ju om det etablerade samhällets cyniska svek mot de hundratusentals utslagna i samhället. Storfinansen, myndigheterna, byråkratin, kommunalstyrelserna, bostadsplanerarna och riksdagen själv är faktiskt på de anklagades bänk.

I fjol försökte vänsterpartiet kommunisterna gång på gång få en diskussion här i kammaren om de stora missbruksproblemen. Vi hade utförliga motioner, som avfärdades på ett par rader av socialutskottet med irrelevanta synpunkter. Kammaren diskuterade utskänkingsfrågor, rätten att brygga maskrosvin och spritens stora skadlighet för levern. Man spaltade sönder allting i småproblem, och man slapp de stora och viktiga tingen.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård.
m. m.*

I år är det likadant. Vpk har en motion om utslagningen – en bred, övergripande motion som försöker analysera förlopp och orsaker och föreslå ett rätt åtgärdsprogram. Den motionen är över huvud taget inte med i det här ärendet. Den har hamnat någon annanstans, Gud vet var. Socialdemokraterna har i år väckt en stor, övergripande motion om utslagningen. Där har utskottet ryckt ut en liten, liten bit ur dess sammanhang för behandling här.

Vad blir följden av hela detta sätt att behandla frågan? Jo, att mycket av kammarens diskussioner och behandling kommer att sakna relevans till drogproblemets verkliga natur och orsaker. Vi skall diskutera fler utredningar, vi skall ha litet mer pengar för att tala om hur förskräckligt skadliga sprit och knark är, vi skall ha 40 behandlingsplatser hit och 20 behandlingsplatser dit, vi skall ha utvärdering av försöksverksamhet så att det kan produceras ännu mer papper om utslagning och droger.

Vad är det egentligen vi håller på med? Visst är de här detaljerna av betydelse – jag försöker inte håna dem. Men de berör ändå marginalproblem, och de får oss lätt att fly från de verkliga huvudproblemen.

Skall vi angripa drogproblemet i samhället måste vi väl ändå utgå från vissa grundläggande insikter. Den första insikten är att samhällets hittillsvarande alkohol- och narkotikapolitik är fullständigt bankrutt. Den är till 95 % värdelös. Den har inte åstadkommit någonting, och den står inte alls i proportion till problemets natur, varken kvantitativt eller kvalitativt. Det är ingenting som vi behöver utreda, för det kan vi se med våra ögon, om vi över huvud taget vill se. Vi måste börja på nytt.

Vi har mer än 300 000 drogberoende som behöver omedelbar behandling. Ca 95 % av dessa 300 000 är alkoholberoende. Och i dag kan några få hundratal erbjudas en något så när vetenskapligt adekvat behandling.

Vad säger oss dessa grova tal? Först och främst säger de oss att drogproblemet måste ha samhällseliga grundorsaker. Så många människor hamnar inte i destruktiva situationer av rent personliga skäl. Det måste finnas en samhällselig grund.

Vad är det då för samhällselig omgivning som man har skapat? Vem byggde de här segregerade bostadsgettona? Vem lät förstädernas arbetarbarn gå sina första skolår i provisoriska källarlokalerna där den nya skolans pedagogiska resurser inte kom till sin rätt? Vem trodde att små barn inte behövde ha det vackert omkring sig? Och vem brydde sig om att förstå vilka psykiska processer som utvecklades hos barn som dagligen upplevde en estetisk utarmning? Vem lät barndaghemmen vänta och tog pengar för att bygga köpcentra med 1 000 parkeringsplatser?

Vem är det som under hela efterkrigstiden har prisat konkurrensen i samhället? Vem är det som har övertalat arbetarna att underkasta sig ackordsystemet? Och vem är det som därefter har upphävt ramaskrin över att människor behöver så mycket sprit?

Kommunalråd, byggkapitalister, AMS-direktörer plus alla konkurrensens lovsjungare i regeringsdepartement och på moderata partistämmor, alla karriärister med sina villor, sitt aktiesparande, sin sociala egoism – de har ju

velat ha det så här. I dag beskärmar de sig över den sociala utslagningen, men det är bara så att kretsloppet är fullbordat. De barn som man lät växa upp i torftighet och diskriminering, alla de arbetare man slog ut i den heliga konkurrensens och de välsignade ackordens namn, nu kommer de – nedkörda, berövade sin värdighet, förtvivlade, drogberoende.

Det fanns en vänster i Sverige som med alla sina svagheter ändå såg detta komma och som protesterade. Jag minns så väl hur det etablerade samhällets toppar hånade den. De kallade oss arbetarbarn för lymlar och långhåriga intellektuella.

Nu står vi där vi står, och vi måste börja om förutsättningslöst.

Vad är det då som måste göras? Vi får börja från grunden och i det lilla och sedan gå till de större planerna. Vi får aldrig mer planera ett bostadsområde utan att skapa fullt mått av social kontakt, stimulerande tillsyn, fungerande fältorganisationer för aktivt ingripande mot problem på ett tidigt stadium. Vi får genast lägga upp ett stort tolv månadersprogram för 100 000 nya arbeten som ett första led – vilket vi i vpk har föreslagit – arbeten med upprustning av stadsmiljöer, med upprustning av den kollektiva trafiken, med snabbare utbyggd barntillsyn, osv. Vi måste påbörja planeringen av ett stort statligt industriprogram, som kan förnya industrin och hindra sysselsättningen från att ytterligare gå ned. Vi får aldrig mer inbilla oss att privatkapitalet och konkurrensen kan lösa samhällseliga problem, ge människor arbete och göra dem lyckliga – det kan de inte. Sådana illusioner måste vi en gång för alla göra upp med.

Vidare måste vi se själva drogproblemet i ögonen. Vi måste se dess verkliga storlek och handla därefter, i stället för att hålla på med sådant som trots allt är administrativt småplock.

300 000 är de som behöver stöd i frigörelsen från drogberoendet. Ytterligare flera hundra tusen, de flesta ungdomar, är i riskzonen.

Alkoholismen är det kvantitativt största problemet. Narkotikaproblemet är i antal beroende räknat långt mindre, men har kvalitativt sett en destruktivare karaktär.

Det är sannolikt en illusion att vi skall kunna skapa ett alkoholfritt samhälle. Men det går däremot att skapa ett narkotikafritt samhälle. Det finns industriella samhällen i vår tid som är narkotikafria. Men precis som i den s. k. bordellaffären griper man icke in mot den del av den ekonomiska brottsligheten som är sammankopplad med distributionen av narkotika. Vi har skäl att misstänka att den har sina kontaktnät i samhällets toppar och i innekretsarna hos finansvärldens unga lejon. Detta samhällseliga högviltreservat har politikerna alltför mycket lämnat i fred.

Sedan måste vi se vad problemens proportioner kräver. För att hindra nya grupper från att hamna i drogberoende och för att effektivt börja frigöra de redan nu drogberoende fordras ett antal behandlingsplatser – ungefärligen omfattande 50 000. Vi har några få hundra. Denna stora utbyggnad måste börja nu. Ingen tror att vi kan få in 50 000 människor på institutioner och behandlingshem. Dessa måste kraftigt byggas ut, men flertalet platser måste av lätt insedda materiella och ekonomiska skäl skapas i olika former av öppen

verksamhet och inom ramen för boendekollektiv utanför behandlingshem och institutioner.

Vi måste också få till stånd en behandling av helt ny typ. De gamla torkarna, de psykiatriska klinikerna måste antingen upphöra med sin verksamhet i den här branschen eller fullständigt brytas ut ur sina gamla ramar och sitt gamla sammanhang.

Vi måste göra upp med alla de vidskepelser som i dag belastar behandlingssyn och behandlingsformer, sluta se drogproblemet som ett medicinskt problem. Drogberoende har inget med medicin att göra annat än möjligen i det direkt akuta avgiftningsstadiet. Drogberoendet blir inte bättre av att ersättas med psykofarmaka i den typ av destruktiv behandling som dominerar på de psykiatriska klinikerna.

Drogberoende har sin grund i skilda former av mänskliga utstötningsprocesser och i människans sätt att personligen reagera på sådana här processer. Drogberoendet uppstår på ett visst stadium av en psykisk utstötningsprocess, som mycket ofta har sin grund i ekonomisk utslagning eller därav föranledda sociala effekter. Sådana processer behöver inte leda till drogberoende, men drogberoendet är, som vi vet, ett vanligt inslag däri.

Drogberoende behöver inte vara primärt orsakat av ekonomisk och social utslagning. Utstötningsprocesserna kan ha börjat på annat sätt. De kan ha uppstått i en emotionellt torftig eller kylig miljö i ett barns tidiga tillvaro. Processens stadier följer då i en annan ordningsföljd, får som regel andra mönster och är oftast mer svårbearbetade.

Man måste ha vissa politiska och sociala utgångspunkter i botten för ett brett angrepp på drogberoendet som massföreteelse.

Man måste inse att ett sådant angrepp inte kan ske på nuvarande ekonomiska grundval med de resursramar som finns. Med det som samhället i dag satsar på åtgärder mot drogproblemen kommer man ingen vart. Man måste inse att det krävs en stor social och ekonomisk omfördelning på denna sektor av samhället såväl som på många andra. Man får sluta att ge så många miljarder åt storföretagen. Man får sluta att bygga motorvägar, sluta att lägga ut pengar på krigsflygplan, kontorspalats och riksdagshusbyggen. Anslagen för åtgärder mot drogberoende måste bli, grovt räknat, minst tio gånger större än nu, om vi över huvud taget skall påstå att vi gör något meningsfullt.

Man måste också inse – och det är en politisk insikt – att kampen mot drogberoende är en social frigörelsekamp, en av den sociala frigörelsekampens många manifestationsformer, där de drogberoende själva och deras organisationer måste spela en helt annan roll än nu. Frigörelse sker ju inte genom att man blir vårdad, det sker genom att man i en svår och lång process får stöd av kamrater och specialister att genomföra sin frigörelse. Drivkraften i frigörelsen är man själv och det kollektiv som man kämpar tillsammans med.

Vi måste också inse att Sverige är fruktansvärt efterblivet och underutvecklat när det gäller både de vetenskapliga och de praktiska behandlingsformerna. De beteendevetenskaper som kan ligga till grund för en effektiv och meningsfull behandling är fruktansvärt underutvecklade. De är långt

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

efter vad de är t. ex. i länder som Frankrike och Italien. Vi tror ofta inte det, men beklagligtvis är det så. De har blivit underförsörjda här till förmån exempelvis för den medicinska psykiatrin eller för andra delar av vårdapparatens, som i detta sammanhang har ingenting eller ytterst litet att ge.

Vi måste inse – det är också en politisk insikt – att ökat administrativt tvång i princip är destruktivt. Vi måste inse att det finns i Sverige i dag en tvångstradition som är fastare etablerad än i flertalet andra länder. Vi har förbluffande många tvångsingripanden mot människor i det här landet även jämfört med sådana länder som Sovjetunionen och DDR, som vi ibland berömmar oss av att kritisera, därför att de i enstaka fall missbrukar exempelvis det psykiatriska tvånget för andra syften. Här i Sverige är det verkligen fråga om en tradition av massivt administrativt tvång, som drabbar de utslagna, som drabbar arbetarklassen. Det tvånget har vi inte för litet av, det har vi alldeles för mycket av, och det bör avvecklas så snart som möjligt.

Tvång mot vuxna innebär alltid hot mot de medborgerliga fri- och rättigheterna. När det däremot gäller sådana tvångsåtgärder som syftar till att gripa in i de minderårigas situation är problemet delvis ett annat. Där ligger det en del i den kritik som från vissa håll framförs att man där är för slapp och efterlåten, att man inte visar den respekt för barnet och barnets intressen som man bör visa i situationer där det kan vara vitalt att förflytta barnet ur en destruktiv miljö och ur ett destruktivt föräldraskap. Svårigheten är bara att bedöma var det destruktiva föräldraskapet består, för det är ofta i de ytligt sett välordnade hemmen som man kan finna lika destruktiva miljöer som man kan göra i de hem där utslagningen har fått fulla effekter. Därför måste man också där gå försiktigt fram och med urskillning.

Vi kan konstatera att vi i de politiska instanserna här i landet egentligen ingenting har uppnått när det gäller drogproblematiken. I dag måste vi åtminstone uppfylla den skyldigheten mot de utslagna i samhället och mot de väljare som gett oss vårt mandat att stå för vårt svek: Vi skall erkänna att så här kan det inte gå vidare; de åtgärder vi sysslar med har ingen verkan på problemet i stort. Det är åtminstone en akt av ärlighet av de ansvariga att konstatera det.

En sådan insikt att man måste börja på nytt är särskilt viktig för den svenska arbetarrörelsen. Den har en solidaritetsfilosofi som är ett alternativ till utslagningens, den brutala konkurrensens och nedtrampandets filosofi. Det är den svenska arbetarrörelsen som kan erbjuda den typ av alternativt värdesystem som kan utgöra ett stöd för människorna i deras utslagning och vilshenhet och som kan vara ett viktigt ideologiskt moment i en framgångsrik kamp mot drogberoendet och i en adekvat och riktig behandling. Vi måste helt lägga om drogpolitiken och utforma den efter helt nya idéer och mönster. Vi måste ge den resurser av en omfattning som vi aldrig tidigare varit beredda att ställa till förfogande.

Det skulle glädja oss i vpk om denna dag – som väl inte kommer att medföra särskilt mycket konstruktivt i denna fråga – ändå blev början till en debatt där man ryckte bort illusionens slöjor från ögonen och klart såg vad

man egentligen sysslar med och erkände att nu måste vi börja från scratch.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Utskottets betänkande heter det: "Enighet råder sålunda om de långsiktiga målen för kampen mot missbruk av alkohol och narkotika." Den meningen finns också i den socialdemokratiska reservationen 1.

Utskottet har också enhälligt ställt sig bakom en lång rad departementschefsyttranden och utskottsbetänkanden, bl. a. ett där det heter att för samhällets alkoholpolitiska program är det övergripande målet att begränsa totalkonsumtionen av alkohol och där det slås fast att narkotikamissbruket aldrig kan accepteras som en del av vår kultur.

Jag tror att det är värdefullt att vi inte med onödiga skärmytslingar om vem som skickar ut pressmeddelanden om vad och när och liknande skymmer den grundläggande enighet som ändå råder mellan alla partier om drogmissbrukets fruktansvärda realitet och om de långsiktiga målen för hur vi skall bekämpa det.

Att det till betänkandet finns fogat elva reservationer beror varken på oenighet om att missbruksproblemet är ett av samhällets allvarigaste gissel eller på olika uppfattningar om missbrukarvårdens allmänna inriktning. Det handlar i stället om en del olika bedömningar i detaljfrågor och framför allt om olika ekonomiska prioriteringar.

Evert Svensson säger att han känner sig bitter för att vi inte kommer någonstans, och Nils Carlshamre säger att han är besviken av samma skäl. Jag har väldigt svårt att förstå det. De insatser som staten i detta sammanhang gör för missbrukarvården uppgår budgetåret 1978/79 till 439 milj. kr. Regeringens föreslår nu anslagsökningar på 46 milj. kr., en ökning med 10,6 %. För enbart narkomanvården är ökningssiffran större: 17 %. De här procentsiffrorna bör jämföras med totalsiffran för statsutgifternas ökning under samma tid, 6,8 %. Jag tycker inte att någon ärligt kan påstå att regeringen skulle ta lätt på missbrukarvården eller prioritera den lågt i jämförelse med andra angelägna utgiftskrav.

Mot den bakgrunden blir man litet förvånad när det parti som mest högljutt har gått till attack mot det totala underskottet i årets budgetförslag, socialdemokraterna, utan minsta antydning om hur det skall finansieras kräver merutgifter för staten för missbrukarvården med sammanlagt 32 milj. kr. för budgetåret 1979/80 och 100 milj. kr. under en treårsperiod. Också centerns och moderaternas krav på en utgiftsökning med 880 000 kr. är litet förvånande. Förvisso är det i de flesta fall angelägna krav som skulle kunna tillgodoses genom dessa utgiftsökningar – mer information om alkoholens skadeverkningar, nya försöksverksamheter i utsatta ungdomsmiljöer, större resurser för insatser från organisationslivet, fackliga insatser i arbetslivet, för att nämna några exempel. Utskottet är naturligtvis i princip positivt inställt till allt detta.

Samtidigt bör man inte glömma att en rätt omfattande aktivitet faktiskt förekommer och kommer att förekomma i än högre grad med de av

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

regeringen föreslagna anslagsökningarna.

Jag kan nämna några exempel på sådant som Evert Svensson har pläderat för. Det gäller till att börja med försök med lokaler för nöjesverksamhet utan alkohol. Ja, det har delats ut bidrag för ungdomsverksamhet och fritidsverksamhet i alkoholfria miljöer. En annan sak gäller kommunala handlingsprogram i utsatta ungdomsmiljöer. Ja, självfallet sker sådan verksamhet ute i kommunerna, även om man inte delar ut det speciella statsbidrag som här föreslås.

Låt mig ta ett ganska drastiskt exempel. Häromdagen inträffade ett tragiskt mord på en nöjesplats i Lund. Självfallet väntar inte de kommunala myndigheterna på att staten skall inrätta ett särskilt anslag för kommunala handlingsprogram i utsatta ungdomsmiljöer, utan de kommunala myndigheterna ingriper omedelbart med tillgängliga resurser.

Samma sak går igen på flera av de punkter som socialdemokraterna har tagit upp i sin reservation. Jag tycker reservationen andas en viss misstro mot de kommunala myndigheternas förmåga att klara saker och ting utan specialdestinerade statliga bidrag. Därmed inte sagt att det inte kan finnas ett behov av att totalt sett öka de statliga resurserna till kommunerna.

Mot den bakgrunden är det litet märkligt att Evert Svensson antar att de 69 milj. kr., som i propositionen om den kommunala ekonomin föreslås avskaffade som specialdestinerade statsbidrag, skulle innebära en minskning av de totala statliga resurserna till kommunal verksamhet. Det är inte fallet, något som vi får tillfälle att diskutera i annat sammanhang. Men eftersom Evert Svensson tog upp den frågan ansåg jag det viktigt att påpeka att så inte var fallet. Tanken är att de statliga resurserna till kommunerna skall öka, men förtroendet för kommunerna gör att man inte vill detaljstyra vad pengarna skall användas till.

Beträffande inackorderingshemmen finns ett majoritetsyttrande som vi har reserverat oss mot. Som alla vet har det ekonomiska ansvaret i fråga om inackorderingshemmen hamnat i stöpsleven. Hur mycket staten skall satsa i år är självfallet en avvägningsfråga. Vi har funnit det rimligt med de 20 platser som regeringen har föreslagit. På den punkten talar jag alltså för reservationen 5.

Slutligen, herr talman, några ord om Jörn Svenssons inlägg. Jag tycker att man mildt talat kan säga att det var slöseri med kammarens hårt ansträngda tidsschema. Det föreligger ingen vpk-motion på detta avsnitt. Det har jag tidigare tolkat som positivt och som ett utslag av tillfredsställelse med den prioritering som regeringen har gjort. Man har avstått från att yrka på anslagsökning i detta fall.

Nu säger Jörn Svensson plötsligt att anslagen borde vara tio gånger större. Jag uppfattade inte att han förvandlade detta uttalande till ett formellt yrkande, och det skall vi kanske vara tacksamma för. I denna kammare, som är ytterst hårt ansträngd, bör vi alla försöka se till att vi håller oss till saken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i samtliga moment utom beträffande mom. 10, där jag i stället yrkar bifall till reservationen 5.

EVERT SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är en verserad Per Gahrton som nu står i talarstolen och försvarar regeringens politik. Rollerna förändras här i livet. Det är bara att konstatera detta.

Jag har talat om de 69 milj. kr. som regeringen i propositionen 1978/79:95 vill ta från nykterhetsvården i kommunerna, eftersom jag tycker att det innebär en nedrustning på detta område. Vi behöver ha sådana specialdestinerade bidrag som kan sättas in just här. Det betyder i klartext att den ökning som Per Gahrton talar om, nämligen 46 milj. kr., om utskottsmajoritetens förslag går igenom helt plötsligt förbyts i en minskning med 69 milj. kr. av anslagen till nykterhetsvården.

Jag befärar, herr talman, att vi med den politik som den nuvarande regeringen för går mot en nedrustning när det gäller alkoholpolitiken. Vi fick för inte så länge sedan meddelande om att närapå en tjänst dras in på den byrå på socialstyrelsen som sysslar med frågor rörande olaga sprithantering. Det betyder att vi släpper kontrollen över detta område som är så allvarligt. Man räknar med att hembränningen i detta land uppgår till kanske 15–20 %, vilket är höga siffror. Man borde därför i stället förstärka socialstyrelsens resurser.

Flera saker tyder alltså på att vi går mot en nedrustning. Detta skall ställas mot alla de löften som folkpartiet i sitt program har givit. Jag tror att många i landet är djupt besvikna över den politik som nu förs. Man kan hysa den förhoppningen att det blir en ändring på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till våra reservationer.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Per Gahrton tillhör de mycket få liberaler här i samhället som jag åtminstone ibland har tilltrött en förmåga att förflytta sig ur de små vardagliga triviala sammanhangen, att se de stora perspektiven och försöka få grepp om vad man egentligen sysslar med. Den typen av obundenhet i det politiska synsättet har jag ibland tyckt mig skönja glimtar av hos honom. Men hamnar man i regeringsställning och skall såsom liten riksdagsman se såsom sin huvuduppgift att vara springpojke åt ett departement och ett socialutskott, som aldrig har velat diskutera dessa problem i stort, är det klart att det inte glimtar till så mycket. Då blir man en försvarare av den byråkratiska ordningen. Då tycker man att det är slöseri med tid att diskutera saker och ting från någon annan ståndpunkt än den egna lilla trånga nisch där man just i detta ärende sitter. Det är beklämmande att betrakta en sådan utveckling, Per Gahrton. Där håller jag med Evert Svensson.

Socialutskottet ville ju inte behandla vår motion i fjol. Ni utsatte den inte för någon som helst sakbehandling. Ni sköt undan den gång efter annan. Ni vägrade att diskutera problemen. När motionen väl formellt kom upp till behandling, avfärdade ni den med två rader i socialutskottets betänkande. Vad skall vi då hålla på och motionera för? Varför skall vi då hålla på och buga oss för de administrativa arbetsreglerna?

Den här kammarens uppgift är, Per Gahrton, icke bara att expediera

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

regeringens propositioner och att peta i detaljer när det gäller anslagsbelopp. En av denna kammarers viktigaste uppgifter är att se problemen i stort, att dra upp de stora perspektiven, att se de stora linjerna och att någon gång pröva det ansvar som har givits åt oss – inför de utslagna och inför väljarna.

Någon stund av självprövning kan det väl vara skäligt att ha, även för Per Gahrton, om också kammarrens tid är ansträngd. Jag är inte säker på att det som anstränger kammarrens tid mest är de stora och viktiga samhälls-problemen. Men de problemen har sin plats här, och det är dem jag har velat föra in – motion eller icke motion.

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att de två senaste inläggen handlade dels om min personlighetsutveckling, dels om propositionen 1978/79:95 som inte står på dagordningen. Eftersom vi nu behandlar socialutskottets betänkande nr 26 har jag ingenting mer att tillägga.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar Per Gahrton för hans mycket utförliga och avslöjande deklaration.

Vi står nu snart inför en valkampanj i fyrstadsregionen. Det skulle föga mig om Per Gahrton var så hederlig att han gick ut till de utslagna i den hårda staden Malmö, till de alkoholberoende, till alla dem som kämpar med stress och dålig arbetsmiljö i industrin och sade att missbruksproblemet är huvudsakligen ett administrativt problem, ett problem som vi med kammarrens hårt ansträngda tid inte hade tillfälle att diskutera. Er situation, ni utslagna och ni stressade människor, har ingen plats att bli diskuterad i det liberala konkurrenssamhället.

Det vore hederligt av Per Gahrton att säga så, för det är precis så det förhåller sig. Det är det stora liberala sveket, det stora borgerliga sveket här i samhället. Det fanns inte tid att diskutera vad konkurrensen ledde till. Det fanns bara tid att förhålla den, och när någon kom och ifrågasatte den, försökte man med byråkratiska finter och formalistiska argument vifta undan den diskussionen.

EVERT SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Per Gahrton sade vid ett tidigare tillfälle – i varje fall antydde han det – att vi socialdemokrater hyste en viss misstro mot kommunerna. Det gör vi visst inte. Vi vill att kommunerna tar upp missbruksproblematiken i kommunala handlingsprogram. Däremot har jag försökt att stryka under att vi hyser en stark tilltro till våra folkrörelser.

De 30 miljoner som vi har föreslagit i år ingår i ett större program om 100 miljoner på tre år och också i det större program som vi har tecknat i huvudmotionen 1978/79:600 och som omfattar 275 milj. kr. Det gäller förskolan, det gäller ungdomsskolan och det gäller fritidsaktiviteterna, ett område där våra krav gång på gång har avslagits men säkert återkommer.

Jag vill göra ytterligare en kommentar. Det är klart att vi måste ta itu med

det här problemet. Vi kan ha väldiga perspektiv. Vi kan tala om en revolution i det svenska samhället. Vi har också antytt i vår motion att det är mycket som börjar bli annorlunda: kommersialismen, stressen, den hårda tillvaron för människorna. Vi måste skapa ett mjukare samhälle, ett samhälle där vi har omsorg och omtanke om varandra. Det är det vi vill stötta.

Men låt oss inte, herr talman, göra detta för enkelt för oss. Vi kan ändå göra jämförelser utanför detta lands gränser, och varje industrisamhälle har de här svårigheterna. Vi kan ta två länder som exempel. Det ena är USA. I USA säger man: Tänk om vi kunde ha en alkoholpolitik som ni har och som ni strävar efter i Sverige. Men där är alkoholkapitalet så starkt att det är svårt att komma fram. Det andra landet är Sovjet. Det finns väl knappast något industrialiserat land som har så svåra alkoholproblem som just Sovjet. Problemet är alltså inte så förtvivlat enkelt som man ibland vill göra det.

Jag gjorde en anmärkning om Per Gahrtons personlighetsutveckling. Om det stötte honom tar jag tillbaka den.

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, jag tänker varken låta mig stötas eller provoceras till någon debatt om ämnen som inte står på dagordningen. Jag vill bara till Jörn Svensson säga, att jag är fullt beredd att möta honom på Möllevångstorget i Malmö och tala om för dem som lyssnar att vpk i år icke hade någon annan uppfattning om vilka anslag som borde utgå från staten till missbrukarvård.

ERIC CARLSSON (c):

Herr talman! Detta betänkande gäller ärenden om ungdoms- och nykterhetsvård samt behandlar en rad motioner. Jag avser att i mitt inlägg ägna mig åt motionen 1978/79:1820, som jag har väckt tillsammans med Arne Magnusson.

Det är betecknande att motionen har rubricerats "om åtgärder mot alkoholmissbruk" – vi har i motionen sökt redovisa problemen kring alkoholbruket, att det är bruket av alkohol i alla dess former som leder till missbruk.

Alkoholfrågan är vårt samhälles största sociala och medicinska problem, men det är också ett ekonomiskt problem av hög dignitet.

Alkoholkonsumtionen åren i mitten av 1970-talet var den högsta per capita under hela 1900-talet. När man känner till de skador alkoholen för med sig måste detta betraktas som en tragedi och ett nederlag för ideella värden. Man måste fråga sig om vi kan ta på oss ansvaret att låta denna dystra utveckling gå vidare. Skall vi behöva godta vad statsminister Ola Ullsten uttalade på folknykterhetens dag 1978, att "alkoholen är en del av vår kultur och kommer så att förbli"?

För mig är detta ett skrämmande perspektiv av flera orsaker. Alkohol och kultur har intet gemensamt, i varje fall inte för oss som fått vår skolning i Folkrorelse- och Folkbildningssverige. Där alkoholen går in, där går kulturen ut. Ju mer alkohol, ju mindre kvar av personlig värdighet och stil.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

Är då alkoholproblemet så stort, så omfattande och så allmänt att vi inte vågar ta itu med problemets kärnpunkt: att det är bruket som leder till missbruket, att det är alkoholbruket som måste bekämpas? I en tid när fler och fler dricker mer och mer i allt lägre åldrar, måste man fråga sig: Vart bär detta hän? Ju tidigare början, desto större risk att bli missbrukare, det är klart medicinskt belagt. Verkligheten talar här sitt eget språk. Mellanölets framfart har gett skadeverkningar som vi ännu inte kan överblicka eller få något grepp om. Riksdagsbeslutet om förtidspensionering av alkoholförstörda människor är en del av denna problematik – socialstyrelsens senaste uppgifter att antalet personer med alkoholskador börjar närma sig 500 000 borde vara en väckarklocka för oss alla. Av dessa är ungefär 50 000 svårt alkoholskadade – det handlar alltså om människor som i vårt Välfärdssverige mer eller mindre är på väg mot eller befinner sig i misär.

Kan vi då se belägg för dessa siffror i dagens arbetsliv? En arbetsgrupp inom riksförsäkringsverket påvisade nyligen att sjukskrivningarna ökat med 19 % mellan åren 1972 och 1976, från 19 dagar till närmare 23 dagar. Orsakerna till sjukskrivningarna var ryggsador 25 %, hjärt- och kärlsjukdomar 15 %, psykiska sjukdomar 12 % och olycksfall 10 %. Dessa fyra grupper svarar alltså för 62 % av sjukskrivningarna.

Vilka är då orsakerna till de övriga 38 procenten av sjukskrivningarna och vilken roll spelar alkoholen där? Det talas också om sjukskrivningar som en följd av miljöproblem, och arbetarskyddsstyrelsen slår därvid larm om olika hälsorisker. Detta är värdefullt, för hälsan är det dyrbaraste vi äger.

Men varför tiger man om alkoholen och de risker som följer med spriten? Närmare 500 000 människor med alkoholproblem, 50 000 med svåra alkoholskador och 5 000 dödsfall per år som enligt läkaruppgift är att hänföra till sjukdomar som en följd av alkoholkonsumtion – detta måste helt enkelt medverka till den omfattande och ökande sjukskrivningstendensen.

Varför tiger arbetsmarknadens parter om problemen i samband med alkohol i arbetslivet och om alla risker som följer därav i ett samhälle med hög teknologi? Problemen avspeglas också i trafiken, där en tredjedel av alla trafikolyckor med dödlig utgång har samband med spritkonsumtion. Alkohol och trafik innebär också ökade faror för övriga, oskyldiga trafikanter, när rattfylleriet tenderar att öka.

Det här är också ett ekonomiskt problem, som jag sade inledningsvis. Vi får minskade arbetsinsatser och ökade kostnader för vård i olika former, som självfallet belastar folkhushållet. Men jag måste också fråga mig hur man har råd till dylika utsvävningar. År 1976 "kostade" tobak, öl, vin och sprit 12,1 miljarder för svenska folket. Det gör 1 500 kr. per invånare och år. 1 500 kr. per invånare och år att ta ur portmonnän – borde inte det ge oss en tankeställare när det gäller hur vi använder våra pengar? Man talar om hur dåligt vi har det i det här landet och vilken utarmning som sker, men jag frågar mig: Hur kan man då ha råd med dessa utgifter? Det är ju de som bidrar till de ekonomiska problem som många människor dras med.

Herr talmän! År 1979 skall ju vara ett barnens år, ett internationellt barnår då man skall ta sig an barnens problem. Målsättningen är att ge världens barn

en tryggare framtid. Det borde vara tillåtet att hoppas att detta internationella barnår skall bli något mera och värdefullare än vad som åstadkoms med stora ord och pompösa kongresser.

Hur skulle det vara om man tog sig an uppgiften att gå till kamp mot den största faran vi har för barnens trygghet, nämligen alkoholen och alkoholbruket? Vi kan börja med de ofödda barnen, som till ett antal av 400 per år drabbas av livsfarliga skador som en följd av mödrarnas alkoholbruk. Vi kan fortsätta med värdet av alla de barn som på grund av föräldrarnas umgänge med alkoholen, deras supande, utsätts för skador av fysisk och psykisk natur. Misshandel och vanvård av barn har ofta sin grund i föräldrarnas och vårdarnas bruk av sprit. Och detta är något som förekommer i alla kretsar, också i de bästa familjer. Det skall vara skålar när det lilla barnet blivit döpt, och det skall vara alkoholdrickande i alla sammanhang.

För en tid sedan sändes ett par TV-program som säkert upprörde många tittare. Man har svårt att tro att nio av tio elever i grundskolans högre klasser dricker sprit i någon form, och man förfasar sig över detta. Nu tror jag inte att det är så illa ställt överallt som det visades i TV, men är det egentligen så märkligt att skolbarn dricker alkohol med tanke på den glorifiering av drickandet som förekommer inte minst i TV? Och inte blir det bättre av att alkoholbruket är en del av levnadsmönstret, medan missbruksproblemen sopas under mattan. Det är betecknande att man i detta utskottsbetänkande talar om missbruk, men inte om vad missbruk kommer av. Att det uppstår av bruket vill man helst inte tala om. Får jag fråga: Vilket föredöme är den äldre generationen, föräldragenerationen som grundlagt en del av sina alkoholvanor i den flod av mellanöl som strömmade fram över landet?

Jag har här en tidningsartikel om en skola i Mellansverige, en artikel som i all sin nakenhet borde bli en tankeställare för den som tänker. Artikeln är klippt ur en tidning i mitt eget län. Det heter att en larmrapport bekräftats, och man syftar då på en rapport från socialförvaltningen i Stockholm. Eleverna säger att det bara är ett fåtal som inte har druckit sprit. Ibland har man skyltat alkoholproblemet bland ungdomarna på ungdomsarbetslösheten. Eftersom man har konstaterat alkoholmissbruk i skolan, måste man säga att missbruket uppstått långt innan ungdomarna kommit ut i förvärvslivet.

Nio av tio elever använder sprit, säger man, vilket också bekräftas av undersökningen inom det här skolområdet. Eleverna säger att de gjorde sin alkoholdebut vid 12–13 års ålder. Sedan kan man ställa samma fråga som den vi har ställt i vår motion: Hur kan man få sprit? På detta svarar eleverna: Det är inget problem. Alla har kontakter, och aldrig har någon vägrat att köpa sprit åt oss. Problemet gäller pengar, eftersom fickpengarna inte räcker så långt.

När dricker man? Jo, man dricker självfallet vid de stora helgerna, men också på privata fester och ute på dansställen.

Vad säger då föräldrarna om detta? Man ställer den frågan när man möter föräldrar som i ängslan frågar sig: Hur blir det med mitt barn? Vad är min pojke eller flicka ute på i dag? Man säger att föräldrarna känner till att deras barn använder alkohol, vilket också klart framgår av ungdomarnas egen

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nyktershetsvård,
m. m.*

beskrivning. Och i tidningsartikeln står det: "De flesta accepterar nog också att vi dricker. I vår familj talar vi öppet om saken." En av eleverna säger, vad som f. ö. också kommit fram i andra sammanhang: Föräldrarna köper ut sprit åt sina barn.

Anledningen till att man dricker är i hög grad en fråga om mönsterbildning. I tidningsartikeln säger eleverna, att när de har sett mamma och pappa "på lyran", har de blivit nyfikna. Det är alltså ett mönster som man tar efter, och det skapar nyfikenhet.

Till slut: Varför dricker man? Det är den viktiga frågan. Jo, det beror på mönstret, glorifieringen men också därför att man tror sig bli säkrare. Man slipper ifrån den rädsla som man går och bär på. Men, man säger också: Man känner sig illa till mods efteråt.

Vad jag här har återgivit av en skolintervju visar vilka faror som möter dagens barn. Får jag fråga: Vad säger förkämparna för det internationella barnåret? Vore det inte med tanke på de här förhållandena lämpligt att göra en insats för att skydda barnen mot alkoholism?

För någon vecka sedan sändes ett program i TV, varvid fler än jag kände sig illa till mods över den ofattbara klumpighet som vederbörande reporter visade. Reportern gjorde en TV-intervju med en invandrapojke, som hade sin förankring i en religion där man säger nej till alkohol. Flera gånger upprepade reportern frågan: Hur känns det när alla kamraterna i skolan dricker öl? Får jag, herr talman, säga att vi ändå har rätt att fordra mera takt från en massmediereporters sida när det gäller människor med en annan tro. Vi behöver inte heller denna falska ölkreklam som vederbörande reporter serverade och som gick ut på att det var riktigt att skoleleverna dricker öl. Det var vad man indirekt fick fram av intervjun. TV-ledningen brukar försvara sina dåliga program med att tala om brist på pengar. Får jag då ge en allmän regel: Dåligt omdöme kan aldrig ersättas med pengar.

I Arne Magnussons och min motion nr 1820 har vi efterlyst ett ökat ansvar från de berörda myndigheterna till skydd mot det hot mot barns och ungdomars hälsa som alkohol i alla former utgör.

Vi har i vår motion pekat på tre miljöer, tre områden ur verkligheten, där alkoholen skördat sina offer. All glorifiering av spriten är i sin yttersta konsekvens ett förräderi mot individ och samhälle. Vi har också påpekat att det är brottsligt att medverka till att barn och ungdom erhåller sprit. Den som köper sprit till minderåriga begår ett brott, det må sedan vara tanklösa föräldrar eller andra som ställer upp. Många är tydligen villiga. "Langarna" – vi skall kalla dem vid deras rätta namn – måste ställas till svars för detta. Det kan inte lå fortgå. Jag vill fråga: Varför tar man inte reda på var ungdomarna får spriten ifrån, vem som varit langare?

Polisen, skolan och de sociala myndigheterna har ett samfällt ansvar, påpekar utskottet. Jag upprepar frågan: Vad gör man för att få fast dem som begår brottet att skaffa sprit till barn och ungdom?

Ibland ser man att hem- och skolföreningarna inte vill ställa upp och hjälpa till och inte heller elevorganisationerna. Varför gör de inte det? Och var finns politikerna? Vi anslår och begär några miljoner kronor till det ena eller

andra ändamålet. Vi föreslår utredningar och utvärderingar om ett problem, som bara blir större och som håller på att växa oss över huvudet.

Jag måste bekänna, herr talman, att jag också har ställt frågan: Var finns kyrkorna, som ju skall verka för en bättre värld för oss vardagens människor? I kyrkans främsta språkrör, tidskriften *Vår kyrka*, har deklarerats att kyrkan har föga till övers för helnykterhetstanken. Med beklämning läser man också att folk ute i församlingarna säger nej till alkoholfritt nattvardsvin. När nykterhetsrörelsen en gång bröt fram i detta land stod tvenne präster i ledningen, Peter Wieselgren och Lars Levi Læstadius. Det var då det.

Denna vinter har vi också fått uppleva att den tid är förbi då frikyrkan helhjärtat engagerat sig mot alkoholen, och vi får uppleva att alkoholbruket och alkoholseden också där har vunnit insteg. Det måste vara sorgligt för alla gamla idealister, som är engagerade i frikyrkan.

Och var finns folkrörelserna i övrigt, som i sin barndom hade en klar insikt om att man skulle ge ett alternativ till förnedring och passivitet?

Jag har ibland en känsla av, när medlemskortet kommer på posten och man skall betala in sin medlemsavgift på postgirot, att folkrörelserna har blivit en administrativ byråkrati, att de har tappat glöden och idealiteten som fanns förr. Det är ändå klart, det vill jag stryka under, att det när folkrörelserna växte fram var det helnyktra alternativet som lyfte människorna ur den misär och förnedring som spritbruket medförde. Folkrörelsehistoria, det är historien om personlig vilja, personligt ansvar och frigörelse från drogberoende. Man har från denna talarstol nämnt de dåliga miljöer som finns i dag, men det är ingenting mot de miljöer som fanns den gången då folkrörelserna började sin verksamhet. Då var man medveten om värdet av det personliga ansvaret. I dag är det så enkelt att bara skylla på samhället i alla sammanhang.

Här talas ständigt om att det är missbruket som måste bekämpas, men jag vill klart säga ut att enda vägen att bekämpa missbruket är att bekämpa bruket av sprit och alkohol i alla dess former. Här menar jag – jag återkommer till det – att det personliga ansvaret kommer med i bilden. Det är så lätt att kasta ansvaret på samhället för att man dricker. Jag kan inte godta det argumentet, därför att den yttersta konsekvensen därav är att människor ställs under förmyndarskap, att de saknar personligt ansvar och egen vilja.

När nykterhetsrörelsen växte fram var det medvetandet om det egna ansvaret för en bättre tingens ordning som gjorde att man sade nej till alkohol och ja till personlig helnykterhet. Det personliga valet och det personliga ansvaret gäller fortfarande.

Vad säger då utskottet om vår motion, där vi har tagit upp de här problemen? Man talar inledningsvis om problemet med langning och alkohol till minderåriga, som jag har tagit upp, och om hur alkoholmissbruket hos barn och ungdom skall kunna begränsas. Vi har inte i vår motion tagit upp alkoholmissbruket, utan vi har diskuterat hur alkoholbruket bland barn och ungdom skall kunna bekämpas. Vidare säger utskottet att varje kommun har det primära ansvaret för nödvändiga åtgärder. – Hur följer man upp detta, utifrån de erfarenheter som finns? Vilka rekommendationer ger socialstyrel-

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

sen? Vad gör Kommunförbundet?

Utskottet säger vidare att det pågår ett visst utredningsarbete på skolans område, som kan bli av betydelse för att motverka alkoholbruket hos barn och ungdom. Regeringen skall tillkalla en utredningsman "med uppgift att utreda frågan om utbyggnad av kontaktverksamheten mellan hemmen och skolan". Vi har kämpat med mellanölet i tio års tid, och vi känner till frågan. Vad vi behöver är inte utredningar om hur man skall öka kontakterna. Jag tror att det är insatser och åtgärder vi verkligen behöver. Jag har en känsla av att utskottet har godtagit att vi skall leva med alkoholen och alkoholproblemen.

Vi får emellertid också litet tröst från utskottet, som "delar motionärernas uppfattning att langning av alkohol till minderåriga är ett allvarligt problem som måste mötas med kraftfulla åtgärder". Sedan nämner man de organ jag har talat om här och dessutom barnavårdsmyndigheter, polis- och skolmyndigheter. Så slutar man med att säga att någon åtgärd från riksdagens sida enligt utskottets mening inte är påkallad med anledning av vår motion, och man avstyrker den.

Herr talman! Jag övervägde länge om jag skulle ta till orda i denna debatt. Det verkar så meningslöst, tycker man ibland, att diskutera alkoholproblemen. Verkligheten är den svåraste motståndare som vi har i alkoholdebatten. Man talar om kommunernas, statens och folkrörelsernas ansvar. Men det är ju ändå till syvende og sist människornas – våra egna – insatser, vårt eget ansvar som det gäller.

Jag sade inledningsvis att alkoholfrågan är vårt allvarligaste sociala och medicinska problem i dag. Det håller också på att bli ett av våra allvarligaste ekonomiska problem. Ibland tänker man, när man ser hur utvecklingen går: Efter oss syndafloden.

I vår motion nr 1820 hemställer vi att berörda myndigheter måtte vidta erforderliga åtgärder för att bekämpa alkoholbruket i alla dess former samt att man med kraft måste bekämpa langningen av alkoholhaltiga drycker.

Herr talman! Får jag till slut säga att vi alla har ett personligt ansvar för att främja ett helnyktert samhälle. Vi har var och en att bära vår del av ansvaret i kampen mot alkoholbruket – i arbetet för ökad trygghet och hälsa för individ, hem och samhälle.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen 1978/79:1820.

I detta anförande instämde Arne Magnusson (c).

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! I motionen kräver man att berörda myndigheter skall vidta åtgärder. Utskottet har också sagt att berörd myndighet, dvs. socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor, skall vidta åtgärder, inte minst när det gäller langningen. I det avseendet finner jag alltså att motionens syfte är tillgodosett.

Jag tycker också det är viktigt att poängtera att när Eric Carlsson direkt påstår att utskottet inte skulle inse att det finns ett samband mellan

konsumtion och missbruk, så är det inte korrekt. Vi har refererat och instämt i tidigare uttalanden av riksdagen, där riksdagen klart har slagit fast att i samhällets alkoholpolitiska program är det övergripande målet att begränsa totalkonsumtionen av alkohol. Vi har alltså insett att konsumtionen måste begränsas för att missbruket skall kunna effektivt bekämpas.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Alkohol- och narkotikaproblemen griper in på många nivåer i vårt samhällsliv. Det uppstår en lång rad problem för den enskilde, för de anhöriga, i arbetslivet, i vårt sociala trygghetssystem och i samhället i övrigt. I grunden kommer det att krävas betydligt handfastare åtgärder än vad regeringen i dag har anvisat.

Vi möts allt oftare av alarmerande rapporter om drogmissbruket, inte minst bland ungdom. Trots detta måste jag i dag konstatera att den borgerliga majoriteten i socialutskottet avstyrker den socialdemokratiska partimotionen, som skulle kunna vara en bra inkörsport för att på sikt skapa förutsättningar för att mer aktivt, handfast och positivt angripa missbruksproblemen.

Folkpartiet har ett alkoholpolitiskt program. Man marknadsförde det med stor aktivitet förra valrörelsen. Men när folkpartiet nu kommit i regeringsställning sedan nära tre år tillbaka har de praktiska åtgärderna mot drogmissbruket i stort sett uteblivit. Man skulle kunna säga att i folkpartiets Sverige är det mer fråga om ord än om praktisk politisk handling i dessa frågor.

I motionen nr 600 ställer vi socialdemokrater återigen upp med ett treårsprogram om 100 milj. kr., varav 32 milj. kr. för kommande budgetår. Socialdemokratin vill förstärka just det som folkpartiet i sitt alkoholpolitiska program också har tagit upp, nämligen behovet av information i skolorna, satsning på folkrörelserna och insatser inom arbetslivet. Den socialdemokratiska motionen vill dessutom stödja alkoholfri icke-kommersiell nöjesverksamhet, stödja kommunala insatser i särskilt utsatta ungdomsmiljöer, förstärka rehabiliteringsinsatserna, förbättra vården och utöka antalet vårdplatser.

I den socialdemokratiska reservationen vid socialutskottets betänkande begärs åtgärder för att nedbringa den alltför höga alkoholkonsumtionen och därmed begränsa alkoholmissbruket. Den folkpartistiska regeringen har helt nonchalerat problemet med alkoholmissbruket. De praktiska åtgärderna mot missbruket har uteblivit. För två år sedan röstade de borgerliga ned ett förslag från socialdemokraterna liknande det som vi i dag aktualiserat.

De socialdemokratiska reservanterna pekar också på det anmärkningsvärda i att riksdagen inte fått något alkoholpolitiskt program i enlighet med den av riksdagen fastställda målsättningen. Att ett sådant program inte lagts fram tycker jag är högst nonchalant mot riksdagen.

I den här debatten har noterats att nämnden för alkoholfrågor inom socialstyrelsen har ett väldigt stort ansvar. Inte minst förre socialministern Rune Gustavsson framhöll detta. Men man får också notera att nämnden inte

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Nykterhetsvård,
m. m.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

har de resurser som erfordras för arbetet. Trots medvetenheten om detta vill utskottsmajoriteten lägga hela ansvaret för alkoholpolitiken på nämnden, och därmed menar man att man fritar sig själv och riksdagen från ansvar.

Inom nykterhetsrörelsen, där jag är aktiv, ser vi med stort beklagande dessa negativa tendenser. Man uttalar sig ofta i positiva termer, men i praktisk handling visar man motsatsen.

Jag kan inte underlåta att uttala min stora besvikelse över att man inte vill medverka till att nu ge ett ekonomiskt resurstillskott i kampen mot alkohol- och narkotikamissbruket.

Den socialdemokratiska motionen om åtgärder för att begränsa den sociala utslagningen pekar på nödvändigheten av en bred samhällsinsats, som omfattar en rad betydande samhällsområden. Totalt föreslår motionärerna ytterligare insatser på 275 milj. kr. Här handlar det om förändringar i skolan, på bostadsområdet och inom familjepolitiken – allt för att förebygga sociala problem och social utslagning.

Min partivän Evert Svensson har i sin plädering talat om de tio delområden som motionskraven omfattar. Men låt mig av speciella skäl tona fram ett av delområdena, där insatserna rimligen borde kunna fånga riksdagens majoritet i dag. Det gäller förslaget om stöd till alkoholfri icke-kommersiell nöjesverksamhet.

Vi är nog medvetna om att vi måste uppmärksamma ungdomens fritidsmiljöer och särskilt sådana som av tradition präglas av stort alkoholbruk. Inom samlingslokalrörelsen – folketshusrörelsen, nykterhetsrörelsens samlingslokalorganisation Våra Gårdar och Bygdegårdarnas rikstörbund – har vi utvecklat planer på att erbjuda i första hand ungdomsdans i en naturlig alkoholfri miljö. Vi har tillsammans arbetat fram konkreta projekt för en försöksverksamhet där vi också skulle kunna utnyttja våra samlingslokaler, men då utan alkoholutskänkning. Vi har tänkt oss att försöket skulle omfatta tolv orter och innefatta bl. a. danskurser, artistframträdanden, ekonomiskt stöd till dansengagemang och miljöförbättringar.

I socialutskottets betänkande nr 26 framgår det på s. 16 att majoriteten har en positiv grundsyn på de samlingslokaläggande organisationernas initiativ och tycker det är värdefullt att en försöksverksamhet kommer i gång. Man säger i majoritetsskrivningen, t. o. m. i samband med att man yrkar avslag på det föreslagna anslaget, att verksamheten vore värdefull.

Det är nu inte första gången som riksdagen har att ta ställning till detta projekt, utan det har man gjort tidigare. Man har även då alltid uttalat sig positivt för att pröva dessa nya vägar till en alkoholfri fritidsmiljö för ungdomen. Det är riktigt att man under de senaste åren har medverkat till detta via andra organisationer än de som har utarbetat det här stora förslaget och med smärre medel, som har fördelats av nämnden för alkoholfrågor, möjliggjort en form av försöksverksamhet.

Men vi har inte kunnat över de samlingslokaläggande organisationerna göra den här satsningen, att med ett samlat, planerat och riksomfattande projekt få till stånd en försöksverksamhet. En sådan skulle vara mycket värdefull vid en bedömning och utvärdering, och möjligen också för en framtida utveckling i

riktning mot alkoholfria fritidsmiljöer i vårt samhälle.

Den socialdemokratiska reservationen nr 6 ger riksorganisationerna folketshusrörelsen, Våra Gårdar, nykterhetsrörelsens samorganisation och Bygdegårdarnas riksförbund chansen att utveckla sina gemensamma planer på fritidsområdet för att skapa alkoholfria miljöer.

Jag hoppas att vi skall få riksdagens stöd för denna begäran.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Häromdagen fick jag ett brev från en pensionär i norra Sverige som berättade om sin familjs stora bekymmer. Han skrev om sin 20-åriga dotterdotter, som är alkoholist.

Hon lever i ett ungdomsgäng, vars enda intresse är att skaffa och dricka sprit. Hon har varit tvångsintagen på alkoholistanstalt i ett par omgångar, men inget hjälper. Morfadern skriver i sitt brev:

”Vad ska vi göra? Ska flickan supa ner sig i graven? Hennes mamma är helt slut i nerverna. Hon har varit intagen för vård av den orsaken.”

Det här brevet är ett nödrop. Det är bara ett av många exempel på den skadeverkan alkohol och narkotika har i vårt samhälle.

Ett annat exempel fick vi i går, då det meddelades att under 1978 dog 60 ungdomar av överdoser av narkotika bara här i Stockholm – mer än dubbelt så många som 1975, om sifferuppgifterna är riktiga.

Det har sagts flera gånger, men det kan gärna sägas i dag igen, att alkohol- och narkotikamissbruket är vårt lands allvarligaste sociala problem.

Riksdagens övergripande målsättning för alkoholpolitiken ligger fast. Riksdagens uttalande 1977 att ”målsättningen för samhällets alkoholpolitik skall vara att begränsa den totala alltför höga alkoholkonsumtionen och att komma till rätta med alkoholmissbruket” har regeringens fulla stöd.

Det finns ett klart samband mellan den totala alkoholkonsumtionens storlek och missbrukets omfattning. Därför måste vi på olika sätt försöka minska konsumtionen. Vi måste arbeta med olika insatser samtidigt: förebyggande åtgärder, information, prispolitik och direkta restriktioner.

Ibland förs det inom alkoholområdet en ganska ensidig debatt. En del talar bara om att minska tillgången på alkohol i samhället. Andra uppehåller sig helt vid bakgrundsfaktorer, sociala problem och annat, som ökar mottagligheten. Jag tror dock att det här i kammaren råder ganska bred enighet om att man måste beakta båda dessa saker. Vi vet att grupper med olika typer av sociala problem, t. ex. utslagning från arbetsmarknaden, löper större risk att hamna i alkohol- och narkotikamissbruk, men vi vet också att om man ökar tillgängligheten på alkohol eller narkotika växer missbruksproblemen.

Alkoholpolitiken handlar om solidaritet. Solidariteten måste gälla dem som sitter fast i missbruket. Det får inte finnas några hopplösa fall, även om alla skall veta att det inte finns några patentlösningar för t. ex. ett sådant fall som det jag nyss nämnde. Vi måste erbjuda allt det stöd vi kan för att få loss missbrukaren ur hans eller hennes beroende. Vi måste försöka utveckla nya, effektivare vårdmetoder.

Men solidariteten har en vidare innebörd. Alla måste vara beredda att göra

uppföringar och ge avkall på sin bekvämlighet för att minska risken för nya generationer att dras in i alkohol- och narkotikamissbruket.

Jag tror, som jag nämnde, att den alkoholpolitik som nu bedrivs har ett brett stöd i samhället. De som ropar på mera väsentliga förändringar, som drastiskt skulle öka tillgängligheten av alkoholdrycker, blir allt färre. Jag tänker på sådana idéer som sänkt inköpsålder och försäljning av vin och sprit i livsmedelsbutikerna.

Men de regleringar som vi har måste vara alkoholpolitiskt motiverade. Onödigt krångel, som väcker löje, undergräver respekten för den sociala och restriktiva alkoholpolitiken. Det är bakgrunden till de förslag om vissa förenklingar på alkoholpolitikens område som regeringen nyligen har lagt fram i propositionen om avskaffande av krångel och onödig byråkrati.

År 1976 drack svenska folket mer alkohol än någonsin. Konsumtionen av öl, starköl, vin och sprit nådde då den högsta siffra som har noterats sedan den nuvarande alkoholstatistiken infördes. Glädjande nog har konsumtionen minskat under såväl 1977 som 1978. Orsakerna kan vara flera. Lågkonjunkturen kan ha spelat in. Prishöjningar och mellanölets borttagande har antagligen haft sin betydelse. En osäkerhetsfaktor i sammanhanget är naturligtvis hembränningen och hemmatillverkningen av vin. Det finns alltså ingen anledning att dra några långtgående slutsatser, men vi kan konstatera att det är möjligt att trenden har vänt.

Trepartiregeringen lade fram två viktiga propositioner om alkohol- och narkotikapolitiken.

I den alkoholpolitiska propositionen 1977 höjdes anslagen till nyktethetsorganisationerna väsentligt. Det var en reform som i huvudsak antogs i enighet.

År 1978 lade trepartiregeringen fram en proposition om åtgärder mot narkotikamissbruket. Den innehöll en rad förslag om förstärkningar av narkomanvården.

År 1979 kommer den nuvarande regeringen med ett förslag till ny sociallagstiftning som självfallet kommer att vara av väsentlig betydelse för missbruksvården. Det beslut som kommer senare i år hoppas jag skall fattas i lika stor enighet som de två tidigare reformbesluten.

I budgetpropositionen för 1979/80 fullföljs den politik som har lagts fast under de senaste två åren. De samlade anslagen till missbruksvården ökas med 46 milj. kr. Det är en ökning med drygt 10 %. Det är betydligt mer, som Per Gahrton påpekat, än den totala ökningen av statsbudgeten. Några exempel:

Resurser anvisas för en ökning av antalet platser i inackorderingshem för alkoholmissbrukare med 20 platser.

Antalet platser i behandlingshem för narkomaner ökas med 60 – vilket leder till en fördubbling jämfört med läget 1978.

Statsbidraget till behandlingshemmen för narkomaner ökas från 60 000 kr. per plats till 63 000 kr.

Försöksverksamheten med tillnyktringsenheter utökas till att omfatta fler projekt till en total kostnad av 10 milj. kr. per år.

Bidragen till olika typer av länkorganisationer ökas med 1 milj. kr.

Regeringens förslag har tillstyrkts av utskottet på alla punkter utom en, där utskottet har föreslagit ett större antal platser på inackorderingshem för alkoholmissbrukare. Jag kan inte underlåta att påpeka att oppositionen, som annars klagat över budgetunderskottet, nu tar chansen att ytterligare öka detta en aning.

Regeringens förslag till en måttlig ökning av antalet platser får ses i ljuset av att hela institutionsvården diskuteras inom ramen för förberedelserna av socialtjänstreformen. Jag vill också erinra om de överläggningar som pågår med kommun- och landstingsförbunden om huvudmannaskapet för missbruksinstitutionerna. I det läget kan det diskuteras om man kraftigt bör höja anslaget till inackorderingshemmen.

Herr talman! En socialdemokratisk motion föreligger med en mängd yrkanden, följd också av en rad reservationer. Vi kan märka ett nyvaknat intresse från socialdemokraterna för alkohol- och narkotikapolitiken sedan de kom i opposition. Det intresset har delvis haft en självkritisk ton – jag tänker bl. a. på Olof Palmes framträdande vid partikongressen. Det är naturligtvis sympatiskt, även om självkritiken inte har varit särskilt påfallande i debatten i dag.

De här frågorna utreddes alltså i tio år utan att den dåvarande regeringen kom med något förslag till ny alkoholpolitik. Det förslaget kom efter trepartiregeringens tillträde. Nu tycks nykterhetspolitikerna inom socialdemokratin ha fått större spelrum, och det är i och för sig positivt. Beträffande de flesta av de punkter man pekar på finns verksamhet i gång, men det är inget fel att oppositionen försöker driva på. Synd bara att man inte hade samma framgång tidigare. Jag kan som ett exempel nämna anslaget till länkrörelserna, som vi från riksdagens sida fick kämpa i många år för att driva fram. Detta anslag höjdes väsentligt i Rune Gustavssons första budget. Det är han värd ett erkännande för. I opposition har socialdemokraterna nu plötsligt möjlighet att mer än fördubbla detta anslag. Den rollförändring som nämndes tidigare i debatten har kanske haft effekt på flera håll.

Jag kan förstå att här finns en viss besvikelse över alkoholnämndens situation. Jag erkänner att arbetet med alkoholfrågorna där och i socialstyrelsen inte har funnit sin form helt och hållet. Det har varit en splittrad organisation. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen att med ett förslag till ny organisation av socialstyrelsen som regeringen förbereder skall arbetet effektiviseras. Självklart är att riksdagens beslut i alla delar skall fullföljas av alkoholnämnden och socialstyrelsen i övrigt.

Herr talman! Låt mig sammanfatta: Regeringen fullföljer de beslut som riksdagen har fattat i fråga om missbruksvården. Trots det kärva ekonomiska läget har det funnits utrymme för ökade resurser i årets budget.

EVERT SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om mina inlägg uppfattats som att jag skulle avsvära socialdemokratin allt ansvar för den utveckling som varit under vår regeringstid är det naturligtvis alldeles fel. Av vår motion framgår tydligt –

vilket socialministern kan se om han läser den – att den kritik vi riktar mot industrisamhället naturligtvis också är en kritik av det samhälle vi själva har varit med om att skapa.

Jag upprepar än en gång att vi hade en alkoholpolitisk utredning som drog ut på tiden år efter år – jag var irriterad själv. Den tog till slut tio år. Det var först när utredningen var klar som vi fick en plattform att bygga vårt handlande på. Många av oss var besvikna över det resultat denna alkoholpolitiska utredning avsatte i den proposition som senare lades fram. Men låt oss lämna det.

Jag kan hålla med socialministern när han säger att det är bra att vi fått en politisk debatt om den här frågan. Det är på det sättet frågorna skjuts framåt, även om jag tycker att det går förtvivlat trögt. Jag blir på något sätt uppgiven. Nu är ärendet som helhet överlämnat till socialstyrelsens A-nämnd. Denna nämnd, som har tre handläggare, skall alltså inför årets propositionsskrivande klara allt det som den nu fått i uppgift. Jag har ingen fullmakt att tala för sekretariatet, men jag utgår ifrån att de personer som ingår i sekretariatet kommer att göra allt vad de kan.

Jag har två frågor att ställa till socialminister Romanus:

Är socialministern beredd att ge alkoholpolitiska nämnden en tillfällig förstärkning, så att den kan arbeta fram de förslag som måste framläggas ganska snart inför propositionsskrivandet?

Är socialministern vidare beredd att förbereda propositionsskrivandet? Vi har ju val i september men mycket kan göras innan dess.

Jag vill, herr talman, sluta med att erinra om en partikamrat till Gabriel Romanus som hette Johansson i Öckerö. Han hade väckt en motion om en fyr som fått en välvillig skrivning i utskottet. När talesmannen för utskottet ansåg att han borde vara nöjd med en så fin skrivning svarade han att det inte var lätt för honom att säga till sina kamrater: Någon fyr får ni inte, men ni får styra efter en välvillig skrivning.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Det är nu som alltid angenämt att diskutera med Evert Svensson, i synnerhet som jag uppfattade en annan nyans i hans senaste inlägg. Det verkar nästan som om Evert Svensson har större förväntningar på den nuvarande regeringen än vad han hade på den socialdemokratiska regeringen när det gäller nykterhetspolitiken. Jag klandrar honom inte för det – inte alls! Jag vill också säga, att vi alla som är verksamma i svensk politik naturligtvis har ett kollektivt ansvar.

Det höjdes då och då under alkoholpolitiska utredningens långa tillvaro röster här i riksdagen för att det borde komma fram resultat snabbare. Det hände även under den tid som den socialdemokratiska regeringen tog på sig att fundera efter det att utredningens förslag var framlagt. Men eftersom Evert Svensson är kritisk på den punkten skall jag inte strö salt i såren ytterligare, utan bara konstatera att det föreligger behov av åtgärder.

Riksdagen har varit överens om att uppdra åt alkoholpolitiska nämnden inom socialstyrelsen att föra arbetet vidare. Som jag sade i mitt tidigare

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

anförande kan jag gärna erkänna att det arbetet inte har funnit sin rätta form. Jag tror att det kan bero på att handläggningen av alkoholfrågor inom socialstyrelsen är splittrad på flera olika enheter. Jag skall inte föregripa det förslag som senare skall läggas fram om socialstyrelsens organisation, men jag hoppas att en effektivare organisation av handläggningen av alkohol- och narkotikafrågorna inom socialstyrelsen över huvud taget skall bidra till en effektivisering av det arbete som här har tagits upp. Jag vill understryka än en gång att jag utgår från att socialstyrelsen, alkoholpolitiska nämnden och dess kansli till alla delar fullföljer det uppdrag som riksdagen har gett dem. För min del tror jag att organisationen är det väsentliga. Man kan inte föra en effektiv alkoholpolitik, om organisationen är ineffektiv. Självfallet litar jag på att alla ledamöter i nämnden och i synnerhet Evert Svensson, som har haft tillfälle att följa alkoholpolitiken här i riksdagen på nära håll, kommer att ta initiativ och framföra de förslag som är nödvändiga för att de ytterligare åtgärder som behövs på det här området skall komma till stånd.

Jag vill ta tillfället i akt att stryka under att någon nedrustning eller någon avmattning när det gäller insatserna mot alkohol- och narkotikaskadorna inte är aktuell med den nuvarande regeringen. Det betydelsefulla steg som nu förestår är att få en ny sociallagstiftning, som jag hoppas att riksdagen senare i år skall kunna fatta beslut om och som kan bli det tredje steget; det första var det alkoholpolitiska beslutet 1977, det andra var beslutet om narkotikapolitiken 1978, och nu får vi en ny sociallagstiftning 1979. Det bör ge oss goda redskap för att fullfölja kampen mot alkohol- och narkotikaskadorna i det svenska samhället.

EVERT SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag ändrade ton i mitt senare inlägg så berodde det på att jag uppfattade det så att socialministern tog det här problemet på allvar, och det ville jag gärna uttrycka min uppskattning för. Man kan inte säga av en sådan här stor fråga genom några lustiga inlägg.

Det är klart att jag har vissa förhoppningar på folkpartiregeringen i den här frågan, i varje fall i den meningen att den nu förbereder nästa års proposition på detta område. Men det säkraste om man vill genomföra den alkoholpolitik som vi har skisserat i motionen 600 är naturligtvis att vi får en socialdemokratisk regering.

GUNDE RANESKOG (c):

Herr talman! Jag vill börja med att i alla delar understryka vad min kamrat Eric Carlsson har anfört. Jag skall inte fördjupa mig i frågan utöver detta. Jag vill bara instämma i beklagandet av att man t. o. m. inom frikyrkligheten håller på att tappa en del av sin målsättning och i vissa fall börjar kompromissa med samhällets största fiende, alkoholen.

Några ord med anledning av motion 1838 och den negativa behandling som utskottet har givit den. Det är beklämmande att vi lever kvar i vår i förhållande till behovet njugga syn på vård och hjälp. Visst har bättring skett, och det har hänt en del de senaste åren som vi noterar med stor tacksamhet.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

Men sjukvårdens huvudman, landstingen, resterar i stort när det gäller vård av alkohol- och giftskadade människor. Det är endast de värsta akutfallen man kan ta sig an, och det brister mycket där. Orsaken är, som ni känner till, ekonomiskt trångmål.

Men många frivilliga organisationer lever väldigt intensivt och går in med konkret hjälp när det gäller lokaliteter och terapi. Men de kommer inte längre än ekonomin räcker till – detta är det allvarliga.

Jag vill i detta sammanhang bara mycket kort beröra DKS:s RIA-verksamhet, som behandlas i motion 1838 med en vädjan att få ett något större anslag. Det är verkligen skada att det inte kan ske, eftersom man själv håller sig med lokaler, ibland med kommunal hjälp och i vissa fall med landstingshjälp, och har en otroligt stor frivilligstab som ställer upp. Det vore synd om människor skall tröttna därför att hjälpen inte kommer i tid. De gör en utomordentlig gärning och står för en fin verksamhet.

Om nu människorna i dessa organisationer upplever det som så trögt att de tappar en del av sin idealitet och blir mindre hågade att ställa upp hamnar samhället i en mycket stor risksituation. Jag tror inte att vi utan den enskilda, positiva frivilliginsatsen klarar de här problemen. Det går varken genom lagstiftning eller genom vissa fasta samhällsformer. Det behövs mycken personlig förståelse och värme.

Det finns emellertid idealitet och frivillighet kvar, men det behövs också ekonomiskt stöd medan tid är. Därför vill jag understryka det önskvärda i att regeringen i sitt propositionsskrivande och utskottet i sin behandling hade förstått situationen litet bättre och handlat annorlunda trots knappheten på pengar, vilken också jag känner till. Därför instämmer jag med dem som i dag har uttalat kraftfulla ord i detta ärende och understrukit behovet av en ökad nykterhetsvård.

Riksdag och samhälle behöver skärpa sig när det gäller att vidta åtgärder mot det snedvridna så att inte människor, som har påpekats av flera talare, går under på grund av olika former av missbruk. Vi behöver alltså sätta in alla krafter mot en sådan utveckling.

Eftersom vårdfrågan har blivit en ekonomisk fråga, så måste vi vara generösa. Samhället kommer inte undan kostnaderna för den vård som olika instanser måste ge.

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi är överens om de frivilliga organisationernas betydelse, vilket regeringen och utskottet har insett. Vi har också förordat en uppräknig av anslaget med 1 milj. kr. Men Gunde Raneskog vet lika väl som alla vi andra att gällande ordning är den att socialstyrelsen prövar ansöknigarna om bidrag. Eftersom han inte yrkade bifall till motionen tror jag också att han inser att det vore orimligt att göra ett undantag för DKS.

GUNDE RANESKOG (c) kort genmäle:

Herr talman! Om man ser att det finns ett behov på ett visst område, så måste man ta tag i någon bit. Så gör man i alla sammanhang. Kan man inte

lösa hela problemet, så är man tacksam för om det åtminstone händer något.

SVEN JOHANSSON (c):

Herr talman! Under de 15 år som jag varit i riksdagen har jag haft tillfälle att följa dessa frågor. Varje år har det väckts motioner, förekommit debatt och voteringar. Hur de olika partierna har ställt sig under dessa 15 år utgör ett intressant dokument. Jag har också haft tillfälle att följa arbetet ute på fältet och fått se hur olyckliga människor hamnat i alkoholismens våld.

Jag kan stryka under mycket av det som sagts i den här debatten, men vill därutöver citera ur en aftontidning. Jag tror att många människor som arbetar ute på fältet och föräldrar som upplever svårigheter med sina barn kommer att studera protokollet från dagens debatt. I en artikel i Aftonbladet i år med rubriken "70-talets barn har ingen själ" står följande:

"50-talsbarnen är vuxna nu. De är just i färd med att sätta 70- och 80-talens barn till världen.

Som barn var 50-talsbarnen ganska glada. Den auktoritära uppfostran började försvinna. Skolagan förbjöds. Valfärden steg. TV:n tog sin plats i vardagsrummet. Rockidolerna satt på väggen. Frihet var slagordet.

50-talsbarnen skulle välja själva, vara fria. Mest fri var man i Amerika. Amerika var varje 50-talsbarns drömland. 50-talsbarnens föräldrar hade ofta en livsinställning, en politisk uppfattning, en religion eller kanske en anti-religion.

Men dom behöll den för sig själva. Barnen skulle inte påverkas. De skulle själva få ta ställning när de blev stora.

Nu är 50-talsbarnen stora. Inte många 50-talsbarn tror på någon Gud. Inte många 50-talsbarn har någon klar politisk uppfattning. Inte många 50-talsbarn har någon klar livsinställning, med ideal och normer.

De glada 50-talsbarnen har blivit rotlösa vuxna. Som söker sin livsinställning bland möbelhusens bokhyllväggar för prydnadssaker – inte för böcker. Som byter parti lite hur som helst. Som gifter sig i kyrkan, inte på grund av att de inte tagit ställning till något alternativ. Att gifta sig borgerligt skulle vara ett större steg – då skulle man ju ta ställning för att man inte var religiös. Och ett sånt ställningstagande kräver en livsinställning. Men det har inte 50-talsbarnen.

50-talsbarnen gifter sig, skiljer sig, är ensamstående eller olyckliga i sina äktenskap. 50-talsbarnen har ingen klar moral- eller familjeuppfattning. För moral var fruktansvärt omodernt när de blev kära för första gången under 60-talet.

Ingenting är självklart för 50-talsbarnen – ingenting utom materiell välfärd.

50-talsbarnen bråkade inte alltför mycket i skolan, för så fritt hade det ännu inte blivit. Men 50-talsbarnens 70-talsbarn bråkar och busar och förstör.

70-talsbarnen är inga glada barn. De ser ofta ingen egentlig mening i livet. Utom möjligen med prylar och mode. Dom skiter i skolan för skolan skiter i dom. Dom kan slå sönder en fönsterruta eller kludda på tunnelbanan – för det

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

är ingen som säger något i alla fall. Dom kan förstöra i porten, för det finns inga grannar eller portvakt som bryr sig så mycket om det att dom skäller ut dom.

70-talsbarnen skiter i det mesta. För vad finns det egentligen att leva för?

50-talsbarnens föräldrar förklarade aldrig sin livsinställning. Ville inte påverka. Fast innerst inne hade dom normer och värderingar. Förmodligen levde dom efter dem, i alla fall på ett ungefär.

Det betyder att 50-talsbarnen som barn hade något att hålla sig till, något att leva efter.

Fast dom fick det aldrig förklarat, som vuxna hade dom inte kunnat föra det vidare till sina barn. Men det kanske förklarar varför dom som barn inte tyckte livet var meningslöst, varför dom inte skolkade från skolan, varför dom inte drack sig berusade alltför ofta.

70-talsbarnen är nästan alldeles utan givna normer. De är utan livsinställning. Deras liv har ingen själ.

Det är om detta internationella barnåret borde handla i Sverige. De svenska barnen lider en andlig död. Barnen i tredje världen lider en materiell nöd.

Liberalismen och slappheten i 50-talets barnuppfostran har fått förfärande konsekvenser för de barn som växer upp i dag. Barn utan normer, utan föräldrar med en egen livsinställning blir rotlösa och olyckliga.

Men vilka normer ska vi ge? Hur mycket får vi påverka?

Antagligen ska vi påverka så mycket som vi överhuvudtaget kan. För den kommersiella delen av samhället gör det. Fast först kanske 50-talsbarnen måste få en egen livsinställning? Innan de kan ge 70-talsbarnen någon?"

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag har i ett tidigare skede av det här ärendets behandling försökt få till stånd en diskussion om de större och långsiktiga linjerna i frågan, och jag har fått veta av utskottets talesman att det finns inte tid för det. Det finns inte plats för det, det hör inte hit. Det hör inte till saken, som han säger.

Jag nämner detta som bakgrund till att vänsterpartiet kommunisterna i år har vägrat spela med i det spel som pågår, att motionera om 10 eller 20 behandlingsplatser hit och dit.

Vi hade en mycket utförlig motion i fjol. I olika sammanhang under olika ämnesrubriker som berörde missbrukarproblemen försökte jag få upp tankegångarna i den motionen till diskussion, men det lyckades aldrig. Socialutskottet behandlade motionen, 1977/78:1510, på två rader och tog över huvud taget inte ställning till dess sakinnehåll, till de krav och yrkanden som ställdes.

Jag vill försöka ännu en gång att få till stånd något yttrande som ändå tyder på att man i andra kretsar än i vårt parti är beredd att säga så pass mycket i självprövningens och sanningens intresse att det som man hittills har sysslat med i alkoholpolitiken har gjort total bankrutt. Det gäller att börja från scratch.

Vi sitter här och diskuterar småsaker, små överföringar på anslag och sådant. Vi har ett läge, där 95 % av alla drogproblematiker icke kan få någon behandling, icke kan få något stöd. Och om vi fortsätter så här, kommer de heller aldrig att få det.

Jag skulle vilja fråga: Är det någon som skulle anse annat än att det var ett återfall i det grövsta barbari, ifall vi hade motsvarande situation för cancerpatienter? Att säga att 95 % av alla cancerpatienter måste lämnas åt sitt öde, att bara några få procent kan behandlas, skulle naturligtvis vara fullständigt ohållbart. Ingen skulle ge sig på att understödja en så vansinnig tes.

Frågan om drogmissbruket består, väldigt kort uttryckt, av två tunga bitar: det man kan kalla den samhälleliga biten och det man kan kalla behandlingsbiten eller den personliga biten. När det gäller den samhälleliga delen måste man ju konstatera att myndigheterna och de två borgerliga regeringar som nu har suttit sedan 1976 inte har lärt sig någonting. De har inte slagit in på någon ny väg. De har inte visat någon förståelse för de faktorer som i väsentlig mån styr drogmissbrukets villkor och utbredning.

Bostadsbyggandet sker efter precis samma linjer nu som det gjorde när Rosengård och Lindängen byggdes. De nya bostadsområdena ser precis likadana ut. Utslagningen i samhället är större än den var när de borgerliga tog regeringsmakten och den är större än någonsin under efterkrigstiden. Det förutses nu att strukturomvandlingen inom industrin skall leda till en ny stor omflyttningsvåg, vad det nu skall komma att innebära för de sociala miljöer där människor gör sina erfarenheter och där deras beteenden fastläggs, där deras kriser och sorger och bedrävelser växer fram.

Vi har inte gjort någonting för att bygga ut barnomsorgen till något som ens liknar en bråkdel av den behovstäckning som vore nödvändig. Vi tillåter att ungdomsgårdar läggs ner. Vi drar inte slutsatsen att den stora förstörelsen i bostadsområdena, de destruktiva beteendena, har någonting att göra med den otillräckliga utbyggnaden av den delen av ungdomsverksamheten.

Vi har över huvud taget inga proportioner, och det har man inte heller när det gäller behandlingssynen. Vi vet, mycket kort uttryckt, utifrån vetenskaplig grund att drogberoende är en sorts tvångsmässig process. Bakom drogberoendet ligger psykiska processer som också är tvångsbetonade. Man kan därför inte vädja till det personliga ansvaret och säga: Du skall sluta supa, för det är fult att supa. Det är ett meningslöst påstående inför en alkoholist.

Alkoholisten måste själv ta sig ur denna tvångsprocess, men han kan inte göra det ensam. Därför fordras behandlingsmetoder och ett behandlingstänkande som så att säga sönderfaller i två faser, något som är ganska långvarigt och som inte kan tillgodoses med de typer av behandling som dominerar missbrukarvården i dag.

Den psykiska rehabiliteringsprocessen är långvarig redan i sitt första steg, i det rent psykologiska steget.

Det fordras först en avtäckande fas, som är mycket smärtsam. I detta skede måste man ha stöd av likasinnade, av kamrater som begriper vad det handlar

Onsdagen den
28 mars 1979

Nykterhetsvård,
m. m.

om, och får inte lämnas åt sig själv. Därefter krävs en lika smärtsam och svår process, där man återupplever de skeenden som en gång ledde till den psykiska utstötningssituationen och befriar sig från dem. Detta är en långvarig process, och på denna måste sedan följa ett program med t. ex. inslag av utbildning, förberedelser för arbetslivet osv. Men vi har inte tillstymmelse till något sådant. Det kan endast erbjudas för någon promille av de drogberoende. Skall vi inte dra några slutsatser av denna groteska situation?

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag är övertygad om att Jörn Svensson är ärlig i sin samhällssyn, sin idealitet och sitt engagemang. Det är därför inte en moralisk beskyllning när jag säger, att det som han här framhåller ändå är ett grovt och cyniskt håll mot alla de utslagna och drogberoende som han gör sig till talesman för. Vad han säger är ju ingenting annat än ett evigt upprepat omkväde på temat "sådan är kapitalismen". Till alla de 300 000 drogberoende och utslagna människor säger han: Det finns inget hopp för er annat än i ett helt annat samhälle. Det är hans tes. Det är inte så, Jörn Svensson. Sanningen är den att detta problem är just det som Jörn Svensson sade att det inte är, nämligen vardagligt och trivialt. Det är ett utomordentligt vardagligt, grått och trivialt arbete som vi är inne i, men det är inte hopplöst.

Det är f. ö. inte sant att 95 % av alla drogberoende lämnas utan vård och behandling. Ungefär 60 000 av dem får någon form av vård och behandling, de allra flesta i helt öppna former. Skall vi vänta på den dag då samhället är så i grunden förändrat som Jörn Svensson drömmer om att det skall bli – och jag tror inte att det skulle hjälpa – kommer inte 300 000 utan miljoner människor att gå under. Vi får vackert fortsätta med att göra som vi har gjort, dvs. lägga pussel med vardagliga och triviala åtgärder för att försöka hjälpa de människor som är utslagna och som har det svårt. Och det skall göras nu, inte i ett framtida drömsamhälle, Jörn Svensson.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Ja, vi vet, Jörn Svensson, att dessa problem har en samhällelig bakgrund. Vi känner till att det handlar om arbetslöshet, problem i skolan och dåliga bostadsmiljöer. Vi jobbar alla med dessa problem på det sätt som vi tror är riktigt. Det är också en fråga om behandling. Vi vet att det finns brister inom barnomsorgen, inom långvården, inom den övriga sjukvården och inom missbrukarvården, och vi gör vad vi tror är riktigt i de avseendena.

Men, Jörn Svensson, varje stor tanke måste operationaliseras för att kunna omsättas i något konkret som når människorna, och det gäller också inom missbrukarvården. På dagens föredragningslista står en operationalisering av idéer om hur man skall åtgärda missbruksproblem. I det sammanhanget måste man göra vissa prioriteringar, och medel måste anslås. Regeringen har lagt fram ett förslag, och jag konstaterar att vpk i vad gäller det konkreta förslaget till vilka medel som skall anslås under det kommande budgetåret icke haft någon annan uppfattning än regeringen. Det tycker jag ändå är det

grundläggande och för missbrukarna viktiga konstaterandet. Det är utmärkt att vpk har kunnat instämma med regeringen i detta avseende, men försök då inte springa ifrån det ställningstagandet genom att sväva ut i vidlyftiga tankegångar!

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill först säga till Per Gahrton att vi i flera sammanhang, senast i fjol, har krävt en helt annan typ av alkoholpolitik och också att helt andra resurser skall ges till denna. Men det röstade Per Gahrton emot, och han har majoriteten bakom sig också i år. Vi kunde skriva 100 motioner i frågan – Per Gahrton kommer ändå att rösta ned dem. Han vill ju inte göra något åt detta problemkomplex utan vill att de 95 % av de drogberoende som inte får någon vård skall ha oförändrade förhållanden.

Till herr Carlshamre vill jag säga att det inte är vi som lämnar de drogberoende åt sitt öde. Det är ni – socialutskottet och de myndigheter som har handlagt denna fråga och misskött den i årtal. Det är ju ni som skapat de förhållanden som leder till att 95 % av de drogberoende över huvud taget inte kan tas om hand.

Vi hävdar aldrig och har aldrig hävdat, att det skulle vara nödvändigt att skapa ett helt annat ekonomiskt system, en socialistisk planekonomi, för att kunna börja angripa dessa problem. Det är ett helt groteskt påstående. Tvärtom har vi genom våra konkreta förslag här i riksdagen i fjol, som ni inte ville diskutera eller sakbehandla och som ni röstade nej till, försökt åstadkomma en expansion av de delar av den samhällseliga verksamheten som skulle ha kunnat börja påverka denna problematik.

Vi anser faktiskt att man även i ett kapitalistiskt samhälle kan motarbeta bostadsspekulationen, markspekulationen och byggmonopolen, som bidrar till att skapa dåliga arbetsmiljöer. Vi anser att man redan i ett sådant samhälle skall bygga ut barn tillsynen, behålla ungdomsgårdarna och genomföra en vetenskapligt adekvat behandling för de alkoholberoende. Det är möjligt även i ett samhälle som är drabbat av arbetslöshet. Att man sedan inte kan avskaffa arbetslösheten annat än i ett annat ekonomiskt system är en annan sak, men den diskussionen hör inte hemma här utan i ett större ideologiskt sammanhang.

Men vad vi anklagar er för är att ni inte gör vad som är möjligt att göra, att ni är så fixerade vid konkurrensens välsignelsebringande verkningar på ekonomin att ni låter hundratusentals människor slås ut från industriarbetsplatserna, att ni är så fixerade vid klassamhällets välsignelser att ni inte förstår och bryr er om vad som händer med barn som växer upp i segregerade bostadsmiljöer av typen Lindängen och Rosengård och att ni fortsätter att tillåta att sådana miljöer byggs upp i förstad efter förstad och i kommun efter kommun och nu t. o. m. talar om att strukturomvandlingen nödvändiggör en ny stor folkomflyttning, under hänvisning till att folk minsann måste anpassa sig efter nya förhållanden, att det inte går att lita på att de gamla jobben skall finnas kvar osv. Vi anklagar er för att ni inte ser vad denna väldiga utslagningsmekanism innebär och inte gör något åt den. Jag anklagar inte

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

herr Carlshamre för att han inte är socialist – det lönar sig över huvud taget inte.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att det, om vpk i framtiden generellt kommer att avstå från att väcka motioner som man bedömer sannolikt kommer att röstas ned, kommer att inträffa en mycket intressant förändring av kammarens arbetsförhållanden.

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Vpk skulle alltså aldrig ha hävdat det som var huvudinnehållet i Jörn Svenssons långa första anförande. Men någon minut senare är Jörn Svensson tillbaka i sitt tal om att vi först skall ha ett samhälle utan konkurrens, utan klasser osv., om man skall kunna göra något. Jag säger att det är ett hån mot dem som redan är utslagna och drogberoende och även mot dem som kommer att bli det under den närmaste framtiden. Jag vill föreslå Jörn Svensson att någon gång gå ut på torgen eller gatorna i Malmö – med eller utan sällskap av Per Gahrton – även i andra ärenden än för att hålla torgdiskussioner. Då kanske Jörn Svensson kommer att upptäcka att de här aktuella problemen för dem det gäller är så små, grå, triviala och vardagliga som Jörn Svensson nu inte kan föreställa sig att de är.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tror att jag med min personliga bakgrund och mina egna erfarenheter har lärt känna de levnadsvillkoren betydligt närmare än vad moderata samlingspartiets talesmän gjort. I det avseendet tror jag alltså inte att herr Carlshamre skall sätta sig på några höga hästar.

Till Per Gahrton vill jag säga att vi naturligtvis inte skall bereda er den glädjen att ni blir av med oss. Men vi är en liten riksdagsgrupp, som ibland måste konstatera att speciellt riksdagens socialutskott, vars arbetstid är särskilt hårt belastad, struntar till den grad i våra viktiga motioner i väsentliga frågor att vi ibland faktiskt måste dra den slutsatsen att vi ett år icke skall lägga ned det stora arbete som det innebär att väcka en motion, eftersom det ändå är meningslöst. Vi går upp i debatten och försöker få den på en annan bog, men vi stänger inte pannan blodig mot Per Gahrtons byråkratiska negativism, som han manifesterade när vpk-motionen behandlades i fjol.

Överläggningen var härmed slutad.

Mo m. 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mo m. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1820 av Eric Carlsson och Arne Magnusson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

M o m . 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 1 av Evert Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Evert Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 149

M o m . 6-8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 6-8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 2 av Evert Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Evert Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 149

M o m . 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Evert Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Evert Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159

Nej - 149

M o m . 10

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 4 av Karin Andersson m. fl. samt 3:o) reservationen nr 5 av Kersti Swartz och Per Gahrton, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Nils Carlshamre begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Per Gahrton begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 10 antar reservationen nr 4 av Karin Andersson m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 5 av Kersti Swartz och Per Gahrton.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Gahrton begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 126

Nej - 35

Avstår - 146

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av Karin Andersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 149
Nej – 159

M o m . 11 och 12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av Evert Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Evert Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 160
Nej – 147

M o m . 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av Evert Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Evert Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159
Nej – 149

Onsdagen den
28 mars 1979

*Nykterhetsvård,
m. m.*

M o m . 1 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av Evert Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Evert Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 149

M o m . 1 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av Evert Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl-Erik Svartberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 149 *

M o m . 1 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarerna bifallit reservationen nr 10 av Evert Svensson m. fl.

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Evert Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159
Nej – 149

M o m . 18–22

Kammarerna biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av Evert Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Evert Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 2 mom. 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarerna bifallit reservationen nr 11 av Evert Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Evert Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159
Nej – 149

M o m . 24

Utskottets hemställan bifölles.

§ 5 Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1978/79:23 med anledning av dels propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer jämte motioner, dels motioner om bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner.

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 3 (Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m)

Regeringen hade i propositionen 1978/79:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under punkten B 72 (s. 232–235) föreslagit riksdagen att dels godkänna de i propositionen förordade ändringarna av reglerna för bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet, dels till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m. för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 45 105 000 kr.

Bland de 57 organisationer som enligt propositionen förklarats vara berättigade till statsbidrag återfanns Elevförbundet och Sveriges elevers centralorganisation, vilka för sin centrala verksamhet skulle erhålla 369 000 resp. 350 000 kr.

De i propositionen föreslagna ändringarna av reglerna för dessa bidrag innebar att helt grundbidrag skulle utgå med 275 000 kr., vilket var en ökning med 25 000 kr. Det rörliga bidraget hade föreslagits öka med 2 kr. till 26 kr. per medlem i intervallen 3 001–40 000 medlemmar och med 4 kr. till 18 kr. per medlem för medlemstal över 40 000.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1978/79:616 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade att Sveriges socialistiska pionjärer borde godkännas som bidragsberättigad ungdomsorganisation,

2. att riksdagen i anledning därav till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m. anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 250 000 kr. förhöjt belopp,

1978/79:1295 av Åke Gustavsson (s) och Lena Hjelm-Wallén (s), vari yrkats

1. att riksdagen beslutade avslå regeringens förslag om statsbidrag till Liberala studentförbundet och Aktiv ungdom,

2. att riksdagen beslutade att till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m. anvisa ett förslagsanslag av 45 105 000 kr., varvid delposten 5 skulle betecknas Bidrag till de politiska ungdomsförbunden och uppgå till 525 000 kr.,

1978/79:1306 av Per Olof Håkansson (s) och Lennart Bladh (s),

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

1978/79:2127 av Per Olof Sundman m. fl. (c), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen beslutade

1. att rörligt bidrag skulle utgå med 28 kr. per medlem i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att som nya statsbidragsberättigade ungdomsorganisationer godkänna Förbundet Unga forskare och Sveriges motorcyklisters centralorganisation och tilldela dessa ett halvt grundbidrag vardera för budgetåret 1979/80,

3. att i särskilda bidrag till vissa ungdomsorganisationer anslå 600 000 kr.,

4. att tilldela de politiska ungdomsförbunden ett särskilt anslag på 500 000 kr. i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m. för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 44 890 000 kr.,

1978/79:2128 av Per Olof Sundman m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen beslutade att Elevförbundet och Sveriges elevers centralorganisation skulle erhålla ett anslag på 445 000 kr. resp. 420 000 kr. och

1978/79:2131 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen beslutade att uttala att Kontaktnätet borde erkännas som bidragsberättigad ungdomsorganisation (yrkandet 3).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:2127, yrkandet 1, godkände de ändringar av reglerna för bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet som förordats i propositionen 1978/79:100,

2. att riksdagen beträffande bidrag till Elevförbundet och Sveriges elevers centralorganisation med avslag på propositionen 1978/79:100 och med anledning av motionen 1978/79:2128 beräknade ett belopp av 480 000 kr. resp. 455 000 kr.,

3. att riksdagen beträffande frågan om bidrag till Liberala studentförbundet och Aktiv ungdom med avslag på propositionen 1978/79:100 och med bifall till motionerna 1978/79:1295, yrkandet 1, och 1978/79:2127, yrkandet 2, beslutade att medel ur förevarande anslag inte skulle beräknas för dessa båda organisationer,

4. att riksdagen beträffande frågan om godkännande av Sveriges socialistiska pionjärer som statsbidragsberättigad ungdomsorganisation skulle avslå motionen 1978/79:616, yrkandet 1,

5. att riksdagen beträffande en sänkning med 50 000 kr. av det belopp som i propositionen 1978/79:100 beräknats utgå i form av bidrag i särskild ordning skulle avslå motionen 1978/79:2127, yrkandet 3,

6. att riksdagen beträffande bidrag till de politiska ungdomsförbunden med anledning av motionen 1978/79:1295, yrkandet 2, såvitt nu var i fråga och med bifall till motionen 1978/79:2127, yrkandet 4, beslutade att för detta ändamål skulle beräknas 250 000 kr. mer än som föreslagits i propositionen 1978/79:100,

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

7. att riksdagen beträffande anslagsbeloppet med anledning av propositionen 1978/79:100 samt motionerna 1978/79:1295, yrkandet 2 såvitt nu var i fråga och 1978/79:2127, yrkandet 5, ävensom med avslag på motionen 1978/79:616, yrkandet 2, till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m. för budgetåret 1979/80 anvisade ett förslagsanslag av 43 500 000 kr.,

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2131, yrkandet 3, om att Kontaktnätet för icke-kommersiell kultur borde erkännas som bidragsberättigad ungdomsorganisation,

9. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1306 om stöd åt Riksförbundet Unga musikanter.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande frågan om bidrag till Elevförbundet och Sveriges elevers centralorganisation av Tore Nilsson (m) och Per Unckel (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1978/79:100 och med bifall till motionen 1978/79:2128 beslutade att till Elevförbundet skulle beräknas 445 000 kr. och till Sveriges elevers centralorganisation 420 000 kr.,

2. beträffande frågan om bidrag till Liberala studentförbundet och Aktiv ungdom av Tore Nilsson (m), Ingegärd Fränkel (fp), Per Unckel (m) och Börje Stensson (fp) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:1295, yrkandet 1, och 1978/79:2127, yrkandet 2, godkände propositionen 1978/79:100,

3. beträffande frågan om bidrag till de politiska ungdomsförbunden av Tore Nilsson (m), Ingegärd Fränkel (fp), Per Unckel (m) och Börje Stensson (fp) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen beträffande en ökning av det belopp som i propositionen 1978/79:100 beräknats utgå i form av särskilt bidrag till de politiska ungdomsförbunden skulle avslå motionerna 1978/79:1295, yrkandet 2 såvitt nu var i fråga, och 1978/79:2127, yrkandet 4,

4. beträffande medelsberäkningen av Tore Nilsson (m), Ingegärd Fränkel (fp), Per Unckel (m) och Börje Stensson (fp) som – vid bifall till reservationerna nr 1, 2 och 3 eller någondera av dem – ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande

1. beträffande rörligt bidrag med 28 kr. för varje medlem över 3 000 av Per Olof Sundman, Olle Eriksson, Karl-Eric Norrby och Kerstin Göthberg (samtliga c).

Onsdagen den
28 mars 1979

Punkten 5 (Motioner om bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner)

I denna punkt behandlades motionerna

1978/79:614 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats

1. att riksdagen till Bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 30 milj. kr.,

2. att riksdagen beslutade att bidraget skulle utgå enligt i motionen förordade riktlinjer, och

1978/79:806 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade anvisa 35 milj. kr. för fritidsverksamhet i skolan.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:614 och 1978/79:806.

Reservation hade avgivits

5. av Georg Andersson, Ingemar Leander, Åke Green, Tyra Johansson, Lars-Ingvar Sörenson, Catarina Rönnung och Lena Öhrsvik (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

a) att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:614 och med anledning av motionen 1978/79: 806 till Bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner för budgetåret 1979/80 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 30 000 000 kr.,

b) att riksdagen beslutade att bidraget skulle utgå enligt de riktlinjer som förordats i motionen 1978/79:614.

Punkten 6 (Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning)

Regeringen hade under punkten B 74 (s. 237) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1979/80 anvisa ett reservationsanslag av 1 491 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:1285 av Kerstin Andersson i Hjärtum (c) och Ulla Tillander (c), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att för budgetåret 1979/80 bevilja 264 000 kr. till länsskolnämnderna för fortsatt arbete genom ANT (Alkohol-Narkotika-Tobak)-kontaktpersonerna,

2. att till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1979/80 anvisa ett reservationsanslag av 1 755 000 kr., samt

1978/79:2127 av Per Olof Sundman m. fl. (c), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen beslutade att till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1979/80 anvisa ett reservationsanslag av 1 706 000 kr. (yrkandet 6).

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:100 samt motionerna 1978/79:1285, yrkandet 2, och 1978/79:2127, yrkandet 6, till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 1 741 000 kr.,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1285, yrkandet 1.

Reservation hade avgivits

6. av Tore Nilsson (m), Ingegärd Fränkel (fp), Per Unckel (m) och Börje Stensson (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:100 och med avslag på motionerna 1978/79:1285, yrkandet 2, och 1978/79:2127, yrkandet 6, till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1979/80 anvisade ett reservationsanslag av 1 491 000 kr.

CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Det är med beklagande och viss uppgivenhet inför faktum vi socialdemokrater konstaterar att även i årets budget en viktig post saknas, nämligen stödet till allmän fritidsverksamhet i anslutning till skoldagen, de s. k. SIA-pengarna. Vi återkommer därför till årets riksdag med förslaget att 30 milj. kr. avsätts för detta ändamål. Ansvaret för att staten vill förfuska SIA-skolan får både den gamla trepartiregeringen och den nuvarande folkpartiregeringen ta på sig.

En fullständig politisk enighet rådde i riksdagen om att 25 milj. kr. skulle anslås till bidrag för allmän fritidsverksamhet och införas budgetåret 1977/78. Förra våren rådde också enighet i kulturutskottet om att de statliga pengarna haft "en mycket positiv inverkan på kontakterna mellan kommunerna och föreningslivet" och att de bidragit "till en bättre beredskap för förverkligandet av den del av SIA-reformen som innefattar fritidsaktiviteter efter den egentliga skoldagens slut".

Kammaren diskuterade i samband med socialutskottets betänkande, som nyss behandlades, de utslagningsmekanismer som finns i ett kapitalistiskt samhälle. Människor ratas som arbetsoförmögna, slängs på sophögen och utesluts ur mänsklig gemenskap. Utslagningen börjar – det är det grymma – redan bland barn och ungdomar. Thinner sniffning, narkotikamissbruk och spritmissbruk har krupit allt lägre ner i åldrarna. Vilka barn drabbas? Vi vet svaret: De kulturellt fattiga, de från undermåliga bostadsmiljöer, barn till föräldrar som själva har problem.

Inom vårt parti finns en nyttig självrannsakan. Vi har inte gjort tillräckligt för att komma till rätta med utslagningsmekanismerna. Vi har inte gjort tillräckligt för att bjuda alla barn omsorg, omtanke och gemenskap.

En av de bättre vägarna att gå var att fånga upp barn och ungdomar i skolan och erbjuda dem vettiga aktiviteter efter skolans slut. Ungdomsorganisationerna i samråd med kommunerna satsade av SIA-medlen på att få med handikappade ungdomar och föreningslösa ungdomar, däribland många flickor, i sin verksamhet. Stödet har möjliggjort verksamhet i glesbygdskom-

muner och i nybyggda bostadsområden. Bidraget har haft en gynnsam inverkan på speciellt de grupper som har svårt att fylla sin fritid med stimulerande innehåll. Idrottsorganisationerna har särskilt lyckats intressera de barn och ungdomar som vanligtvis inte deltar i organiserad verksamhet. Detta enligt den första utvärdering som statens ungdomsråd gjort.

SIA-pengarna gjorde alltså nytta och nådde just de barn och ungdomar som var så viktiga att nå från samhällets sida.

Vi pekar i vår motion på att fritidshemsverksamheten i många kommuner är dåligt utbyggd. Den plan om 50 000 nya fritidshemsplatser inom en femårsperiod som riksdagen antagit kommer inte att kunna fullföljas utan ytterligare statliga stimulansåtgärder. SIA-aktiviteterna skulle kunna fylla denna brist på fritidshem och erbjuda omsorg och stimulerande aktiviteter för de mindre barnen, särskilt för dem med yrkesarbetande föräldrar.

I budgetpropositionen och i barnkulturpropositionen framhåller man skolans viktiga roll i barnkulturarbetet. Insatserna som görs inom föreningslivet är lika viktiga som motvikt till det kommersiella och många gånger passiviserande övriga fritidsutbudet. Kulturutskottet uppvaktades förra våren av representanter för 28 ungdomsorganisationer, som tillsammans representerade 1 miljon ungdomar och 200 000 ledare. Ett mycket aktningsvärt arbete hade kommit i gång trots en kort planeringstid. Föreningslivet lade ner stora personella och ekonomiska resurser på att ta sin del av ansvaret för SIA-skolans genomförande.

Det finns knappast någon reform som ett fattigt föreningsliv satsat så helhjärtat på som reformen om SIA-skolan, men där har samtidigt staten svikit bryskt och utan förvarning. Det finns verkligen inte något hållbart försvar för att man från den borgerliga majoritetens sida har slopat bidraget. Just detta bidrag var viktigt när det gällde att förverkliga SIA-skolan och när det gällde att nå föreningslös ungdom. Det gjorde nytta, och föreningslivet ställde helhjärtat upp. Utskottet säger också: "Verksamheten fortsätter i stor utsträckning även under budgetåret 1978/79."

Kommunerna betalar i stället för staten, bortsett från en del kommuner som upphört med verksamheten av tvingande ekonomiska skäl.

Att kommunerna har ett ansträngt finansiellt läge är ingen nyhet – det brukar ekonomiministern påtala med jämna mellanrum – men kommunerna tycker att fritidsaktiviteterna är så viktiga att de betalar. Staten har vältrat över en ekonomisk börda på kommunerna. Samma människor som betalar statsskatt betalar kommunalskatt, det är bara det att kommunalskatten är den mest betungande delen för inkomsttagare med låga och medelstora inkomster.

Pengarna eller det statsfinansiella läget är inte längre det verkliga motivet för att slopa anslaget, utan det är något som den borgerliga majoriteten kryper bakom. Det verkliga motivet är att man vill fördröja och förhala SIA-skolans genomförande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 5.

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Låt mig inledningsvis understryka att det råder en betydande och glädjande enighet om att de ungdomsorganisationer som kulturutskottets betänkande diskuterar fyller en utomordentligt stor uppgift i ett öppet och fritt samhälle som vårt. Utan den insats som organisationerna gör inom fritidsverksamhet och övrigt ungdomsarbete skulle mångsidigheten i fritidsutbudet för många ungdomar vara väsentligen mindre än det f. n. är. Utan dessa organisationers insats skulle den betydande sociala fostran som kan utföras i föreningsgemenskapen falla bort, och utan organisationernas vitala arbete skulle en viktig del av den fostran i demokratiska arbetsformer som organisationerna i dag svarar för försvinna. Det finns alltså allt skäl för både statsmakterna och kommunerna att helhjärtat ställa sig bakom ungdomsorganisationernas arbete och ge dem möjligheter att vidareutveckla sin viktiga verksamhet.

Jag tror också att det råder – det bör åtminstone göra det – betydande samstämmighet om att stat och kommun skall ge sitt stöd på ett sådant sätt att ungdomsorganisationernas möjligheter att forma verksamheten efter egna intressen inte äventyras. Det behövs alltså inga statliga eller kommunala pekpinrar när det gäller vad organisationerna skall ägna sig åt, utan det bör i stället skapas förutsättningar för organisationerna själva att fatta besluten om sin verksamhetsinriktning.

Till det betänkande vi nu debatterar finns fogade ett antal reservationer. Jag skall i tur och ordning beröra några av dem, och jag vill börja med en reservation från den socialdemokratiska gruppen som behandlar bidraget till allmän fritidsverksamhet och som Catarina Rönnung diskuterade här ifrån talarstolen för en stund sedan.

Vi hade den här diskussionen även förra året, när trepartiregeringen kände sig nödsakad att för att spara på statsmakternas utgifter dra in det bidrag som tidigare hade utgått. Nu föreslår alltså socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna att bidraget återigen skall införas. Jag vill betona, som jag gjorde i den förra debatten som Catarina Rönnung och jag hade, att skälen till att statsmakterna inte har ansett sig kunna fortsätta att lämna bidraget helt och hållet är allmänekonomiska. Det finns inga delade meningar mellan reservanterna och utskottets majoritet om de viktiga effekter som ett stimulansbidrag av det här slaget skulle ha och hade under den tid då det fanns. Vi skulle alltså mer än gärna, om pengar fanns tillgängliga, vilja tillstyrka att kommunerna även framgent får medel. Men nu, liksom förra året, är den bittra sanningen att statsmakterna, liksom kommunerna, brottas med oerhörda ekonomiska svårigheter. Catarina Rönnungs parti brukar förfasa sig över det stora budgetunderskott som de två borgerliga regeringarna har förorsakat det svenska folket och hävdar att det gäller att spara och banta. Men på dessa punkter, som på så många andra, går man i den praktiska, konkreta politiken den motsatta vägen. Vi tar ansvar för den ekonomiska politik som vi har ställt oss bakom, men för socialdemokratins del är det uppenbarligen fråga om att säga en sak i allmänna deklarationer och votera på ett annat sätt när det gäller konkreta anslag.

Catarina Rönnungs insinuation att det verkliga skälet till att vi säger nej till bidraget är en önskan att fördröja SIA-skolan är rena rama orimligheten. Varför skulle samma regering som i andra sammanhang har arbetat aktivt för att genomföra denna SIA-skola på denna punkt plötsligt säga: Nej, här skall vi ingenting göra, här skall vi sätta oss till motvärn. Självfallet har vi ett gemensamt intresse av att SIA-skolan genomförs. Vad som skiljer oss åt är uppfattningen om huruvida vi kan ge detta bidrag nu eller inte.

En annan reservation vid samma utskotts betänkande gäller bidragen till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet. I budgetpropositionen föreslås som bidragsberättigade, förutom de av statens ungdomsråd rekommenderade organisationerna, även Liberala studentförbundet och Aktiv ungdom. Här går en majoritet i utskottet emot budgetpropositionen, vilket jag beklagar. Värt att notera är att de här båda organisationerna uppfyller de krav som statens ungdomsråd och statsmakterna uppställt för bidrag till central verksamhet. Ungdomsrådet har visserligen i sin prövning sagt nej till de båda organisationerna, det medges gärna, men utskottet har självfallet att i detta liksom i alla andra fall göra en egen bedömning utifrån de kriterier som det självt anser vara riktiga. Vid den bedömningen har de folkpartistiska och moderata ledamöterna kommit fram till att de här båda organisationerna väl fyller en plats bland de bidragsberättigade. Som påpekas i reservationen har de, som sagt, uppfyllt de formella kriterierna. Dessutom är att märka att motsvarande organisationer med annan idéinriktning uppbär centralt stöd. Det finns alltså även från den här utgångspunkten all anledning att tillstyrka reservationen.

En annan folkparti- och moderatreservation gäller bidragen till de politiska ungdomsförbunden. I budgetpropositionen föreslås att det under valår skall utgå ett extra anslag på 250 000 kr. till de politiska ungdomsförbunden för deras insats i samband med valet. Här föreslår majoriteten i utskottet en fördubbling av bidraget, dvs. 500 000 kr. Även på denna punkt känns det lätt att i själ och hjärta tillstyrka majoritetens förslag. Självfallet skulle det vara bra, om det statsfinansiella läget möjliggjorde ett bidrag av den storleksordning som majoriteten föreslår. Trots detta har minoriteten på grund av att staten inte har hur mycket pengar som helst valt att på den här punkten tillstyrka budgetpropositionen. Det är värt att notera att budgetpropositionen i sin tur innebär mer än en fördubbling av detta anslag, jämfört med anslaget under valåret 1976.

Herr talman! I en separat moderat reservation förs ett likartat ekonomiskt resonemang när det gäller bidragen till Elevförbundet och Sveriges elevers centralorganisation. Här har utskottsmajoriteten, av någon anledning som vi moderater inte riktigt förstår, bestämt sig för att gå vida utöver vad statens ungdomsråd vid en jämförelse med övriga ungdomsorganisationer ansett vara en rimlig bidragssumma för de båda elevorganisationerna. Vi moderater vill på den här punkten bevilja samma anslag som det statens ungdomsråd har föreslagit för de båda elevorganisationerna, vilket borgar för att det bör vara en hygglig bedömning bakom anslagsuppskattningarna. Vi har alltså svårt att förstå de motiv som majoriteten har förebragt för att hitta på något

Onsdagen den
28 mars 1979

*Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer,
m. m.*

slags egen liten siffra när det gäller hur stort anslag majoriteten anser att elevorganisationerna skall ha – ett anslag som innebär en vida större ökning av de anslagsposterna än vad som kommer övriga ungdomsorganisationer till del.

Sammanfattningsvis, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4 och 6 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

CATARINA RÖNNUNG (s) kort genmäle:

Herr talman! Statsmakterna liksom kommunerna brottas med stora ekonomiska svårigheter, säger Per Unckel ordagrant. Men, Per Unckel, kommunerna tar dock sitt ekonomiska ansvar. Är det snyggt och riktigt att vältra över den här ekonomiska bördan på kommunerna? De bedömer att SIA-skolans införande är så viktigt att de är beredda att stå för de nödvändiga bidragen därvidlag.

Jag är tacksam över att Per Unckel förklarar att han är positiv till SIA och till det här anslaget, men bara läpparnas beaktelse att man är positiv räcker inte, Per Unckel. Det är pengar som behövs – pengar från staten!

PER UNCKEL (m) kort genmäle:

Herr talman! Visst är det sant att man skulle kunna göra oändligt mycket mer om man hade mer pengar. Och visst är det sant att vi skulle kunna bedriva en oändligt mycket bättre ungdoms- och föreningsverksamhet, genomföra SIA-skolan snabbare, om pengar fanns i större utsträckning än de faktiskt gör. Nu är den bistra verkligheten den att såväl staten som kommunerna har oerhört ont om pengar. Den regering och den riksdagsmajoritet som inte inser att det gäller att spara och prioritera förvaltar dåligt det pund som väljarna i stort har gett dem.

Vi från centerns, moderaternas och folkpartiets sida är beredda att säga att även om vi ytterligt gärna skulle vilja tillstyrka det här anslaget kan vi inte göra det – av hänsyn till de allmänekonomiska skäl som finns utvecklade i reservationen. För Catarina Rönnung och hennes parti är det fråga om att i långa och harmsna anföranden tala om en misskött svensk ekonomi men i de enskilda voteringarna göra sitt bästa för att fördärva det en borgerlig majoritet under de här åren har försökt bygga upp.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det finns en sak som är djupt otillfredsställande, ja, direkt stötande, när det gäller bidragen till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet, och det är det faktum att bestämmelserna om bidrag uppenbarligen är så oklara och luddiga att de öppnar vägen för politiskt mygel. På annat sätt kan man inte tolka folkpartiregeringens manövrerande med årets anslag.

Vpk missunnar varken Liberala studentförbundet eller Aktiv ungdom

Ondsdagen den
28 mars 1979

*Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer.
m. m.*

några pengar, förutsatt att de uppfyller bestämmelserna. Statens ungdomsråd bedömde att så inte var fallet, och när regeringen då gör ett avsteg från ungdomsrådets bedömning bör självfallet skälen för avsteget klart redovisas. Man bör också klart redovisa varför det, beträffande övriga organisationer som ansökt om att bli bidragsberättigade men fått avslag, inte finns motiv till att avsteg görs.

Nåväl, det är uppenbarligen inte bara folkpartiregeringen som skall ta åt sig utan också övriga partier – man kan ju inte undvika misstanken att det faktum att såväl Unga örnar som 4 II redan är bidragsberättigade påverkat deras ställningstagande.

I förordningen om statsbidrag till ungdomsorganisationer stadgas att följande kriterier skall vara uppfyllda för att en organisation skall vara berättigad till bidrag:

För det första skall organisationen bedriva verksamhet huvudsakligen bland barn och ungdom.

För det andra skall den ha minst 3 000 medlemmar i åldern 7–25 år.

För det tredje skall den ha lokalavdelningar i minst hälften av landets kommuner. Vissa krav ställs därutöver på medlemskapet.

Detta är alltså de öppet redovisade kriterierna. Men uppenbarligen finns det också icke öppet redovisade kriterier. Det räcker således inte med att uppfylla förordningen, utan man måste också uppfylla vissa andra krav. För flera organisationer ter sig detta självfallet som ett mysterium, och de försöker förgäves få någon reda i vari dessa dolda krav består – om inte för annat så för att kunna självständigt bedöma om de inte uppfyller också dem. De kan inte undgå misstanken att dessa dolda kriterier i själva verket är politiska krav.

Vänsterpartiet kommunisterna har i två skilda motioner till årets riksmöte begärt att riksdagen skall uttala att Sveriges socialistiska pionjärer samt Kontaktnätet bör vara bidragsberättigade. Motsvarande krav gällande Kontaktnätet ställdes redan vid föregående års riksmöte men avslogs då med motiveringen att riksdagen inte skall lägga sig i ungdomsrådets bedömning. Då nu så uppenbarligen sker, inte bara från regeringens sida utan också från de övriga partiernas, är den motiveringen inte längre hållbar. Och den var det ju självfallet inte heller föregående år. Det måste ankomma på utskott och riksdag att granska de förslag som ställs.

Nåväl, vilka är då skälen till att vi anser att dessa organisationer uppfyller de krav som ställts?

Sveriges socialistiska pionjärer har en lång och mycket rik tradition att se tillbaka på. Av de organisationer som ansökt om bidrag är pionjärorganisationen sannolikt den äldsta, och av dem som redan har bidrag en av de äldsta. Pionjärrörelsen har många gånger fått arbeta i motvind men alltid lyckats överleva. Den har gett ut tidningar, ordnat möten och haft en mycket omfattande skolningsverksamhet. Självfallet kan dess verksamhet i omfattning ännu inte jämföras med exempelvis Unga örnars, men också Unga örnar var till en början en liten organisation. Oavsett jämförelser uppfyller SSP de kriterier som uppställts för att en organisation skall bli bidragsberättigad. De

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

verkar huvudsakligen bland barn och ungdom, de har långt mer än 3 000 medlemmar, de har verksamhet i betydligt över hälften av landets kommuner.

Vi skall ju under våren diskutera regeringens proposition om barnkulturfrågorna. Det är, herr talman, svårt att bortse ifrån att bland de väsentligaste åtgärder som kan vidtas för att befrämja barnens situation är inte bara att ge dem alternativ till skräpkulturen i form av operor utan framför allt att ge dem ett alternativ i vardagslivet – och det gör pionjärorganisationen.

Detta gör i hög grad också den andra organisation som vi anser skall vara bidragsberättigad, nämligen Kontaktnätet. Kontaktnätet och Svenska jazzriksförbundet är de väsentligaste riksorganisationerna för musikföreningar som söker motverka den våg av plastmusik som i dag väller över oss. Till Kontaktnätet för icke-kommersiell kultur är ett 80-tal föreningar anslutna runt om i landet. Verksamheten riktar sig huvudsakligen till ungdomar – den grupp som i dag är mest utsatt för kulturindustrins exploatering. Regeringens avslag på Kontaktnätets begäran om att få bli bidragsberättigad är svårförståeligt mot bakgrund av vad man påstår sig vilja verka för i kulturhänseende. Vi vet att musiken i dag är det dominerande fritidsintresset i de yngre åldersgrupperna. Vi vet också att bland kulturarbetarna utgör musikerna en av de mest utsatta grupperna – och det vill i detta sammanhang inte säga litet.

Slutligen, herr talman, några ord om anslagen till kommunerna för allmän fritidsverksamhet. Vpk har ju länge krävt en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun – en diskussion som vi får anledning att återkomma till i samband med att kommunalekonomiska utredningens förslag behandlas. Kommunerna har i dag ett svårt ekonomiskt läge, vilket i många fall lett till social och kulturell nedrustning. Detta drabbar – som Catarina Rönning tidigare framhöll – redan utsatta grupper. Dessutom är standardskillnaderna mellan kommunerna växande, vilket innebär att barnens och ungdomarnas tillgång till olika fritidsverksamheter blir avhängig av var man råkar bo, och det är naturligtvis helt otillfredsställande.

Det statsbidrag som en gång infördes men som den borgerliga trepartiregeringen snabbt avskaffade hjälpte trots allt något upp den kärva situationen. Det är, herr talman, inte en korrekt beskrivning utskottet gör när utskottet avstyrker vår motion och socialdemokraternas motion om ett återinförande av detta bidrag. Utbyggnadstakten beträffande olika aktiviteter i kommunerna har de facto gått ner. Utskottet skriver att verksamheten fortsätter också under 1978/79. Ja, i några fall kanske det blir en beskuren verksamhet. Men vad händer sedan? Om det nu är så som utskottet framhåller att planeringstiden är lång, så innebär borttagandet av bidraget att vi 1980 över huvud taget inte kommer att ha dessa så angelägna aktiviteter för barn och ungdom och att det kommer att ta flera år att reparera skadan, om det ens går att göra det någonsin.

Per Unckel sade här tidigare att skälet till att statsmakterna känt sig föranlåtna att dra in bidraget var det svåra ekonomiska läget. Jag tycker att

Onsdagen den
28 mars 1979

*Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer,
m. m.*

man kunde ha varit hederlig nog att tala om att det är en prioritering från den borgerliga regeringens sida. Uppenbarligen lågprioriterar samtliga borgerliga partier barnen och ungdomen. Det är väl bara att konstatera att så mycket är alla högtidstal inför barnåret värda, att när man kommer till konkreta förslag som är angelägna för barnen och ungdomen, då bromsas de av borgarna.

Med det, herr talman, vill jag yrka bifall till motionerna 806, 2131 och 616.

PER UNCKEL (m) kort genmäle:

Herr talman! Får jag i anledning av det som har framförts i det senaste anförandet bara peka på några ting.

När det gäller bidraget till den allmänna fritidsverksamheten ber jag att få hänvisa till vad jag sade i replikskiftet med Catarina Rönning, möjligen med det lilla tillägget att visst är det så, att det för den borgerliga regeringen är fråga om en prioritering. Till skillnad från vänsterpartiet kommunisterna gör vi på den borgerliga kanten ekonomiska prioriteringar. Vänsterpartiet kommunisterna trycker på alla knappar här i riksdagen som innebär bifall till mera anslag. Det är klart att så kan man göra, om man vill hantera politiken på ett systematiskt ansvarslost sätt. För vår del ser vi något annorlunda på det ansvar vi har att ta i den här riksdagen.

I fråga om de två organisationer som vänsterpartiet kommunisterna har föreslagit skall tas upp bland de bidragsberättigade organisationerna när det gäller centrala anslag ber jag att få peka på ett par faktorer.

När det gäller Kontaktnätet är det korrekt att den organisationen har varit uppe till bedömning tidigare. Problemet är emellertid att Kontaktnätet har en struktur och en inriktning som avviker från den struktur och den inriktning som bidragsreglerna stipulerar, bl. a. i det hänseendet att bidrag till den här organisationen också under flera år har utgått via statens kulturråd. Det är klart att om pengar utgår från en statlig myndighet, så blir situationen något annorlunda när det gäller en annan statlig myndighet som har att handlägga anslag till organisationer utan sådana sekundära möjligheter.

Ungdomsrådet har emellertid, i sina petita för den budget som nu diskuteras, påpekat att huvudmannskapet för denna typ av organisationer bör utredas. Det tycker jag är en korrekt inställning, och så får vi återkomma till vad utredningen kan leda fram till.

När det gäller Sveriges socialistiska pionjärer, så är det en organisation som är relativt nybildad. Vid sidan om de formella och distinkta kriterier som uppställts för bidrag till central verksamhet gäller också att statens ungdomsråd skall göra en bedömning av den stabilitet som organisationen i fråga har. Det må vara en relativt god förklaring till statens ungdomsråds rekommendation, att en organisation som är bildad 1978, Sveriges socialistiska pionjärer, inte har bevisat sin stabilitet – inte ännu åtminstone. Statens ungdomsråd har förmodligen, liksom många i denna kammare, rätt dåliga erfarenheter av stabiliteten hos organisationer på den politiska vänsterkanten. Där förökar man sig som bekant genom delning vart och vartannat år.

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först till det som sades här om allmän fritidsverksamhet.

Vi trycker inte, Per Unckel, på alla knappar som innebär mer anslag. Dessutom trycker vi också på knappar som innebär mindre anslag, exempelvis till militären. Vi gör alltså prioriteringar. Det är bara att konstatera detta. Detsamma gör – och det framhöll Per Unckel också – de borgerliga partierna. Skillnaden mellan våra prioriteringar är att vi högprioriterar barn och ungdom och att ni lågprioriterar dem.

Sedan till Kontaktnätet och Sveriges socialistiska pionjärer.

Kontaktnätet uppfyller de facto de krav som har uppställts. Vad Per Unckel nu vill göra är att gå in i en enskild organisations egen struktur och tala om för den organisationen hur den skall bedriva sin verksamhet. Jag tycker att det skall vara organisationernas egen sak att bestämma det; vi skall inte tala om för dem hur de skall agera eller hur de skall organisera sig. Huvudsaken är att de uppfyller kraven i den förordning som finns inom området.

Slutligen till Sveriges socialistiska pionjärer.

Den organisationen är kanske formellt nybildad, men pionjärorganisationen har de facto existerat sedan 1920-talet. Den har periodvis fört – och detta framhåller vi också i vår motion – en tynande tillvaro, men den är sedan flera år en stabil och livskraftig organisation. Där skulle jag, med anledning av vad Per Unckel sade, vilja påstå att organisationen nu har bevisat att den har stadga och stabilitet. – Hur kommer det att gå med bidragen för 1979?

PER UNCKEL (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag var naturligtvis oräddvis mot vpk-arna när jag sade att de trycker på alla knappar som innebär mer anslag – jag skulle naturligtvis ha sagt att de trycker på alla knappar som innebär mer anslag och samtidigt är tillräckligt populistiska. Jag erkänner att jag borde ha gjort det lilla tillägget.

När det gäller de här två organisationerna är det väl ändå ett uppenbart faktum att statens ungdomsråd måste ta hänsyn till om en sökande organisation, såsom i det här fallet Kontaktnätet, får betydande belopp från en annan statlig myndighet, medan övriga organisationer som går in under statens ungdomsråds ansvarsområde inte får motsvarande pengar. Det må vara såväl statens ungdomsråd som regeringen och majoriteten i övrigt i riksdagen obetingat att anse att avvägningen blir rimligare, om man inte, såsom vpk i detta fall föreslår, ger denna organisation dubbla anslag. I den mån man kan finna en annan ordning och lägga in Kontaktnätet under statens ungdomsråd, men då ta ut organisationen från kulturrådet, är jag självfallet öppen för detta förslag, men det måste vi ju först utreda för att se vilka konsekvenser detta får.

Indirekt kom, när det gäller Sveriges socialistiska pionjärer, också erkännandet att organisationerna på vänsterkanten kan man inte alltid vara övertygad om den stabilitet som de här förordningarna faktiskt kräver och att det därför är mer än välmotiverat att man väntar något år för att se vilken stabilitet de här organisationerna de facto har. Det går ju inte att komma runt

det faktum att Sveriges socialistiska pionjärer faktiskt bildades 1978; hur mycket de i andra lösliga former än må ha funnits sedan 1920-talet i det svenska samhället, är år 1978 den formella bas man har att utgå från. Efter 1979 och 1980 – dvs. efter den normala tid som andra organisationer har fått genomleva innan de erhållit bidrag – får vi ta upp den frågan till förnyad prövning. Jag vill påminna om att Aktiv ungdom – vars godkännande vi på moderat håll nu yrkar bifall till – bildades 1976. Det skulle aldrig ha fallit oss in att redan 1976 påstå att Aktiv ungdom hade bevisat sin stabilitet, och ej heller 1977, men 1978 och 1979 tycker vi faktiskt att organisationen har bevisat vad den går för.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det må vara Per Unckel obetaget att kalla krav på en bättre barn- och ungdomsverksamhet för populistiska – jag tycker det säger en hel del om Per Unckels politiska inställning. Det är inte fråga om några populistiska krav, det är fråga om att ge barn och ungdom ett aktivt och rikt fritids- och kulturliv.

Det faktum att Kontaktnätet inte har erkänts som bidragsberättigat och i stället har fått pengar från kulturrådet skall väl i rimlighetens namn inte innebära att organisationen för all framtid skall vara utestängd från möjligheten att bli bidragsberättigad. Det framgår också klart och tydligt av vår motion att det inte är fråga om att Kontaktnätet skulle få dubbla anslag – det är fråga om att organisationen skall erkännas som bidragsberättigad i enlighet med den förordning som finns och vars bestämmelser Kontaktnätet uppfyller.

Jag har verkligen inte indirekt medgivit att Sveriges socialistiska pionjärer var en löslig organisation. Tvärtom framhöll jag att den var en stabil organisation, att den har en lång och rik tradition som kan leda tillbaka till 1920-talet. Att den under den långa tid som sedan dess har förflutit periodvis har fört en tynande tillvaro må vara hänt, men den bedriver sedan flera år, vilket också framgår av motionen, en mycket aktiv verksamhet i hela landet. Redan före 1978 hade man organisationer i över hälften av landets kommuner. 1978 är alltså bara ett formellt årtal som man kan peka på, medan SSP:s reella existens kan leda tillbaka betydligt längre.

Förste vice talmannen anmälde att Per Unckel anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande nr 23 behandlas dels anslaget till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, dels motioner om bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner.

Den fråga som har sysselsatt utskottet mest har varit frågan om bidragen till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet. Propositionens förslag till bidragsgivning förorsakade ett flertal motioner med förslag till ändringar i regeringens förslag. När det gällde bidragen till Elevförbundet och Sveriges

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

elevers centralorganisation komplicerades behandlingen av att frågan om bidrag till dessa organisationer tidigare år hade behandlats i utbildningsutskottet och att bidrag då hade utgått med särskilda belopp. Något särskilt uttalande görs inte i propositionen om anslaget natur, vilket enligt vad utskottet inhämtat innebär att grundbidrag och rörligt bidrag avses utgå enligt bidragssystemets regler.

Elevförbundet och SECO erhöll för första gången budgetåret 1978/79 statsbidrag i egenskap av bidragsberättigade ungdomsorganisationer. För dessa båda organisationer hade därvid beräknats särskilda bidrag ur detta anslag på 369 000 kr. resp. 350 000 kr.

Statens ungdomsråd har i sin anslagsframställning inte räknat med att de två elevorganisationerna skulle komma i fråga för bidrag enligt bidragssystemets regler utan föreslagit en 20-procentig ökning av nu utgående bidragsbelopp. Utskottet har erfarit att ungdomsrådet inte heller har prövat huruvida de båda organisationerna uppfyller kriterierna för erhållande av reguljärt bidrag med avseende på exempelvis beräkning av medlemsantal och organisationsstruktur.

Utskottet anser inte att tillräckliga skäl redovisats för att bevilja Elevförbundet och Sveriges elevers centralorganisation grundbidrag och rörligt bidrag enligt bidragssystemets regler. I propositionen föreslås att Pingstförsamlingarnas ungdomsarbete nästa budgetår får ett anslag av 435 000 kr., vilket innebär en ca 30-procentig ökning. Utskottet anser det rimligt att också Elevförbundet och SECO får en motsvarande uppräknings av sina bidrag. Till Elevförbundet bör sålunda utgå 480 000 kr. och till SECO 455 000 kr.

Vid beräkningen av grundbidrag till ungdomsorganisationerna har föredragande statsrådet utgått från att fyra nya organisationer, nämligen Förbundet Unga forskare, Liberala studentförbundet, Aktiv ungdom och Sveriges motorcyklisters centralorganisation i fortsättningen skall få bidrag ur detta anslag och för budgetåret 1979/80 – i enlighet med bidragsreglerna – erhålla halvt grundbidrag om 137 500 kr. I anslutning här till uttalas att de fyra organisationerna enligt ungdomsrådets redovisning uppfyller gällande bidragsvillkor.

Statens ungdomsråd har för sin del föreslagit att två nya organisationer, Förbundet Unga forskare och Sveriges motorcyklisters centralorganisation, skall bli bidragsberättigade. Liberala studentförbundet och Aktiv ungdom hör till den grupp av 16 organisationer som ansökt om att bli godkända som statsbidragsberättigade ungdomsorganisationer, men vilkas ansökningar på olika grunder avstyrkts av ungdomsrådet.

I olika motioner föreslås vidare att Sveriges socialistiska pionjärer, Kontaktnätet för icke-kommersiell kultur och Riksförbundet Unga musikanter bör erkännas som bidragsberättigade ungdomsorganisationer.

Samtliga de organisationer som omfattas av yrkanden i de nämnda motionerna har i fråga om bidragsberättigande prövats av statens ungdomsråd. Enligt förordningen om statsbidrag till ungdomsorganisationer ankommer det dock på regeringen att förklara ungdomsorganisation berättigad till statsbidrag.

Utskottet har ingen erinran mot att medel under anslaget beräknas till Förbundet Unga forskare och Sveriges motorcyklisters centralorganisation. Vad beträffar Liberala studentförbundet och Aktiv ungdom föreligger däremot, enligt utskottets uppfattning, inte tillräckliga skäl att just för dessa organisationer göra avsteg från ungdomsrådets bedömning. Utskottet, som alltså delar den uppfattning som i denna fråga kommer till uttryck i motionerna 1295 och 2127, avstyrker därför propositionen i denna del.

Likasa avstyrker utskottet motionen 616, yrkande 1, om bidrag till Sveriges socialistiska pionjärer och motionen 2131, yrkande 3, om att riksdagen skall uttala sig för att Kontaktnätet bör erkännas som bidragsberättigad ungdomsorganisation. Utskottet är heller inte berett förorda att riksdagen med anledning av motionen 1306 uttalar sig beträffande stöd åt Riksförbundet Unga musikanter.

Utskottet har vid sin behandling av de här frågorna hört representanter för statens ungdomsråd och företrädare för departementet. Utskottsmajoriteten har alltså när det gäller dessa frågor valt att helt följa statens ungdomsråds förslag. De organisationer som nu inte förs in i bidragssystemet får alltså återkomma med sina ansökningar.

Av propositionen framgår vidare att särskilda medel tagits upp under anslaget för de politiska ungdomsförbundens medverkan i skolorna i samband med valrörelsen hösten 1979. Medelsbehovet har beräknats till 250 000 kr. I motionerna 1295 och 2127 föreslås en avsevärd höjning av anslaget, och utskottsmajoriteten har ansett att det i motionerna anförts bärande skäl för höjning av beloppet till 500 000 kr. Det bör ankomma på regeringen att fatta beslut om fördelningen av bidraget.

Under rubriken bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner föreslås i en socialdemokratisk motion att ett reservationsanslag på 30 milj. kr. skall anvisas och i en vpk-motion föreslås 35 milj. kr. för fritidsverksamhet i skolan.

Detta anslag, som infördes under budgetåret 1977/78 och syftade till att garantera ett utbud av fritidsverksamhet i huvudsak efter skoldagens slut, togs emellertid bort efter endast ett år bl. a. med motivet att ungdomsorganisationerna erhöll en förstärkning av stödet och att en omläggning av statsbidraget till grundskolan hade skett.

Herr talman! Jag kan dela motionärernas och reservanternas åsikt om behovet av ett sådant bidrag, men med hänsyn till den restriktivitet som måste iakttas i dagens ansträngda statsfinansiella läge kan inte utskottsmajoriteten förorda att det statliga bidraget till allmän fritidsverksamhet till kommuner åter införs för nästa budgetår. Vi yrkar alltså avslag på detta förslag.

Under rubriken Bidrag till Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning har utskottsmajoriteten, bestående av centerledamöter och socialdemokrater, ansett att ytterligare 250 000 kr. bör anvisas för CAN:s värdefulla arbete.

Slutligen, herr talman, finns det till betänkandet fogat ett särskilt yttrande rörande storleken av det rörliga bidraget till ungdomsorganisationernas

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

centrala verksamhet, där utskottets centerledamöter framhåller att det enligt deras mening finns starka skäl för ett enhetligt belopp om 28 kr. per medlem. Vi räknar med att detta förslag beaktas i kommande budgetförslag. Då det inte fanns någon möjlighet att få gehör för det här förslaget nöjde vi oss med att i ett särskilt yttrande framhålla våra synpunkter i frågan.

Med det anförda, herr talman, får jag yrka bifall till kulturutskottets hemställan på alla punkter.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Karl-Eric Norrby redogjorde i stort sett för vad kulturutskottet skriver i sitt betänkande, men tyvärr har fortfarande ingen klarhet skapats om varför organisationer, som Kontaktnätet eller SSP, som uppfyller gällande förordning inte kan bli bidragsberättigade.

Karl-Eric Norrby förklarar, precis som den tidigare borgerlige talaren, att han är oerhört förtjust i bidraget till SIA-skolan och hänvisar sedan till den restriktivitet som måste iakttas. Då vill jag fråga: Varför skall den restriktiviteten alltid drabba socialt och kulturellt angelägna ändamål, i detta fall dessutom för barnen och ungdomen? Varför drabbar den restriktiviteten inte alla de bidrag man öser ut på andra kanter i budgeten?

CATARINA RÖNNUNG (s) kort genmäle:

Herr talman! SIA-pengarna har – det erkänner alla – varit det bästa försöket hittills att göra något positivt för att eleverna skall komma bort från passivitet och sysslolöshet efter skoldagen. Framför allt har det gällt de elever som tyvärr inte självmant söker sig till föreningslivet. Det är framför allt dem som samhället skall hjälpa. Det kommersiella fritidsutbudet är inte tillräckligt. Passivitet är skadlig och kan i olyckliga fall leda till missbruk av stimulantia.

Vilket stöd, Karl-Eric Norrby, är bättre för det ändamål som det här gäller än SIA-pengarna?

KARL-ERIC NORRBY (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade i mitt första inlägg att jag kan dela motionärernas och reservanternas åsikt om behovet av bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner. Det enda som jag har att anföra i sammanhanget är just detta att vi med hänsyn till den restriktivitet med pengar som vi måste iakttä icke har kunnat gå motionärerna och reservanterna till mötes. Jag har inte sagt att detta gäller för all framtid – att detta anslag aldrig kommer att finnas. Vi tar ställning till det budgetår som propositionen avser. Sedan får vi se vilka behov som vi kan tillgodose när nästa möjlighet står till buds.

Sedan vill jag svara Eva Hjelmström i fråga om ungdomsorganisationerna. Eva Hjelmström säger att hon egentligen inte på någon punkt fått klart för sig efter vilka premisser man låter ungdomsorganisationerna komma in under de här bidragsformerna. Vi för vår del har klart för oss att statens ungdomsråd har klara kriterier som skall uppfyllas av de organisationer som blir bidragsberättigade. Men samtidigt har statens ungdomsråd sagt att man

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

måste ta hänsyn till alla andra organisationer som står i kö. I den kön finns stora organisationer som Miljöförbundet och Visirs ungdomsförbund, för att ta några exempel. Där finns organisationer som bedrivit verksamhet länge, som Svenska radioföreningen Tellus och Riksförbundet DX-alliansen. Förbundet Aktiv ungdom är en organisation som är under uppbyggnad, och Liberala studentförbundet som vi tidigare debatterat, har enligt statens ungdomsråd en mycket begränsad central verksamhet.

Jag vill påstå att statens ungdomsråd har goda möjligheter att bedöma dessa organisationers verksamhet och uppbyggnad. Med ledning av detta gör de sina bedömningar. Det är anledningen till att vi får följa statens ungdomsråds förslag till organisationer som skall föras in i systemet.

Vi vill inte föra denna fråga fram till riksdagen för ett avgörande. Vi tror att det i så fall blir ett helt godtyckligt val. Vi anser att riksdagen bör följa förslaget från statens ungdomsråd, som gjort denna noggranna bedömning av organisationerna. Statens ungdomsråd har alltså kommit fram till att de två organisationer man föreslår är de som först bör komma in i systemet.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! För några veckor sedan gjorde den folkpartistiska regeringen ett stort jippo av barnkulturpropositionen. "Hela" 7,5 miljoner skulle man lägga på ett bättre kulturutbud åt barnen. Samtidigt skär man på den borgerliga kanten ner anslagen till ungdomsverksamhet under alla andra avsnitt i budgeten som är lika väsentliga om inte ännu väsentligare än de förslag som framfördes i den propositionen.

Karl-Eric Norrby förklarade att jag inte hade klart för mig vilka krav som ställs. Jodå, det har jag. Då lyssnade inte Karl-Eric Norrby på vad jag sade inledningsvis. Jag är helt på det klara med den förordning som gäller. Jag redogjorde t. o. m. för den. Vad jag inte är på det klara med är vilka dolda krav som ställs i sammanhanget.

Karl-Eric Norrby förklarade att det finns en rad organisationer som står i kö, indirekt då medgivandes att det här finns en hel mängd organisationer som uppfyller kraven i förordningen. Det är klart otillfredsställande om det är så att det är de organisationer som så att säga kommer först till kvarn som också blir bidragsberättigade. Den förordning som är fastställd måste ju vara generell och gälla samtliga organisationer som uppfyller de krav som uppställts.

TORÉ NILSSON (m):

Herr talman! I den blå bok som jag har i min hand – motion nr 1108 – finns det under avdelningen Socialpolitik några rader som jag gärna vill läsa upp i detta sammanhang. Det heter där:

"Förebyggande insatser och förbättrad egenvård"

Hur väl vi än bygger ut sjukvårdssystemet, kommer alltid en väsentlig del av hälsotillståndet i vårt land att bero på hur vi som enskilda individer är medvetna om hälsans villkor. Vi måste själva få och kunna ta en väsentlig del av ansvaret för vår egen hälsa, såväl vad gäller förebyggande åtgärder som – i

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

viss utsträckning – även i fråga om diagnostik och behandling. Hälso- och sjukvården måste mer än nu satsa på information och kunskapsöverföring till patienter och allmänhet för att bevara hälsan, påskynda tillfrisknande och förhindra återfall.”

Vid den här riksdagen har väckts en motion med förste vice talmannen Torsten Bengtson som första namn. Den handlar om att nykterhetsorganisationerna har en väsentlig uppgift när det gäller informationen, vilken har betydelse just för frisk- och hälsovården och för att undvika samhällskostnader på andra områden. Det gäller motionen 1286. I dess inledning står:

”Tillsammans med övriga folkrörelser utgör nykterhetsrörelsen en väsentlig del av fritids- och kulturlivet. Socialt och ungdomspolitiskt har nykterhetsrörelsens arbete varit banbrytande och utgör ett viktigt kraftfält för idédebatten i sociala och alkoholpolitiska frågor.” Litet längre ned i texten står följande: ”Allt fler människor vänder sig också till nykterhetsrörelsen för att få information om såväl droger som nykterhetsrörelsens verksamhet. Framför allt kan konstateras att skolorna i allt högre grad utnyttjar nykterhetsrörelsen som förmedlare av information, vilket ställer ökande krav på organisationerna. Det är viktigt att nykterhetsrörelsen förmår att svara upp mot de krav som det ökade intresset för alkohol- och narkotikafrågan för med sig. Nykterhetsrörelsen utgör av tradition en garanti för att debatten hålls levande också i tider när opinionen inte är lika engagerad som nu.”

I år är det 100 år sedan den nykterhetsrörelse som kallas Godtemplarrörelsen kom till vårt land, och det blir ett jubileum i sommar. Det har kanske nämnts tidigare i debatten; då jag på grund av utredningsarbete inte hade tillfälle att närvara. Det skulle i samband med detta jubileum ha varit bra om man från samhällets sida hade kunnat visa sin stora uppskattning för det arbete som denna rörelse har utfört och som den utför.

I motionen påpekas också, något som Karl-Eric Norrby och jag nu anför i ett särskilt yttrande, att idérörelsen jämfört med andra organisationer har svårigheter att hävda sig vad gäller storlek och snabba medlemsökningar samt att nykterhetsrörelsen är missgynnad i fråga om samhällets bidragsgivning. Det finns beräkningar som visar att detta är ett faktum. Jag skall inte redogöra för dessa, men vill nämna att den av regeringen föreslagna höjningen av bidraget endast utgör 4,1 %, vilket inte ens kompenserar de på grund av inflationen ökade kostnaderna.

Anslag till verksamhet av detta slag utgör naturligtvis en utgiftspost men innebär i själva verket också en besparing. På lång sikt medför dessa anslag minskade samhällskostnader. Vi kan alltså inte vara utan denna rörelse. Tvärtom önskar vi att den kan växa och byggas ut.

Varför har då inte jag yrkat bifall till motionens krav på ytterligare 2 milj. kr.? Visserligen anser jag att dessa 2 milj. kr. skulle bli väl använda pengar, men i likhet med många andra talare i den här debatten inser jag att det skulle vara svårt att få fram dem i det nuvarande, hårt ansträngda ekonomiska läget.

I vårt särskilda yttrande har vi emellertid framhållit att vi räknar med ökade

anslag inför kommande budgetår. Jag skulle i och för sig ha velat föreslå ännu mer pengar till detta ändamål, men det har jag inte gjort därför att jag vet att jag inte skulle ha fått gehör för ett sådant förslag här i kammaren. Jag hoppas dock att det inte finns någon ledamot i kammaren som inte känner djupt för den verksamhet det är fråga om och uppskattar det arbete som nykterhetsrörelsen har utfört. Förmodligen kommer en lång rad ledamöter till Göteborg i juli för att vara med om det jubileum som IOGT-NTO firar.

Med detta anförande, i vilket Filip Fridolfsson (m) instämde, var överläggningen slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölles.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Tore Nilsson och Per Unckel, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Nilsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 3 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Tore Nilsson och Per Unckel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Nilsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 257

Nej – 47

M o m . 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Tore Nilsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Nilsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 114

**Onsdagen den
28 mars 1979**

*Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer,
m. m.*

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 3 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Tore Nilsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Nilsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 224
Nej – 80

M o m . 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 616 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 3 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 616 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 291
Nej – 15

M o m . 5

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Tore Nilsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Nilsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 3 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Tore Nilsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Nilsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 224
Nej - 82

M o m . 7

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2131 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkan-
det nr 23 punkten 3 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2131 av Lars Werner m. fl. i
motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 15
Avstår - 1

M o m . 9

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 5 av Georg Andersson m. fl. samt 3:o) motionen nr 806 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Catarina Rönnung begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Eva Hjelmström begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, m. m.

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 5 anta reservationen nr 5 av Georg Andersson m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 806 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 138
Nej - 15
Avstår - 154

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av Georg Andersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Catarina Rönning begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 147

Punkten 6

M o m . 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av Tore Nilsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Nilsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 6 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av Tore Nilsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Nilsson begärde rösträk-

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 224
Nej – 83

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

M o m . 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

*Minskad
statskontroll över
kommunerna och
landstingskommunerna*

§ 6 Minskad statskontroll över kommunerna och landstingskommunerna

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:26 med anledning av propositionen 1978/79:53 om minskad statskontroll över kommunerna och landstingskommunerna jämte motion.

I propositionen 1978/79:53 hade föreslagits ändringar i den statliga tillsynen och kontrollen över kommunerna och landstingskommunerna. Syftet var att öka deras handlingsfrihet och därmed stärka den kommunala självstyrelsen.

I propositionen hade föreslagits att kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund skulle få rätt att ta upp lån och teckna borgen utan regeringens medgivande. Vidare hade föreslagits ändringar i brandlagstiftningen så att kommunernas skyldighet att underställa länsstyrelsen beslut om brandordning slopades. Ändringarna avsågs träda i kraft den 1 juli 1979. Slutligen lades fram förslag om ändringar i 1893 års mäklareordning. Förslaget innebar bl. a. att bestämmelserna om handels- och sjöfartsnämnd förenklades.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:179 av Helge Karlsson(s) och Tage Adolfsson(m), vari hemställts att riksdagen skulle avslå regeringens proposition 1978/79:53 i vad gällde slopandet av underställning av brandordning.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med avslag på propositionen 1978/79:53 i denna del och med bifall till motionen 1978/79:179 avslå förslaget i propositionen till lag om ändring i brandlagen (1974:80) samt ge regeringen till känna vad utskottet anför rörande den statliga kontrollen av kommunernas brandförsvär.

2. godkänna propositionens förslag i övrigt.

Reservation hade avgivits av Karl Boo (c), Bertil Fiskesjö (c), Sven-Erik

*Minskad
statskontroll över
kommunerna och
landstingskommu-
nerna*

Nordin (c), Britta Hammarbacken (c), Per Unckel (m), Esse Petersson (fp) samt Stig Genitz (c) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle

1. med bifall till propositionen 1978/79:53 i denna del och med avslag på motionen 1978/79:179 anta förslaget i propositionen till lag om ändring i brandlagen (1974:80) samt ge regeringen till känna vad reservanternas anförde rörande den statliga kontrollen av kommunernas brandförsvär,
2. godkänna propositionens förslag i övrigt.

KARL BOO (c):

Herr talman! Det är många som ansluter sig till målsättningen att lägga besluten så nära människorna som möjligt. Denna uppfattning måste självfallet följas upp med praktiska ställningstaganden, som paras med en tro på att de beslutande instanserna nära människorna också kan ta det ansvar som krävs. Det är denna grundprincip som bär upp strävandena att stärka och utveckla den kommunala självstyrelsen.

Trepartiregeringen tillsatte en utredning – statskontrollkommittén – som särskilt skulle komma med förslag i fråga om minskad statlig kontroll över kommuner och landsting. Utredningen har lagt fram flera betänkanden med förslag om att slopa en rad statliga delbestämmelser för den kommunala verksamheten. Låt mig betona att detta är synnerligen angeläget. Lika angeläget är det att i framtiden inte införa nya onödiga detaljstyrningar av den kommunala verksamheten.

I den proposition som behandlas i föreliggande betänkande är det två frågor av större vikt som tas upp. Den ena gäller slopandet av underställningsskyldigheten i samband med rätten för kommuner och landsting att ta upp lån och teckna borgen. Den andra frågan gäller att man skall slopa underställningsskyldigheten vad gäller brandordningen i kommunerna.

Beträffande förslaget om underställningsskyldigheten för rätt att uppta lån m. m. är detta en bestämmelse som länge har ansetts som både onödig och antik. Bestämmelserna i 4 kap. 7 och 8 §§ kommunallagen ersätts nu med en allmän bestämmelse om att kommuner och landsting får ta upp lån och åtaga sig borgensansvar. Om denna ändring föreligger full enighet i utskottet.

Däremot har inte utskottet kunnat enas beträffande förslaget att avskaffa underställningsskyldigheten vid fastställande av brandordningen. Utskottets majoritet, bestående av socialdemokrater och en av moderaternas två ledamöter i utskottet, vill inte ge kommunerna det totala ansvar som de redan i dag har i praktiken. Man menar att den allmänna tillsyn som länsstyrelserna föreslås få över räddningshjälp i samband med att kravet på underställning av brandordningen tas bort skulle bli ett alltför svagt instrument. Detta är ett i utskottsmajoritetens skrivning synnerligen dåligt underbyggt påstående. Detta ställningstagande kan endast grundas på en allmän uppfattning att kommunerna inte har förmåga att ta ett självklart ansvar för säkerheten. Vi reservanter delar den uppfattning som civilutskottet anför i sitt remissvar:

”Enligt utskottets mening bör betydelsen av statliga kontrollmöjligheter beträffande det kommunala brandförsvaret inte överskattas bl. a. mot

*Minskad
statskontroll över
kommunerna och
landstingskommunerna*

bakgrund av att kommunerna torde ha byggt upp en brandförsvarsorganisation som är lämpad att handha den räddningstjänst som enligt brandlagstiftningen åvilar kommunerna. Liksom departementschefen anser utskottet att länsstyrelsens fastställelseprövning av brandordning bör kunna slopas och att detta kommer att innebära en smidigare och mera rationell ordning. Beträffande vissa frågor såsom t. ex. övningsverksamheten enligt brandstadgan, prövning av räddningstjänsteavtal och bestämmelser om sotning enligt brandordning föreslås i propositionen lösningar som enligt utskottet är acceptabla."

Jag vill framhålla att genom det arbete som bedrivs bl. a. genom Kommunförbundets försorg kommer kommunerna att även i framtiden kunna utbyta erfarenheter och ytterligare utveckla sin organisation på säkerhetstjänstens område i takt med de krav som utvecklingen kommer att ställa.

En fungerande räddningstjänst är ett så vitalt intresse för kommunmedlemmarna att det inte finns någon som helst anledning att befara att den kommer att försummas av de förtroendevalda i kommunerna, vilka ändå skall uppbära det politiska ansvaret.

Jag vill också säga att regeringens förslag, som bygger på utredningens betänkande, bör följas upp med flera sådana aktiviteter. Jag tänker närmast på utredningens förslag att begränsa alla de många detaljregleringar om barnstugeutbyggnaden som nu finns.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde Anton Fågelsbo (c).

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Det råder stor enighet om det övergripande målet att ge kommuner och landsting så stor frihet som möjligt inom sina egna kompetensområden. Utskottsmajoriteten har dock ansett att detta bör vägas mot behovet av att medborgarna garanteras en viss minimistandard på viktiga områden. Därför godtar vi också med ett undantag regeringens förslag. Detta undantag gäller frågan om brandordningen. Utskottsmajoriteten har av den anledningen tillstyrkt kraven i motionen 1978/79:179 och på så sätt också gått ett antal remissinstanser till mötes. Enligt förslaget skall kommunerna underställa länsstyrelserna sina beslut rörande brandordningen. Bland remissinstanser som utskottsmajoriteten går till mötes kan nämnas Svenska kommunalarbetsareförbundet och Svenska brandförsvarsförbundet, vilka i sina remissvar framhållit att den statliga tillsynen är en garanti för ett kvalitativt högtstående brandförsvar.

Brandförsvaret och räddningstjänsten i kommunerna utgör en del av samhällets katastrofberedskap. Likaså utgör brandförsvaret en samhällets skydds- och säkerhetsorganisation, vars samlade effektivitet är beroende av räddningstjänstens resurser i varje enskild kommun. Vi anser att samhället har ett behov av att tillskapa och behålla normer och rutiner som garanterar

*Minskad
statskontroll över
kommunerna och
landstingskommu-
nerna*

en fungerande räddningstjänst.

I och för sig innebär sloandet av kravet på underställningsskyldighet en enklare handläggning. Denna förenkling får dock, enligt min mening, inte väga tyngre än det faktum att länsstyrelsens fastställelseprövning kan innebära att kommunerna ges möjligheter att i sina brandordningar ta till vara de synpunkter som länsstyrelsen kan finna motiverade. Från kommunal självstyrelsesynpunkt måste frågan om att kommunerna skall underställa länsstyrelsen sina beslut rörande brandordning vara en detalj av endast marginell betydelse. Men jag tycker det är av principiell betydelse att statsmakterna tar ett övergripande ansvar för trygghet och säkerhet.

Herr talman, jag vill med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

HELGE KARLSSON (s):

Herr talman! I den delfråga i propositionen 1978/79:53 som handlar om kommunernas underställningsskyldighet när det gäller brandordningar eller ändring av brandordningar har jag och Tage Adolfsson väckt en motion om att vi vill behålla underställningsskyldigheten. Det kravet har tillstyrkts av konstitutionsutskottet. Vi har väckt vår motion med anledning av de erfarenheter vi har som ledamöter av brandnämnden och av organisationen av brandväsendet och räddningstjänsten samt tillämpningen av de bestämmelser som finns på detta område.

Som en motivering för sloandet av denna underställningsskyldighet säger man i propositionen, och likaså i reservationen, att kommunerna har byggt upp en organisation för dessa uppgifter. Jag vill gärna citera reservationen i detta avseende: "Kommunerna torde redan i dag ha byggt upp en brandförsvarsorganisation som är lämpad att handha den räddningstjänst som enligt brandlagstiftningen åvilar kommunerna."

Jag vill livligt understryka att det är riktigt. Vi har ett bra brandförsvaret i detta land. Det är bl. a. beroende på de kommunsammanslagningar som skett under 1960-talet och i början av 1970-talet, som har gjort att kommunerna har fått bättre resurser att skaffa sig mer kvalificerad teknisk utrustning men också bättre utbildad personal. Jag vill också påstå att det är ett resultat av länsstyrelsernas möjligheter att bedriva en viss övervakning i detta avseende. Jag tror inte att konfliktsituationerna har varit många under åren men att kommunerna ändå har varit medvetna om att de har ett visst tryck på sig.

När det sedan gäller den övriga organisationen talar man om räddningstjänsten. Vi har ett bra brandförsvaret, men därmed har vi inte någon bra räddningstjänst. Vi håller nu på att bygga upp denna räddningstjänst ute i kommunerna, och jag tror att det även i det avseendet är nödvändigt med dels rådgivning från statliga myndigheter, dels en viss övervakning. Vi vet att det tar många år innan man får personal utbildad, innan man har fått fram den organisation som är lämplig med hänsyn till de olika räddningsuppdrag som skall utföras. Dessutom finns uppgifterna inte bara inom den egna kommunen, utan i lika stor utsträckning måste man ta hänsyn till de olika

hjälpinsatser som kan behöva sättas in på andra områden: vid ras, vid transporter av miljöfarliga varor o. d.

Även departementschefen har när han skrivit den här propositionen i viss mån varit tveksam om lämpligheten av att slopa underställningsskyldigheten. Jag vill gärna citera ur propositionen på s. 32 och 33:

”Kommittén har utgått från att kommunerna fortlöpande informerar de statliga tillsynsmyndigheterna om förändringar i brandförsvarets organisation m. m. genom att översända avskrift av antagen eller ändrad brandordning. Kommittén föreslår att bestämmelser därom tas in i brandstadgan.”

Departementschefen fortsätter:

”Jag ansluter mig till det förslaget. Enligt min mening bör vidare ett samrådsförfarande mellan kommun och länsstyrelse regelmässigt äga rum, innan kommunen ändrar sin brandordning. Det kan övervägas om uttryckliga bestämmelser om obligatoriskt samråd bör införas i brandstadgan. Jag kan dock inte se att en sådan reglering skulle vara nödvändig. Man bör kunna förutsätta att kommunerna bereder länsstyrelsen tillfälle att lämna synpunkter, innan någon ändring görs i brandordning beträffande insatsberedskap, antalet övningar eller andra förhållanden som kan påverka brandförsvarets effektivitet.”

Detta talar sitt tydliga språk – departementschefen är inte säker på att man helt kan slopa underställningsskyldigheten.

Herr talman! Får jag sedan bara påpeka att av en rad remissinstanser har tio yrkat avslag på den här delen i propositionen, bland dem många tunga – framför allt personalorganisationerna. Dessa senare känner bättre än många andra till vilka åtgärder som bör vidtas i detta avseende. Man kan ju inte genom lagstiftning på annat område förbättra miljön för den här berörda personalen. Den får acceptera den miljö som finns vid de enskilda tillfällena, när insatserna skall göras. Men vi kan hjälpa till att öka säkerheten genom att förbättra utbildningen av personal, genom att införa likartade bestämmelser och genom den lilla övervakning som sker från länsstyrelserna av att man följer de bestämmelser som är önskvärda i dessa avseenden.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna del.

KARL BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara notera att Helge Karlsson verifierar att vi har ett bra brandförsvaret, att det är väl uppbyggt och fungerar bra ute i kommunerna. I propositionen lämnas redovisningar beträffande hjälp med information och en viss typ av samråd – något som är alldeles självklart om man skall lägga ut besluten i kommunerna på det sätt som föreslås. Jag tror att hela resonemanget i propositionen i denna del och i utskottsmajoritetens skrivning borde kunna sammanfattas i att tiden är mogen att låta kommunerna, under dessa förutsättningar, ta det fulla ansvaret för både brandväsendet och räddningstjänsten.

Den utbildning, som man får ta ställning till framöver, kommer säkerligen också att ha betydelse för att i fortsättningen ge underlaget för en bra

Onsdagen den
28 mars 1979

*Minskad
statskontroll över
kommunerna och
landstingskommunerna*

utveckling på dessa områden ute i det praktiska livet, bland de människor som har det direkta handläggande ansvaret.

Jag vill därutöver säga att om man inte i den här frågan når fram till den uppfattningen att kommunerna skall kunna ta ansvaret, då torde man få svårt att på andra områden vandra den vägen, som ändå så många bekänner sig till – att lägga ansvaret nära människorna.

HELGE KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till Karl Boo säga att jag citerade ur reservationen, där reservanterna själva säger att brandförvarsorganisationen "torde" vara bra uppbyggd. Och jag tror att brandförsvaret är bra uppbyggt. Men å andra sidan nämnde jag också att det i detta sammanhang inte bara gäller brandförsvaret, utan att det gäller räddningstjänsten över huvud taget. Vi vet vilka krav som ställs på räddningstjänsten i dessa avseenden. Här menar vi att det kan vara nödvändigt att man har denna lilla påtryckning – möjligheten att få länsstyrelserna att övervaka att det blir en enhetlig organisation.

Dessutom vill jag påpeka att man på flera ställen i dag för diskussionen just om brandordningarna och om räddningstjänsten, där det kan vara nödvändigt att man har denna möjlighet.

KARL BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga än en gång att det skulle vara ett dåligt ansvarstagande av kommunalpolitikerna om de inte hade klart för sig att detta är ett krav från medborgarnas sida. Jag är övertygad om att de är beredda och kommer att ta sitt fulla ansvar för att utveckla både brandförsvaret och räddningstjänsten på ett sådant sätt att det skapas säkerhet för kommuninvånarna.

LARS SCHÖTT (m):

Herr talman! Som framgick av utskottsordförandens första anförande har moderaterna delat sig i det här ärendet. Jag är den som har biträtt samma uppfattning som utskottsmajoriteten.

Jag delar helt grunduppfattningen i utskottsbetänkandet. Alla i utskottet är rörande eniga om att ge kommunerna självbestämmanderätt så långt som möjligt. Men vi i majoriteten finner det olyckligt när man velat undandra brandordningarna från den prövning som f. n. äger rum hos länsstyrelsen. Som flera remissinstanser framhållit, bl. a. länsstyrelsen i Östergötlands län och Norrköpings kommun, kan det inte vara något allvarligt ingrepp i den kommunala självstyrelsen att man underkastar sig denna prövning.

För min del har jag i en länsstyrelse upplevt att man har provat elva förslag från kommunerna till brandordningar och att man endast har kunnat godta tre av dem. Och dessa tre var väl acceptabla bl. a. därför att man visste att de skulle underkastas länsstyrelsens granskning.

Jag har förtroendet att sitta med i en oljeskyddsutredning. Även i det sammanhanget påminns man om hur viktigt det är att det finns en katastrofberedskap, som inte begränsar sig till bara en kommun. Det behövs

*Minskad
statskontroll över
kommunerna och
landstingskommu-
nerna*

att länsstyrelsen med sin överblick får vara med och granska de olika kommunernas resurser m. m. Orkså den gångna vintern med sina snökatastrofer har visat värdet av en god beredskap.

Sedan vill jag erinra om de tunga remissinstanser som inte vill att den här prövningen hos länsstyrelserna skall försvinna. Det gäller bl. a. naturvårdsverket, som har hand om miljöfrågorna och luftfartsverket. Båda har med hänsyn till olika katastrofhot framhållit hur angeläget det är att denna prövning av brandordningarna fortfarande får finnas kvar hos länsstyrelserna.

Vidare har jag fäst det allra största avseende vid personalorganisationernas inställning. Den är densamma oavsett om det gäller brandbefäl eller övrigt brandmanskap.

Liksom utskottets ordförande hoppas jag att man skall fortsätta på den inslagna vägen, nämligen att ge kommunerna så stor rätt som möjligt att själva bestämma utan statlig kontroll. Men jag anser att man här har valt ett mycket olämpligt område. Mycket av det som sägs i reservationen tyder på ett önsketänkande. Jag vill vidare ha sagt att jag tror att den stora allmänheten känner en viss trygghet i att de här ärendena alltjämt kan bli underkastade den prövning som f. n. äger rum hos länsstyrelserna.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

KARL BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Bara en liten kommentar till Lars Schöotts anförande. Det framgick tydligt och klart att han talade som representant för länsstyrelsen och därmed vill ha en fortsatt byråkratisk handläggning av de här frågorna. Jag observerade att han redovisade fall som hade prövats beträffande förslag till brandordning. Han sade att tre kommuner hade fått förslaget till brandordning godkänt därför att de visste att det skulle undergå en prövning. Då vill jag fråga om inte också de andra kommunerna visste detta. Jag är självfallet helt övertygad om att förslaget ur de berörda kommunernas synpunkt ansågs vara synnerligen tillfredsställande.

När Lars Schött säger att propositionen och utskottets reservanter för fram ett önsketänkande vill jag konstatera att det anknyter till vad jag sade i början av denna överläggning. Typiskt nog är det så de resonerar som är inne i den byråkratiska organisationen.

LARS SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner mig ingalunda som representant för någon byråkrati eller för någon länsstyrelse. Men jag vet att herr Boo representerar Kommunförbundet som gärna vill minska länsstyrelsens möjligheter på olika områden. F. ö. anser jag mig ha lika stor rätt att tala för den stora allmänheten som herr Boo.

Jag vidhåller att om man skulle avhända länsstyrelsen den här möjligheten till granskning av brandordningarna, innebär det en försvagning av vår katastrofberedskap. Vi är i så stort behov av en god beredskap och blir ofta

Onsdagen den
28 mars 1979

*Minskad
statskontroll över
kommunerna och
landstingskommunerna*

påminna härom. Som exempel kan bara nämnas den stora hotellbranden i Borås. Borås kommun har också avgivit ett yttrande som andas oro på den här punkten. I många kommuner berör brandordningen inte bara de egna invånarna utan också folk från andra kommuner, t. ex. gäster i turistanläggningar.

Sedan tillkommer miljöfrågorna, som herr Boo och de som han representerar brukar vara mycket intresserade av. Vi har den stora risken för oljeskador både till sjöss och till lands. På detta område gäller det verkligen att ha en god katastrofberedskap. Jag menar att möjligheterna till en sådan är större med den nuvarande ordningen.

Än en gång vill jag upprepa att det inte är rimligt att säga att den innebär ett allvarligt ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Gör man det, överdimensionerar man denna fråga.

Herr talman! Än en gång vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! De förslag om minskad statskontroll över kommunerna och landstingen som i dag behandlas är uttryck för en strävan att decentralisera beslutsfattandet och ta bort onödig byråkrati. Förslagen innebär att den kommunala självstyrelsen får en starkare ställning. Detta är en utveckling som hälsas med största tillfredsställelse. En ökad kommunal handlingsfrihet är väsentlig för att samhällsbesluten skall kunna utformas i nära samförstånd med de enskilda människorna.

Möjligheterna att vidga kommunernas och landstingens ansvar har i hög grad förbättrats under senare år. Dagens kommuner är otvivelaktigt rustade att självständigt handha de uppgifter som lagts på dem. Inom de olika kommunala förvaltningarna finns kvalificerad sakkunskap. Kommunförbunden har också viss betydelse i det här sammanhanget för att skapa enhetlighet inom den kommunala verksamheten.

Vi kan i det här sammanhanget vara ganska ense om att behovet av statlig tillsyn över kommunerna och landstingen har minskat betydligt. Regering och riksdag har i skilda sammanhang också uttalat den uppfattningen. Det finns många exempel på reformbeslut som inneburit minskad statskontroll. 1977 års kommunallagreform präglades av en önskan att ge de kommunala självstyrelseorganen största möjliga frihet, men det finns också behov av att göra en samlad översyn av statens tillsyn och kontroll över den kommunala sektorn. Därför tillsatte regeringen för två år sedan en särskild utredning, statskontrollkommittén. Ett väsentligt led i detta utredningsarbete har varit att inhämta synpunkter och förslag till förenklingar från förtroendevalda och kommunalanställda. De förslag och principiella ställningstaganden som görs i propositionen bygger i stor utsträckning på kommunernas egna kunskaper och erfarenheter av de berörda frågorna. Det är väsentligt att samma principiella betraktelsesätt läggs på utformningen av den statliga tillsynen inom olika kommunala förvaltnings- och verksamhetsområden. Det är mot den bakgrunden som vi skall se förslaget om att minska kommunernas underställningsskyldighet. I dag är det så att vissa beslut av kommuner och

landsting måste prövas och fastställas av statliga myndigheter. Det normala är att den statliga kontrollen kommer till stånd, om besvär anföras mot ett kommunalt beslut eller när något missförstånd eller missförhållande har uppstått.

Ett förfarande som innebär att kommunala beslut för att bli gällande måste godkännas av statliga myndigheter överensstämmer inte med en modern syn på samspelet mellan stat och kommun.

Statsmakterna har tidigare på en del områden beslutat att slopa kommunernas underställningsskyldighet. Kontakterna mellan statliga och kommunala organ har i stället utvecklats på andra sätt. De statliga myndigheterna har exempelvis utfärdat allmänna råd för att underlätta för kommunerna att fullgöra sina uppgifter. De förslag som lagts fram i propositionen ligger således helt i linje med detta reformarbete. Vidare kan påpekas att statskontrollkommittén förväntas att göra en total genomgång av frågor som nu måste underställas regeringen eller andra statliga myndigheter. Detta är alltså en första del i det arbetet.

Konstitutionsutskottets majoritet avstyrker förslaget att slopa kommunernas skyldighet att underställa länsstyrelsen beslut om brandordning. I likhet med kommunerna och de flesta länsstyrelserna samt civilutskottets majoritet och reservanterna i konstitutionsutskottet anser jag att denna kontrollform helt har spelat ut sin roll.

Kommunerna har numera byggt upp ett väl fungerande brandförsvär. De förtroendevalda ute i kommunerna har ett stort ansvar för att medborgarna också på denna sektor skall kunna känna trygghet. Förslaget om slopad underställningsskyldighet innebär inte att det statliga inflytandet över brandförsvaret upphör. Länsstyrelsen kan liksom hittills vaksamt följa utvecklingen och påtala om några missförhållanden uppstår. Kommunerna kan, om de så önskar, samråda med länsstyrelsen när ändringar i brandförsvarets organisation vidtas.

De förslag som riksdagen nu kommer att ta ställning till kan vart för sig tyckas vara av begränsad betydelse från kommunal självstyrelsesynpunkt. Det gäller dock att se till helheten i sammanhanget. Propositionen utgör en viktig del i ett samlat arbete för att stärka kommunernas och landstingens ställning. Ett bifall till propositionen är av både principiell och praktisk betydelse för den kommunala självstyrelsens fortsatta utveckling.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen vid konstitutionsutskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Karl Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl Boo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 114

**Onsdagen den
28 mars 1979**

*Minskad
statskontroll över
kommunerna och
landstingskommunerna*

*Anslag till statis-
tiska centralbyrån*

Den som vill att kammarken bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 26 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen av Karl Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Boo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 152
Nej – 150
Avstår – 1

§ 7 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1978/79:27 med anledning av budgetpropositionens förslag till anslag till Nämnden för samhällsinformation och till Viss informationsverksamhet för budgetåret 1979/80 jämte motioner

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Föredrogs finansutskottets betänkande 1978/79:23 med anledning av i propositionen 1978/79:100 framlagda förslag om vissa anslag för budgetåret 1979/80 inom ekonomidepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Anslag till statistiska centralbyrån

Regeringen hade i propositionen 1978/79:100 bil. 10 (ekonomidepartementet) under punkten B 1 (s. 10–42)

1. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförts i propositionen om statistikproduktionen vid statistiska centralbyrån,

2. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att vid statistiska centralbyrån inrätta en tjänst för överdirektör med beteckningen Cp och dra in en tjänst som planeringschef,

3. föreslagit riksdagen att till Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 204 925 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:239 av Sten Svensson m. fl. (m),

1978/79:493 av Kurt Hugosson m. fl. (s),

1978/79:1116 av Åke Gillström (s),

1978/79:1700 av andre vice talmannen Tage Magnusson m. fl. (m), vari hemställt att riksdagen beslutade att anslaget till statistiska centralbyrån reducerades med ett belopp motsvarande kostnaderna för partisympatiundersökningarna, och

1978/79:2104 av Kjell-Olof Feldt m. fl. (s), vari hemställt att riksdagen beslutade

1. att anhålla att regeringen gav riksrevisionsverket i uppdrag att utveckla ett system för löpande studier och prognoser avseende inkomst- och förmögensfördelningen i samhället,

2. att till Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser för budgetåret 1979/80 under VII. huvudtiteln anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 480 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 205 405 000 kr.

Utskottet hemställde

1. beträffande företagens uppgiftslämnande m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:239,

2. beträffande utredning om den statliga statistikens innehåll att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:493,

3. beträffande uppföljning av individualstatistiken i grundskolan att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1116,

4. beträffande studier och prognoser avseende inkomst- och förmögensfördelningen att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:2104 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. beträffande statistikproduktionen vid statistiska centralbyrån att riksdagen med anledning av vad som anförts i propositionen 1978/79:100 bilaga 10 punkten B 2 moment 1 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. beträffande inrättande av en överdirektörstjänst att riksdagen bemyndigade regeringen att vid statistiska centralbyrån inrätta en tjänst för överdirektör med beteckningen Cp och dra in en tjänst som planeringschef,

7. beträffande anslaget att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med anledning av motionen 1978/79:2104 yrkandet 2 samt med avslag på motionen 1978/79:1700 skulle

a. till Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 204 925 000 kr.,

b. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande dispositionen av anslaget.

Reservation hade avgivits beträffande anslaget av Knut Wachtmeister (m) och Rune Rydén (m) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motionen 1978/79:2104 yrkandet 2 samt med bifall till motionen 1978/79:1700 skulle

a. till Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 203 575 000 kr.,

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till statistiska centralbyrån

b. som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört beträffande dispositionen av anslaget.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande beträffande anslaget av Kjell-Olof Feldt, Knut Johansson, Arne Pettersson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin och Maj-Lis Landberg (samtliga s).

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Vi moderater har i en reservation yrkat att statistiska centralbyråns partisympatiundersökningar borde uppdragsfinansieras av de politiska partierna eller av andra intressenter. Därigenom skulle anslaget till SCB kunna minskas med 1 350 000 kr. till 203 575 000 kr.

Eftersom jag den 19 april förra året debatterade denna fråga med Daniel Tarschys och det dessutom krävs av oss riksdagsledamöter att vi skall begränsa debattiden, nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationen till finansutskottets betänkande nr 23.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Frågan om statistiska centralbyråns partisympatiundersökningar har diskuterats här i riksdagen förut. Förra året gick riksdagen emot ett regeringsförslag om att partisympatiundersökningarna skulle utgå. Det gjordes med den motiveringen att det är värdefullt att det finns flera olika opinionsundersökningsinstitut och att man inte enbart ser detta som en service åt partierna utan som en service åt allmänheten.

Jag vill bara tillägga att de aktuella undersökningarna också har ett mycket bredare urval än de andra undersökningar som finns på det här området, och att de möjliggör analyser i fråga om sådana variabler som t. ex. ålder, kön, bostättningsort och tätortsgrad. Det är ytterligare ett skäl för att dessa undersökningar skall få finnas kvar och att man inte skall kräva att de uppdragsfinansieras.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m . 1-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Knut Wachtmeister och Rune Rydén, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Knut Wachtmeister begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 2 mom. 7 röstar ja.
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Knut Wachtmeister och Rune Rydén.

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Anslag till riksrevisionsverket

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Knut Wachtmeister begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 253
Nej - 47
Avstår - 1

Punkterna 3-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 9 Föredrogs finansutskottets betänkande 1978/79:24 med anledning av i propositionen 1978/79:100 framlagda förslag om vissa anslag för budgetåret 1979/80 inom budgetdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

Anslag till riksrevisionsverket

Regeringen hade i propositionen 1978/79:100 bil. 11 (budgetdepartementet) under punkten B 5 (s. 25-29) föreslagit riksdagen att till Riksrevisionsverket för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 48 697 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:1108 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 7) hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhänga att riksrevisionsverkets myndighetsgranskning i högre grad inriktades på att undersöka möjligheterna till besparingar.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. till Riksrevisionsverket för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 48 697 000 kr.,
2. avslå motionen 1978/79:1108, yrkandet 7.

Reservation hade avgivits av Knut Wachtmeister (m) och Göthe Knutson (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1978/79:1108, yrkandet 7, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anför.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Anslag till riksre-
visionsverket*

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Alla i denna kammare – det är inte så få just nu – och f. ö. alla människor i hela vårt land torde vara överens om behovet av yttersta sparsamhet i all synnerhet under trycket av ett budgetunderskott på 44–45 miljarder. Självfallet bör det allmänna gå i täten och försöka begränsa den offentliga utgiftsexpansionen. Det är endast genom höjd produktivitet parad med ökad sparsamhet som vi kan komma till rätta med våra ekonomiska problem.

Moderata samlingspartiet har till årets riksdag framlagt en rad förslag för att begränsa utgiftsexpansionen inom den offentliga sektorn. Ett av dessa förslag går ut på att riksrevisionsverkets myndighetsgranskning i ökad utsträckning inriktas på möjligheterna till besparingar. Dessutom anser vi att de förslag till rationaliseringar och besparingar som riksrevisionsverket lägger fram i högre grad bör bli föremål för konkreta åtgärder.

Utskottsmajoritetens motivering för avslag på motionen tycker jag är ganska tunn. Man nöjer sig med att ganska allmänt framhålla att huvuddelen av riksrevisionsverkets verksamhet redan är ägnad att bidra till ökade möjligheter till besparingar i statsverksamheten. Dessutom säger man att det är angeläget att riksrevisionsverket tilldelas erforderliga resurser. Om detta sista krav råder förvisso inga delade meningar. Det hade däremot inte skadat om utskottet gjort en viljeyttring och understrukit det krav som kommit till uttryck i den moderata reservationen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation som fogats till finansutskottets betänkande nr 24.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Jag kan instämma i vad Knut Wachtmeister inledningsvis sade om nödvändigheten av att vi håller igen på den offentliga utgiftsexpansionen och försöker att hitta punkter där man kan företa besparingar inom den offentliga förvaltningen. Men jag tror inte att ett bifall till den moderata reservationen skulle leda till det. Det arbete som riksrevisionsverket gör – effektiviserings- och rationaliseringsundersökningar av olika slag – är en nödvändig grundval för att kunna föra fram förslag till besparingar i statsverksamheten. Med den inriktning som riksrevisionsverkets verksamhet i dag har, har man anledning att vänta sig att en del av resultaten av denna verksamhet kan bilda underlag för besparingsförslag.

Jag tycker också att den avslutande formuleringen i den moderata reservationen är något förvirrande. Man säger att vi skall ge regeringen till känna att riksrevisionsverkets förslag till rationaliseringar och besparingar i högre grad skall bli föremål för åtgärder än som nu sker. Men det är ju beroende av vad vi gör här i riksdagen! Det är genom de beslut i konkreta frågor som vi fattar i riksdagen som vi avgör om det underlag som RRV tillhandahåller faktiskt leder till besparingar.

Jag tror att reservanterna har tänkt fel när de föreslår att riksdagen skall göra ett tillkännagivande som skall styra riksrevisionsverkets verksamhet. Riksrevisionsverket skall göra rationaliseringsundersökningar av olika slag

som vi politiker sedan kan använda som underlag för besparingsåtgärder, om vi vill det.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Björn Molin säger och utskottsmajoriteten skriver i sitt betänkande att RRV bedriver förvaltningsrevision med inriktning på att om möjligt åstadkomma direkta besparingar. Det kan naturligtvis sägas. Men faktum är att ordet besparingar över huvud taget inte finns med i instruktionen för riksrevisionsverket. Det talas där om att tillse att den statliga verksamheten bedrivs effektivt. Man skall granska taxorna och hur upphandlingen bedrivs. Vidare skall man öva tillsyn över revisionsverksamheten inom andra enheter inom statsförvaltningen och tillse att redovisningssystemet är ändamålsenligt.

Därmed har jag i så fall också svarat på den fråga som Björn Molin avslutningsvis ställde: Vad riksrevisionsverket kommer fram till borde kunna ge underlag för besparingar från andra myndigheters sida. Men, som sagt, inte ett ord om besparingar, även om man med litet välvilja kan lägga in en sådan tolkning i instruktionen. Emellertid finns det då extra anledning att genom ett påpekande fästa uppmärksamhet på behovet av besparingar.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Det Knut Wachtmeister citerade ur instruktionen för riksrevisionsverket, att riksrevisionsverket skall arbeta för effektivitet inom andra myndigheter, är naturligtvis just det jag tänkte på. Det är just genom att se till att de offentliga förvaltningsmyndigheterna arbetar effektivt som vi får underlag för reella besparingar. Om man är intresserad av att begränsa den offentliga byråkratin – och jag har fått uppfattningen att man är det på moderat håll – borde man på olika sätt understödja riksrevisionsverkets arbete för att åstadkomma effektivisering inom statsförvaltningen i dess helhet.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! För precis en vecka sedan stod Björn Molin här i kammaren och talade varmt för en dämpning av statsutgifterna. Det gällde då presstödet. Den gången var våra båda partier på samma sparsamma linje. Det hade varit på sin plats om vi också nu hade varit eniga om den vilja till besparingar som har manifesterats i den moderata reservationen.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Nej, Knut Wachtmeister rör till det för sig. Vi är fortfarande eniga om nödvändigheten av att vidta besparingar inom den offentliga förvaltningen. Det har jag talat om väldigt många gånger. Men, Knut Wachtmeister, det åstadkommer man inte genom att vrida riksrevisionsverkets arbete åt det håll som ni vill. Om riksrevisionsverket ägnar sig åt att se till

Onsdagen den
28 mars 1979

*Beskattningen av
förmögenhet i
familjeföretag
m. m.*

att de statliga förvaltningsmyndigheterna arbetar effektivt – och de kan arbeta mer effektivt än i dag – då har riksrevisionsverket hjälpt oss att åstadkomma besparingar i den offentliga förvaltningen.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Knut Wachtmeister och Göthe Knutson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Knut Wachtmeister begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller finansutskottets hemställan i betänkan-
det nr 24 punkten 6 mom. 2 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen av Knut Wachtmeister och
Göthe Knutson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Knut Wachtmeister begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröst-
ning gav följande resultat:

Ja – 246

Nej – 48

Punkterna 7–15

Kammarén biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 10 Beskattningen av förmögenhet i familjeföretag m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1978/79:39 med anledning av
motioner angående beskattning av förmögenhet i familjeföretag m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:310 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga
(yrkandet 1) hemställt att riksdagen uttalade sig för en genomgripande
skattereform enligt i motionen anförda huvudlinjer, inncfattande bl. a. en
skärpt beskattning av förmögenheter, arv och gåvor,

1978/79:683 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställt att riksdagen
skulle uttala sin anslutning till de i motionen framlagda förslagen om en
skärpning av kapitalbeskattningen och hos regeringen begära att förslag

härnäst snarast förelades riksdagen, innebärande

1. höjning av förmögenhetsskatten med 1 procentenhet för förmögenheter upp till 2 milj. kr. och med 1,5 procentenheter för förmögenheter till den del som översteg 2 milj. kr.,

2. slopande av 80/85-procentsregeln,

3. höjning av skatten på arv och gåvor med i genomsnitt 50 %,

4. skärpning av realisationsvinstbeskattningen genom att den grundades på följande principer

a) hela realisationsvinsten borde vara skattepliktig,

b) även realisationsvinst från avyttring av lös egendom avsedd för personligt bruk borde vara skattepliktig,

c) beskattningen av realisationsvinsten borde vara av minst samma skärpa som beskattningen av arbetsinkomster,

5. beskattning av stiftelser,

1978/79:1162 av Sten Svensson m. fl. (m),

1978/79:1731 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att en med 30 % av skattesatserna förhöjd förmögenhetsskatt skulle utgå fr. o. m. den 1 juli 1979,

1978/79:1734 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) hemställts att värderingsreglerna vid beräkning av kapitalskatt fr. o. m. den 1 juli 1979 fick den lydelse de hade före riksdagens beslut den 17 december 1977, innebärande att tillgångarna i dessa fall skulle tas upp till det lägsta värde som kunde godtas vid inkomstbeskattningen, dock lägst upp till 60 % av substansvärdet, samt

1978/79:1744 av Sven-Olov Träff (m) och Johan Olsson (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande allmänna skärpningar av kapitalbeskattningen m. m. att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1978/79:310, yrkandet 1, i vad avsåg kapitalbeskattningen,

b) motionen 1978/79:683,

c) motionen 1978/79:1731,

2. beträffande förmögenhet i företag m. m. att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1978/79:1162,

b) motionen 1978/79:1734, yrkandet 2,

c) motionen 1978/79:1744.

Följande två reservationer hade avgivits av Erik Wärnberg, Valter Kristenson, Tage Johansson, Olle Westberg i Hofors, Curt Boström och Eric Marcusson (samtliga s):

1. beträffande allmänna skärpningar av kapitalbeskattningen, vari reservationerna ansett att utskottet under 1 c bort hemställa

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Beskattningen av
förmögenhet i
familjeföretag
m. m.*

Onsdagen den
28 mars 1979

*Beskattningen av
förmögenhet i
familjeföretag
m. m.*

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:1731 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt.

2. beträffande förmögenhet i företag m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 2 b bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:1734, yrkandet 2, skulle anta av reservanterna framlagda

1. förslag till lag om upphävande av lagen (1977:1173) om ändring i lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt,

2. förslag till lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! Kapitalbeskattningen vad gäller dels en höjning av skattesatserna vid beräkning av förmögenhetsskatt, dels värderingsreglerna för vissa företagargrupper vid beräkning av kapitalskatt behandlades av riksdagen i december 1977 men även så sent som i mars 1978. Vi har i partimotioner upprepat den ståndpunkt vi då intog i dessa frågor. Den redovisas i de två reservationer som har fogats till det utskottsbetänkande vi nu behandlar.

I reservationen 1 föreslås således en höjning av förmögenhetsskatten innebärande en uppräknings av skattesatserna i samtliga skatteskit med ca 15 % för 1980 års taxering och med ca 30 % för 1981 och senare års taxeringar. Den här åtgärden är enligt vårt förmenande i första hand betingad av rättviseskäl men innebär givetvis också en förstärkning av statens inkomster.

Många löntagare har de två senaste åren fått vidkännas en standardförsämring. Det har varit fråga om betydande uppoffringar från stora grupper, och det tycks vara ofrånkomligt att vi även framdeles måste räkna med begränsade standardförbättringar. Av rättviseskäl är det då rimligt att också kapitalägarna får ta sin del av de ökade bördorna. Att döma av regeringens finansplan tycks det ju dessutom vara så, att kapitalägarna i näringslivet kan räkna med betydande vinstökningar såväl 1978 som 1979.

I reservationen 2 yrkar vi på en återgång till de bestämmelser som gällde före december 1977 beträffande värderingsreglerna för såväl förmögenhetssom arvs- och gåvobeskattningen för vissa företagargrupper. De regler som den borgerliga riksdagsmajoriteten då genomförde innebär att skatten för vissa grupper halveras.

Den som har sin förmögenhet placerad i t. ex. varulager, inventarier, maskiner och fastigheter och driver någon form av rörelse eller jordbruk behöver bara betala kapitalskatt på 30 % av värdet mot tidigare 60 %. Eftersom förmögenhetsskatt inte utgår på de första 200 000 kronorna, kan företagaren således gå fri från förmögenhetsskatt för en förmögenhet på drygt 650 000 kr., medan den som t. ex. har en bostadsfastighet utan samband med rörelse får betala förmögenhetsskatt på det värde som överstiger 200 000 kr.

Den här åtgärden motiverades med att man skulle skapa lättnader för småföretagen. Sanningen är väl ändå den att förmögenhetsskatten för det stora flertalet småföretagare inte utgör något problem. Vidare måste det till mycket starka skäl för att göra undantag från principen om likhet mellan olika skattskyldiga. 1977 års riksdagsbeslut innebar dessutom sådana ytterligare lättnader för att på ett rimligt sätt möjliggöra generationsväxlingarna i familjeföretagen, bl. a. genom ökade lånemöjligheter och uppskovsregler, att vi inte anser det erforderligt med dessa generösa värderingsregler.

Vid riksdagsbehandlingen för drygt ett år sedan sades att de nya reglerna hade en provisorisk karaktär och att departementschefen inom kort skulle föranstalta om ytterligare utredning av kapitalbeskattningen. I det utskottsbetänkande vi nu behandlar upprepar utskottsmajoriteten att 1977 års beslut inte skall ses som en slutlig lösning på familjeföretagens kapitalbeskattningsproblem.

Och fortfarande sägs det – drygt ett år efter förra behandlingen – att en utredning skall tillsättas inom kort. Jag skulle gärna vilja veta vad utskottets talesman anser att det rör sig om för tidsperspektiv när man talar om "inom kort".

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 med Erik Wärnberg som första namn.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Inkomster av kapital utgör arbetsfri inkomst. De som har dessa inkomster skapar dem inte själva. De skapas av andra människor, av dem som inte kan tillgodogöra sig frukterna av det som de skapat. Frukterna, de verkligt rara ärtorna, skördas av ett alltmer krympande antal kapitalister. De som beklagar sig över skatterna är de som har inkomster som de själva inte arbetar ihop. Det är ett cyniskt skådespel. Det är detta klientel, dessa utsugare av arbetsfria inkomster, som dessutom är privilegierade i skattelagstiftningen.

Det borde vara naturligt att kapitalinkomsterna beskattades åtminstone lika starkt som arbetsinkomster. F. n. utgår inga egenavgifter på kapitalinkomster. "Betydande reala vinster undgår beskattning" vid beräkning av realisationsvinst, medger budgetministern i propositionen "om ändrade regler för uppskov med beskattning av realisationsvinst m. m.". Långtgående skattelättnader har införts vid aktiefondsparande. Aktiebolag är befriade från förmögenhetsbeskattning. Avsevärda skattelättnader för förmögenhet, nedlagd i rörelse eller i jordbruk, har införts av regeringen. Stiftelserna är i stor utsträckning befriade från förmögenhetsskatt.

Mer än 80 resp. 85 % av sammanräknade inkomster beskattas inte. Avdrag för underskott i en förvärvskälla medges för inkomster från en annan förvärvskälla. Obegränsad rätt för avdrag från inkomst av gäldräntor föreligger. Konst och andra liknande spekulativa objekt för att värdesäkra kapital är befriade från skatt.

Inflationsskyddade skatteskalor har införts. Minskning av statsskatten och höjningar av de kommunala skatterna är ett genomgående tema. Mervär-

Onsdagen den
28 mars 1979

*Beskattningen av
förmögenhet i
familjeföretag
m. m.*

deskatten har höjts, dels genom höjning av skattesatsen, dels i kronor genom ökad inflation. Arbetsgivaravgifterna har slopats. Ytterligare lättnader för höginkomsttagare föreslås i den liggande propositionen om fortsatt "reformer" av inkomstskatten m. m.

Så här ser det ut om man tar och gör en liten översikt av hur skattesystemet verkar. Här framgår tydligt och klart vad lagstiftningen syftar till. Den är sammantaget en klasslagstiftning som gynnar en speciell grupp, en redan privilegierad grupp i det här samhället. Det är dessa som gapar över höga skatter men som i realiteten på ett lagligt sätt smiter från beskattning. Det är också inom denna grupp som det olagliga skattesmitandet är påtagligt, vilket skadar den s. k. skattemoralen. Det är denna grupp som undandras beskattning till förfång för alla som arbetar för sina inkomster och inte har möjlighet till stora avdrag för att sänka skatten på sin inkomst.

Det är mot dessa orättvisor, mot det här privilegierandet som vänsterpartiet kommunisterna ställer förslag om förändringar. Till skillnad från utskottet och de partier som står bakom avstyrkandet av våra förslag om skärpning av beskattningen av kapital anser vi att denna förmenta reformering av skattesystemet måste upphöra och verkligen i stället inriktas på att angripa de höga inkomsterna och stora förmögenheterna och minska skatten för de vanliga människorna med arbetsinkomster.

Jag finner det föga meningsfullt att nu gå in i en debatt om procentenheter och detaljer i utformningen av förslagen till skärpningar. Utskottet har inte bemödat sig om att i betänkandet ta upp en saklig debatt om de förslag som vi lagt fram, och det klargör att frågeställningen mer är av ideologisk än av teknisk art. Frågan står helt enkelt så att det gäller att välja sida. Det gäller vilka man vill ta ställning för: De besuttna – de med arbetsfria inkomster – eller det stora flertalet människor, de som arbetar för sitt levebröd, de vanliga människorna. För vår del har vi klart angett vilken sida vi står på.

Jag yrkar bifall till motionerna 310 och 683. Dessa motioner är en del av ett skattepaket vars genomförande förutsätter en genomgripande skatterecform – en skattereform som omfördelar skatterna till förmån för arbetare och tjänstemän i vanliga inkomstlägen och till förfång för redan privilegierade och arbetsfria inkomstgrupper.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Den fråga som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 39 har blivit något av en följetong i riksdagsarbetet. Socialdemokraterna, som själva i regeringsställning framlagt nuvarande regler om förmögenhetsbeskattning, anser nu att dessa regler är för generösa, trots att inflationen årligen skärper skatteuttaget.

I den ena socialdemokratiska reservationen framhålls bl. a. att kapitalägarna i näringslivet erhållit och kommer att erhålla betydande vinstökningar under 1978 och 1979. Påståendet är verkligen diskutabelt. Allt är visserligen relativt – det skulle givetvis vara beklagligt om den situation som rådde under krisåren 1976 och 1977 skulle bli bestående, och det är också sant att det finns företag som kan uppvisa ett bättre resultat för 1978 än för 1976 och 1977 men

samtidigt är det ingen svårighet att visa på många företag där den enskildes tillgångar åtskilligt reducerats genom de kriser som förekommit.

I en tid då alla partier, även socialdemokraterna, talar om nödvändigheten av ett sparande och åtgärder för att skapa kapitalresurser för näringslivets utveckling föreslår socialdemokraterna en skärpning av förmögenhetsskatten. Jag måste fråga: Accepterar man inte ett frivilligt sparande eller ett enskilt ägande, eller vad är egentligen motiveringen till detta krav?

År 1970 ansåg socialdemokraterna att det utrymme som då bedömdes föreligga för beskattning av förmögenhet borde utnyttjas till fullo. Vad som sedan skett är att inflationen avsevärt skärpt beskattningen. Mot denna bakgrund anser jag inte att det finns någon saklig motivering för den föreslagna ändringen.

Beträffande beskattningen av det i företagen bundna kapitalet var vi ganska eniga i riksdagen under rätt många år före regeringsskiftet 1976. Vissa åtgärder i denna riktning hade vidtagits, och flera framträdande riksdagsmän och även statsråd på socialdemokratiskt håll uttalade som sin åsikt, att ytterligare åtgärder var nödvändiga för att lindra beskattningen av det bundna kapitalet så länge som det står kvar i företaget. Sedan riksdagen i december 1977 fattade ett beslut i denna riktning har emellertid socialdemokraterna försökt att få detta beslut upphävt. Man har vid flera tillfällen motionerat om detta i riksdagen, som ju också Curt Boström sade.

Jag tycker att det är beklagligt att vi har hamnat i denna situation. Det är framför allt ägarna till de mindre och medelstora företagen som berörs av de här aktuella reglerna. Inte minst under den besvärliga lågkonjunkturen har denna företagsgrupp visat sin styrka att stå emot påfrestningar och att utan ingripanden från samhället anpassa sig till den aktuella situationen.

Den lättnad i kapitalbeskattningen som nuvarande regler innebär är egentligen en ganska ringa insats av samhället, alldeles speciellt om man jämför med storföretagen.

Ett genomförande av förslagen från socialdemokraterna och vpk innebär att skatteskarpmningen drabbar just ägarna till de mindre och medelstora företagen. Som framhålls i motionen 1162 ställs de större familjeföretagen i stort sett utanför de här diskuterade reglerna för skattelättnader, bl. a. på grund av 80/85-procentsregeln. Varför skall man då fråga socialdemokraterna just angripa de mindre och medelstora företagens ägare, när man ändå vet att det stora flertalet av dessa arbetar under ganska stor press?

Ännu mer förvånande är socialdemokraternas uttalande i reservationen 2, att det skulle vara principiellt felaktigt att ha olika nivåer på kapitalbeskattningen, beroende av i vilka objekt förmögenheterna är placerade. Jag måste ställa frågan: Var det ingen mening i det uttalande som har gjorts tidigare om nödvändigheten av att åstadkomma lättnader i beskattningen av det bundna kapitalet, eller är det på det sättet att man helt har ändrat uppfattning?

I det exempel som Curt Boström här nämnde, nämligen företagaren med 650 000 kr. i förmögenhet som skulle kunna gå fri från beskattning, gjorde Curt Boström jämförelsen med en villaägare. Jag vill till det bara säga att när

det gäller den del av förmögenheten, för vilken man kan komma i åtnjutande av reduceringsregeln, så inräknas varken bostadsfastigheten eller marken. Här skall beskattningsbara belopp tas upp till minst det värde som bostadsfastigheten och marken har. Det gör att det exempel som Curt Boström anförde inte är riktigt.

På den andra frågan, om vad utskottsmajoriteten menar med uttalandet att det kommer att tillsättas en utredning, vill jag svara att det har sagts från departementet att kravet på en utredning nu kommer att förverkligas, och vi förväntar i utskottet att det kommer att ske inom den allra närmaste tiden.

Vad beträffar vpk har jag en helt annan uppfattning om ägande och enskild företagsamhet, men jag skall inte förlänga debatten med att gå i polemik mot herr Franzén.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till vad skatteutskottet har hemställt.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! Visst måste det väl ändå anses vara generösa regler, Stig Josefson, när man halverar den skatt som det är fråga om för företagare vad gäller förmögenhetsskatten.

När vi har talat om att man bör titta på huruvida man skall vidta ytterligare åtgärder när det gäller kapitalbeskattningen, vill jag nog gärna erinra Stig Josefson om att vi samtidigt har sagt att det riktiga är att man tittar på hela företagsbeskattningen. Man måste sätta in den här frågan i dess sammanhang.

Företagsskatteberedningen har – och det har det väl rått enighet om, även om vi har haft olika meningar om vilka nivåer vi skulle gå på – bl. a. sagt att när det gäller konsolideringsdelen, det som i och för sig är en del av substansvärdet, så kommer den att förändras i hög grad. Det måste innebära att man bör gå in och pröva frågan totalt sett. Vi har ändock i vårt land ett oerhört generöst nettovinstbeskattningsystem som tillämpas på företagen. Vad vi menar är att det här måste man titta på i ett sammanhang.

Vi tycker vidare att det är orimligt att i en tid då löntagarna får ställa upp solidariskt och se till att vi i varje fall någorlunda klarar upp det hela, kapitalägarna skulle ställas utanför. De skulle sålunda inte behöva vara med och ta ansvaret i detta sammanhang.

Exemplet som jag anförde är riktigt, Stig Josefson. När det gäller jord, växande skog och bostadsfastighet är det taxeringsvärdet det är fråga om. Men det här skall ju tas upp inom ramen för 30 %.

Låt oss ta en jordbrukare som har en stamdjursbesättning som ur värderingssynpunkt är att jämföra med ett varulager. Skulle det vara så att de tre kategorierna – jord, växande skog och bostadsfastighet – når upp till taket på 30 %, så skulle han ändå inte behöva betala någon förmögenhetsskatt på den del som avser exempelvis stamdjursbesättningen. Samma gäller inventarier och maskiner.

Visst finns det en spärr, men den är inte speciellt effektiv i det här sammanhanget.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Stig Josefson vill inte gå i polemik, och jag kan förstå honom. Han kan ha svårt att förklara sina utlåtanden i det tidigare anförandet.

Han pratade om att de här frågorna är en följetong eller i vart fall börjar bli en följetong. Ja, Stig Josefson, de kommer att fortsätta att vara en följetong så länge de inte är lösta på ett tillfredsställande sätt.

Stig Josefson tog inte upp de frågor som vi tagit upp i motioner, och det har inte heller, som jag tidigare sade, utskottet gjort i sitt betänkande. Men jag kan ändå haka på vad Stig Josefson sade i sitt inlägg.

Han undrade om man inte accepterar sparande och enskilt ägande och ställde frågorna som om det gällde något mildt och ofarligt. Men vad är det egentligen som döljer sig bakom?

När det gäller sparandet kan vi som exempel ta Alice och Knut Wallenbergs stiftelse, som genom Wallenbergimperiet styr ungefär 43 % av de börsnoterade aktierna i det här landet. Det är ett mycket ofarligt och mildt sparande!

Detta måste, Stig Josefson, sättas in i sitt sammanhang. Det är inte fråga om ett sparande utan om makt över samhället och de ekonomiska rörelserna, penningrörelserna. Och de är av övergripande betydelse för hur människor har det i landet. Det är inte någon riksdag eller regering som beslutar och bestämmer om de stora penningtransaktionerna och de stora ekonomiska rörelserna i det här landet. Sådana beslut sker på helt andra plan, utanför de folkvalda parlamenten.

Vad är då enskilt ägande? Den frågan kan vi knyta an till samma imperium. Och vad innebär det enskilda ägandet – där? Jo, det ser till att vi har dålig arbetsmiljö. Det enskilda ägandet får stå ansvarigt för de olika ekonomiska kriser som vi upplevt, som Stig Josefson också sade, de senaste åren. Det är inte de beslut som fattats här som är orsak till dem, utan de beslut som fattats och den ekonomiska planlöshet som finns just inom det här förmenta enskilda ägandet.

För att ta några detaljer från vår motion kan man konstatera att förmögenhetsbeskattningen och arvs- och gåvobeskattningen har minskat kraftigt under de senaste 20–30 åren. Förmögenhetsbeskattningen har minskat från 1,5 % av inkomsterna till staten i början av 1950-talet till 0,3 % år 1977. Arvs- och gåvobeskattningen, som tidigare utgjorde 0,8 % av inkomsterna till staten, utgörs i dag av bara 0,2 %.

Så kan man räkna upp bit efter bit, bolagsbeskattningen m. m. Trenden är hela tiden densamma. Det är en minskning av beskattningen på de arbetsfria inkomsterna och en ökning av beskattningen för de människor som arbetar ihop till sitt levebröd, på de inkomster som arbetare och tjänstemän har i samhället.

Vårt skattepaket går ut på att vända den trenden. Beskatta de arbetsfria

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Beskattningen av
förmögenhet i
familjeföretag
m. m.*

inkomsterna, beskatta kapitalen och bolagen och underlätta för människorna!

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Curt Boström nämner att reglerna är generösa, och då skulle jag vilja ställa frågan: Vad var avsikten med det resonemang som fördes i början av 1970-talet, att man skulle lätta på beskattningen av det bundna kapitalet, om det inte var att den skulle bli lindrigare än tidigare? Här har man gång efter annan gjort vissa försök att åstadkomma förändringar, som sedan i praktiken nära nog inte har inneburit någon förändring. Det var därför man från en ganska enig riksdag uttalade att man på nytt skulle pröva möjligheten att komma fram till regler som kunde ge som resultat att verkligen lätta på beskattningen av det bundna kapitalet.

Företagsbeskattningen bör ses över, sade Curt Boström. Ja, det har skett i den stora utredning som har pågått under en lång följd av år, och vi förväntar att regeringen nu skall komma med förslag. Det dröjde innan utredningen kom med sitt förslag, och för att man inte skulle behöva vänta alltför länge så ingrep regeringen och vidtog dessa åtgärder. Just på denna punkt bör Curt Boström vara tillfredsställd med att man prövar ett system och ser hur det fungerar. Erfarenheten av det får avgöra vilka åtgärder som i framtiden skall vidtas.

Med anledning av att Curt Boström nämner att löntagarna har fått bära sina konsekvenser av den lågkonjunktur vi har haft, så är vi helt överens på den punkten. Men jag anser att vi borde vara lika överens om att företagarna – inte minst småföretagarna – också har fått bära konsekvenserna av lågkonjunkturen.

Tommy Franzén och jag kommer inte att bli överens – vi har så väsentligt skilda åsikter i fråga om samhälle, ägande och kapital. En förutsättning för ett enskilt ägande är att det finns möjlighet att åstadkomma ett kapital och att göra satsningar. Och kapitalet används ingalunda enbart för att vara den enskilde företagaren till gagn och nytta, utan det har en uppgift i att bygga upp ett företag, att ge grunden för en utveckling av produkter i landet, att höja vår standard, att ge utrymme och tillfälle för arbetskraft att få anställning och därmed bidra till att lyfta standarden i hela vårt samhälle. Det är alltför enkelt att ge sken av att detta enbart skulle vara personligt intresse. Det kapital som satsas – det har vi sett så många exempel på – skall utnyttjas av samhället i sin helhet och komma samhället till gagn på många sätt.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! När det gäller mindre företag tror jag nog att Stig Josefson är på det klara med att dessa reduceringsregler sannoligen inte är speciellt anpassade till dem. De mindre företagarna har inte dessa problem, utan det rör sig om rätt stora företag som kommer upp i de kapitalnivåer som det här är fråga om. Jag tror inte man kan hitta problemen när det gäller kapitalbeskattningen hos de företag som Stig Josefson talar om.

Sedan till frågan om vad det resonemang var värt som vi förde på 1970-talet

*Beskattningen av
förmögenhet i
familjeföretag
m. m.*

om att man skulle se över kapitalbeskattningen. De regler som gällde före 1977, då de ändrades, innebar att det fanns en reduceringsregel som gick ner till 60 %. 1977 ändrades förutom denna regel också regler för AB Företagskapital, med utvidgade lånemöjligheter, uppskov och dispenser. Det var en rad ändrade regler, som i sig innebar tillräckliga förbättringar och som man hade kunnat stanna vid. Det är ändå så, som jag tidigare nämnde, att kommande förslag om företagsbeskattning innebär sådana ändringar – som vi i stora drag är eniga om – att det med all säkerhet kommer att finnas skäl att också ompröva kapitalbeskattningen. Den utformning som den i dag har är jag personligen övertygad om att vi måste ompröva.

1977 utlovade man att utredningsförslag skulle komma inom kort, och nu upprepar man detta och säger att det snart skall komma utredningsförslag. Men om det är riktigt som det har sagts här, att man kommer att lägga fram en proposition som gäller företagsbeskattningen, så har jag svårt att föreställa mig att man på den här korta tiden – om nu detta skall ske under våren – skall kunna åstadkomma någon utredning i fråga om kapitalbeskattningen.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå i polemik med Stig Josefson ytterligare en gång, men det sista han sade kan jag naturligtvis inte låta stå oemotsagt.

Jag förstår att det är okunnighet som ligger bakom Stig Josefsons uttalanden när han säger att de enskilda företagen inte är till för att skapa vinsten åt de s. k. ägarna utan för att skapa arbete åt människorna, för att förgylla samhället och Gud vet vilka konstigheter han drog till med. Men har Stig Josefson varit helt förblindad när det gäller verkligheten? Vilka är det som exporterar kapital ifrån det här landet och som också drar ut arbetstillfällena ur det? Vilka är det som drar sig undan 20-tals miljarder kronor i beskattning varje år?

Jag skulle vilja ge Stig Josefson en liten uppmaning att i varje fall försöka sätta sig in i vad verkligheten är för något. Försök att se litet bakom de slogans som Svenska arbetsgivareföreningen går ut med i sin uppblåsta, lögnaktiga kampanj! Försök att i stället se på verkligheten! Blunda inte när de här otrevligheterna dyker upp, när mängder av nedläggningshotade bygder i det här landet drabbas på grund av det enskilda ägandet, som enligt Stig Josefson är till för att ge människorna och samhället arbete! Försök att se på den verkligheten, och blunda inte när den dyker upp framför ögonen!

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Jag vill till detta bara säga att det sannerligen inte är småföretagarna som vidtar de åtgärder som Tommy Franzén tar upp. Om vi ser på den statliga verksamheten kan vi inte förneka att också den haft problem under de senaste åren.

Curt Boström sade att reduceringsreglerna inte var speciellt anpassade till de mindre företagen. Men det är inte fråga om enbart de mindre företagen, utan jag talade om mindre och medelstora företag. Vi får ju också kritik från

Onsdagen den
28 mars 1979

*Beskattningen av
förmögenhet i
familjeföretag
m. m.*

det andra hållet, där man säger – det har ju f. ö. framkommit också i motioner – att de större familjeföretagen utestängs från reduceringsreglerna. Jag anser att detta är argument nog, som jag inte behöver bygga vidare på. Vad som kommit fram här säger tillräckligt om vilken grupp systemet avser och vilka som får fördelar av det.

I det nuvarande systemet finns också vissa speciella spärregler inbyggda som jag här inte skall gå närmare in på, men de innebär trots allt att vi inte vid alla tillfällen får det resultat som Curt Boström ville göra gällande.

I fråga om företagsbeskattningen sade jag att avsikten var att det skall läggas fram en proposition. Frågan är ju redan utredd. Jag kanske missförstod Curt Boström på den här punkten, men jag har i varje fall uppfattningen att vi kan förvänta en sådan proposition, och vi får väl senare ta del av vad man där kommer att föreslå. Nu finns det ju möjlighet att pröva reduceringsreglerna. De har tillämpats under ett år, och det är nu vi kan få fram vad dessa i praktiken kommer att betyda. Jag anser därför att man bör lugna sig på den här punkten. I grund och botten har vi ändå en gång varit överens om att göra en insats på det här området för att underlätta för småföretagen. Ingen kan heller bortse från deras betydelsefulla uppgift i vårt samhälle.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! Bara några ord till Stig Josefson: Menar Stig Josefson att vi nu har möjlighet att göra en utvärdering av de reduceringsregler som ägt tillämpning under 1978? Mot bakgrund av att vi får en proposition om företagsbeskattningen under våren och att det i utskottsbetänkandet står att man inom kort skall tillsätta den här utredningen skulle jag vilja fråga: Vilka möjligheter finns det att hinna göra en utvärdering av bestämmelserna, om man samtidigt är medveten om att det skall läggas fram en proposition i frågan inom en nära framtid?

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Företagsbeskattningspropositionen är ju en sak, och förmodligen kommer den, som sagt, ganska snart. Sedan anser jag att det har gått alldeles för kort tid för att man skall kunna bedöma hur dessa regler har fungerat. Men det är här som det skall tillsättas en utredning, och den utredningen får väl också se efter hur de regler som beslöts 1977 har verkat i praktiken. Jag har inte sagt att man skall ha denna utvärdering med i den proposition som riksdagen eventuellt kommer att ta ställning till i år.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 a och b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 310 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del och nr 683 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 1 a och b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit motionerna nr 310 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del och nr 683 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 290
Nej – 15

Mom. 1 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Erik Wörnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Curt Boström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 1 c röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 1 av Erik Wörnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Curt Boström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 156
Nej – 149

Mom. 2 a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Erik Wörnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Curt Boström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 2 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 2 av Erik Wörnberg m. fl.

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Beskattningen av
förmögenhet i
familjeföretag
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Curt Boström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 155

Nej – 150

Mom. 2 c

Utskottets hemställan bifölls.

Förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet försättande kl. 19.30.

§ 11 Vissa familjerättsliga frågor

Föredrogs lagutskottets betänkande 1978/79:14 med anledning av motioner om vissa familjerättsliga frågor.

I detta betänkande behandlades motionerna 1978/79:1196 av Bernt Ekinge (fp) och Nils Hörberg (fp), 1978/79:1202 av Rune Rydén m. fl. (m), 1978/79:1758 av Karin Ahrland (fp) och Karin Andersson (c), 1978/79:1763 av Inger Lindquist m. fl. (m) och 1978/79:2153 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa om förslag om juridiskt likställande av olika samlevnadsformer.

Utskottet hemställde

1. beträffande pensionsförsäkringar att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:1196 och 1978/79:1202,
2. beträffande internationella rättsförhållanden rörande äktenskapets rättsverkningar att motionerna 1978/79:1758 och 1978/79:1763 inte föranledde någon riksdagens vidare åtgärd,
3. beträffande juridiskt likställande av olika samlevnadsformer att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2153.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I motionen 2153 har vänsterpartiet kommunisterna krävt rättslig likställdhet mellan alla skilda samlevnadsformer. Det kravet ingår i en serie reformkrav som vi ställer rörande åtgärder för att främja kvinnornas ekonomiska och sociala frigörelse.

De traditionella samlevnadsformerna har varit viktiga redskap i det system som burit upp förtrycket mot kvinnorna i samhället. De traditionella samlevnadsformerna har understött och befordrat såväl det ekonomiska, det rättsliga som det ideologiska förtrycket av kvinnorna.

Ända fram till 1915 var den gifta kvinnan inte erkänd som rättssubjekt. Mannen var hennes överhuvud. Berövad de flesta möjligheter att självständigt försörja sig var hon hänvisad till det juridiska äktenskapet och därmed till den rättslöshet om vilken Fredrika Bremer, Amalie Skram och Victoria Benedictsson formulerat så många berättigade och fruktansvärda anklagelser.

Mycket har hänt sedan dess, och 1973 års reformerade äktenskapslagstiftning är förvisso inte lik den gamla. Men alltså bildar de traditionella samlevnadsformerna och idébildningen kring dem en verksam faktor i könsdiskrimineringens omfattande system. Alltså bildar det traditionella tvåpartsförhållandet en skyddsmur runt den ekonomiska diskrimineringen – ty utan det skulle vi inte ha det utbredda deltidsarbete bland de gifta kvinnorna som även efter kvinnornas inträde på arbetsmarknaden skapar en klyfta mellan mäns och kvinnors position och dömer kvinnorna till ett ekonomiskt beroende av sin samlevnadspartner. Alltså bildar det slutna tvåpartsförhållandet, som faktiskt har tenderat att bli alltmer slutet, en bas för att bevara traditionell rollbildning. Alltså innehar det rättsliga tvåpartsäktenskapet en privilegierad ställning som det enda fullt rättsligt reglerade samlevnadssättet. Och alltså är det i sin slutenhet ett reservat, där separata moders- och fadersroller konserveras och där detta påverkar rättspraxis. 98 % av alla ensamföräldrar är kvinnor – vilket väsentligen är en produkt av en rolluppdelning som öppet och brutalt gynnas av socialförvaltningar, domstolar och lekmananämnder.

Ingen frigörelse kan ske från sådana roller och former med mindre än att de traditionella slutna cellfamiljerna öppnas mot yttervärlden. Det kräver att samhället juridiskt likställer skilda former av samlevnad.

Andra samlevnadsformer än det rättsliga äktenskapet saknar motsvarande möjligheter till rättslig reglering. 1973 och 1976 togs visserligen väsentliga steg för att minska skillnaderna mellan gifta och ogifta samlevande i tvåpartsförhållanden. Men man bibehöll en sämre ställning för de ogifta, och motivet var genomskinsligt: man ville gynna en ökad giftermålsfrekvens.

De ogifta samlevande saknar motsvarande möjlighet till reglering av arv och testamente. De saknar klara bestämmelser om bodelning, vilket gör att den svagare parten i sådana förhållanden kan råka ytterst illa ut. Det gäller rätt till bostad, till lösöre och andra tillgångar.

Samlevande homosexuella saknar inte bara alla möjligheter till offentligrättslig reglering av sina relationer. De har inte ens något stöd i praxis som ogifta samlevande har när det gäller möjlighet att t. ex. gemensamt söka bostad.

Slutligen saknas varje rättsligt tänkande – jag syftar nu på tänkande in i framtiden – som syftar till att möta de praktiska behov som uppkommer när andra former av personkombinationer upprättar mänskliga gemenskaper. Det kan gälla syskon – en form som vi redan har i dag – det kan gälla kollektiv av unga människor, kollektiv som kan bestå av sinsemellan rättsligt fristående individer, flera parförhållanden med eller utan äktenskaplig reglering eller kombinationer av tvåpartsgemenskaper och individer.

Detta bristande rättsliga förutseende bildar en praktisk spärr mot vad som kommer att bli en önskan hos allt fler människor, kanske speciellt kvinnor, nämligen att bryta den slutenhet, inåtvändhet och ensidighet som präglar det traditionella äktenskapet och dess ideologi. Gemenskaper av öppnare natur kommer att kunna innebära större möjligheter till praktisk likställdhet, större öppenhet, bättre syskongemenskaper i ett samhälle där man har att räkna med att kvinnor föder färre barn än förut och där syskonskap inte är något som kan bjudas flertalet barn inom ramen för den gamla tvåpartsfamiljen.

Ytterligare en betydelsefull form för samlevnadsgemenskap bör här nämnas. Det finns som bekant i samhället en växande skara utslagna människor, offer för skilda former av sociala avvikelse- och utstöttningsprocesser. Inom tio år kan vi förutse att detta utstöttningsproblem har blivit så stort och krisartat att det påkallar mycket breda och omfattande åtgärder på ett samhälleligt plan.

Vad kommer då att ske? Jo, av de tiotusentals och åter tiotusentals offren för utstöttningsprocessen, för dessa stigmatiserade, ensamma och isolerade kommer man att få bilda skilda former av nya slags funktionella gemenskaper. De kommer själva att kräva och kämpa för att få sin position erkänd, att få sin utstötthet upphävd. De tusentals patienterna vid traditionella behandlingsinstitutioner inom den psykiatriska vården tillhör också dem som kan räknas dit. När den dagen äntligen kommer i Sverige – att vi river de psykiatriska sjukhusen och återger dess patienter deras medborgerliga fri- och rättigheter, såsom man nu gör i den stora psykiatriska reformen i Italien, ett land som är före oss – då måste man upprätta en mängd små bostadskollektiv, inom vars ram problembehandling kan ske och de förut utstötta med sin primärgrupps stöd kan återvinna ett självständigt liv i gemenskap och ömsesidigt mänskligt ansvar.

Dessa nya samlevnadsformer finns delvis redan, fast samhället inte rättsligt velat erkänna dem. Men de kommer i ett antal som vi i dag på de flesta håll i samhället inte väntar och förutser. De kommer att betyda mycket för människans mognad och frigörelse, de kommer också att verka frigörande på den gamla cellfamiljen och bidra till att ge den nytt liv och förändra dess innehåll.

Detta måste vi förutse. Därför är vpk:s motion berättigad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 2153.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det var väldigt många frågor som Jörn Svensson tog upp här, och jag skall inte bemöta eller behandla så många av dem.

I det betänkande vi nu behandlar har lagutskottet tagit upp fem motioner om olika familjerättsliga frågor. Gemensamt för de här motionsyrkandena har vi ansett vara att de utreds eller kommer att utredas av familjelagssakkunniga. Som ledamot av familjelagssakkunniga kan jag verifiera att flera av de här frågorna kommer att tas upp där.

Med hänsyn till att utredningsarbete pågår har utskottet inte ansett att det borde hemställa om bifall till några av motionerna. När det gäller fyra av

motionerna tycks motionärerna vara nöjda med detta. Det gäller dem som har tagit upp frågan om pensionsförsäkringarnas ställning vid bodelning liksom dem som har tagit upp internationella rättsförhållanden rörande äktenskapets rättsverkningar. Men när det gäller vpk:s motion vill Jörn Svensson i motsats till utskottet yrka bifall till denna.

Vad hade då utskottet att ta ställning när vi behandlade den motionen? Yrkandet är helt enkelt att riksdagen skulle besluta att hos regeringen hemställa om förslag till juridiskt likställande av olika samlevnadsformer. Men varje yrkande i en motion brukar ha en motivering så att man kan se vilka synpunkter motionären eller motionärerna lägger på frågan och varför de kommit fram till ett yrkande.

I motionen 2152 finns motiveringar till några följdmotioner. Motionen handlar om kvinnornas situation i arbetslivet. I ett kort stycke med underrubriken "Bryt familjens isolering!" fann vi följande:

"Alla människor har behov av både nära känslomässiga kontakter och en vidare social gemenskap. Familjen måste bryta sin isolering och öppna sig utåt både för sin egen skull och för alla dem som av olika skäl står utanför familjegemenskap. Alternativa former för samlevnad och gemenskap måste likställas."

Detta var vad utskottet hade som bakgrund till sitt ställningstagande och med hänsyn därtill tycker jag att Jörn Svensson inte kan begära mera av utskottet när det gäller motionsbehandlingen.

Motionärerna visar inte särskilt mycket vad de syftar på. Vi kan, om vi ser på frågor om samlevnads- och samboendeförhållanden, hänvisa till att familjelagssakkunniga håller på att utreda äktenskapets ekonomiska rättsverkningar. Det gäller frågor om giftorätt, arvsrätt m. m. Många par är numera samboende utan att vara gifta med varandra, vilket framför allt gäller yngre åldrar men förekommer inom alla åldersgrupper. Eftersom det nu är ett vanligt samboendeförhållande finns det anledning för samhället att se över frågan, huruvida det behövs en rättslig reglering av de ekonomiska förhållandena även hos ogifta samboende, och särskilt då en rättslig reglering av de förhållanden som uppstår när samboendet upphör. Detta är en fråga som familjelagssakkunniga nu arbetar med. Egentligen är en lagreglering av detta inte en helt ny sak, eftersom vi sedan 1973 har en lag om ogifta samboendes rätt till bostad.

Nästa fråga är i vad mån det även för de fall då två av samma kön bor tillsammans och har gemensamt hem och hushåll finns anledning till rättslig reglering. Ytterligare ett steg som eventuellt kan behöva tas är när mer än två personer bor tillsammans samt om och i vilken mån även det förhållandet kan behöva bli föremål för rättslig reglering. Dessa frågor utreds nu. Lagutskottet vill därför inte genom något eget uttalande eller på annat sätt binda den utredning som pågår och som under det här året torde komma att avlämna ett betänkande.

Jörn Svensson snuddade här också vid de homosexuellas rättsliga ställning, som inte nämns i motionen. Då får vi komma ihåg att i december 1977 tillsattes en särskild utredning, som har att utreda de homosexuellas

Onsdagen den
28 mars 1979

*Vissa familjerätts-
liga frågor*

situation i samhället. Det var efter ett som jag tror enhälligt riksdagsuttalande i frågan, vari det påpekas att riksdagen redan tidigare – jag vill minnas att det var på lagutskottets förslag – har fastslagit uppfattningen att homosexuell samlevnad från samhällets synpunkt sett är en fullt acceptabel samlevnadsform. I direktiven sägs det att man skall försöka finna former för att förmånerna för de homosexuella samboende skall kunna likna förmånerna för de heterosexuella samboende.

Sedan har utredningen även till uppgift att sammanställa och redovisa tillgänglig vetenskaplig dokumentation om homosexualitet, och kommittén bör även föreslå åtgärder som behövs för att undanröja kvarvarande diskriminering av de homosexuella.

Vi har alltså dels familjelagssakkunniga, som arbetar med frågor som något berör även de homosexuella, dels en särskild utredning, som handhar dessa frågor. Därför, herr talman, finner utskottet inte anledning att tillstyrka motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tycker att Martin Olsson gör det litet för lätt för sig när han försöker komma undan med diverse rent formella argument.

Först och främst är det ju så att kravet på likställdhet mellan olika samlevnadsformer i stor utsträckning så att säga argumenterar för sig självt. Det behövs således ingen speciell motivering. Men det centrala i sammanhanget är ju att Martin Olsson inte kan begära att vi, varenda gång vi lyfter upp en familjerättslig fråga i ljust, skall sticka allt vad vi sagt tidigare under näsan på honom. Han har suttit i lagutskottet, och han vet vad som har stått i vpk-motionerna åren 1973 och 1976, där dessa frågor utförligt har behandlats. Att han inte just i dag och just i den här motionen får alla de argumenten serverade för sig igen kan ju inte på något sätt befria honom från förpliktelsen att ändå argumentera utifrån vad han faktiskt vet om vpk:s linjer och ställningstaganden. Det är ändå utskottet som skall arbeta med saker och ting; det är inte motionärerna som skall servera dem för utskottet, utan vi har särskild personal som skall göra det.

Nåväl, nu vill jag inte uppehålla mig mera vid det i detta sammanhang och verka gnatig. Vi har fullt klart för oss att de familjelagssakkunniga jobbar med den här frågan, och vi vill ge dem en eloge. De representerar faktiskt en utredning som under några korta år har presenterat ett betydande underlag till fördel för ett mycket betydelsefullt familjerättsligt reformarbete som radikalt har förändrat stora delar av den svenska familjerätten. Det skall man hålla dem räkning för. Vi anklagar dem inte på något sätt för att de har låtit just de frågor som vi tar upp i dag vila – de hade inte gärna kunnat ta upp dem eftersom de var tvungna att prioritera annat som rimligtvis måste gå före i det läge som rådde.

Vi kunde i debatterna både 1973 och 1976 konstatera att det finns de som, även om de är anhängare av ytterligare familjerättsliga reformer, ändå faktiskt har den åskådningen att man i olika rättsliga hänseenden bör

privilegiera det traditionella äktenskapet. Man vill alltså inte ha juridisk likställighet mellan olika samlevnadsformer. Visserligen vill man förändra och underlätta för andra samlevnadsformer än det traditionella äktenskapet att existera – det är något som man har blivit tvingad till av situationens krav. Men man vill varken förutse vad som kan inträffa i framtiden eller verkligen åstadkomma likställighet. Man har nämligen en underliggande önskan att främja en ökad giftermålsfrekvens och därtör vill man bevara en speciell särställning för gifta. Vi vet att det finns röster för sådant – de kom till och med till tals hos författarna till 1973 års proposition, som ändå i allt väsentligt var ett progressivt aktstycke.

Det är för att vi vet att det både inom utredningsarbetets ram och här på riksdagsplanet finns sådana meningar som vi genom det här motionsinitiativet har velat understryka kravet på juridiskt likställande av olika samlevnadsformer. Det är också det som gör att vi tänker insistera på votering i denna fråga, något som vi annars kunde ha avstått från.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! När man skriver motioner med många yrkanden brukar man avsnittsvis redovisa motiveringen till varje yrkande. När jag berörde motiveringen tog jag upp det som vi i utskottet bedömde var det troliga motivet för yrkandet.

Med hänsyn till den knapphändiga motiveringen i motionen bör Jörn Svensson vara nöjd och glad över den noggranna och seriösa behandling som motionen har fått. Jag tror inte att han bör skylla på brist på tid att skriva motioner, när han nu i ett tio minuter långt anförande har talat om motiven för motionsyrkandet.

Vi har ingen anledning att nu gå in på vad som stod i 1973 års proposition om likställighet mellan olika samlevnadsformer. Vi har i stället att se fram mot att de olika utredningarna skall avsluta sitt arbete och inom en snar framtid lämna sina betänkanden.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Nu kan jag trots allt inte underlåta att känna en lätt irritation mot Martin Olsson.

Jag är trött på att ständigt höra dessa antydningar om att vi från vpk talar i 10 minuter, i 15 minuter osv. – vi går upp i en massa ärenden och förlänger debatterna. Om Martin Olsson är missnöjd med det, tycker jag att han skall hemställa att hans parti skriver en motion om att ändra grundlagen så att vi inskränker yttrandefriheten i kammaren. Det är det enda logiska. Vi är litet trötta på dessa ständiga påhopp för att vi talar för mycket när vi tar upp väsentliga frågor. Detta är dock en offentlig församling, och medborgarna har intresse av att höra vad som sägs där. Utförliga diskussioner här kan faktiskt bidra till den medborgerliga upplysningen i politiska frågor.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Vissa familjerätts-
liga frågor*

Sedan vill jag upprepa att det finns krav, Martin Olsson, på många politiska områden som i sig själva är motivering nog. Om man framställer kravet framgår det tydligt vad man syftar till. Om man kräver likställdhet mellan olika samlevnadsformer är det därför att man vill ha likställdhet mellan olika samlevnadsformer. Det är betydligt svårare att motivera att man vill ha olikställdhet mellan samlevnadsformerna. Det kräver sannolikt särskilda motiveringar.

Jag vill sluta med en fråga: Har Martin Olsson i sin egenskap av lagutskottets värderade representant – han är representant för ett utskott som jag erkänner alltid har behandlat våra motioner grundligt och seriöst och som jag därför har stor högaktning för – läst vpk:s stora motioner från åren 1973–1976 och satt sig in i vår familjerättsliga syn? Om han gjort det – de behandlades ju av lagutskottet då – bör det inte vara någon svårighet för honom att orientera sig i vår allmänna syn på frågan och vårt sätt att argumentera då vi framställer ett sådant här krav.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag har inte talat om att rätten att yttra sig i riksdagen borde beskäras. Jag sade att det var besynnerligt att Jörn Svensson talar om att man inte haft möjlighet att utveckla sina åsikter i motionen – den bestod av tre rader – medan han däremot hade lätt för att hålla ett tio minuter långt anförande där han belyste vad det var han syftade på. Av det som står i motionen är det inte lätt att förstå att den syftar på bostadskollektiv, på de utslagna, på utslagningsprocessen, på syskonkollektiv, på homosexuella och mycket annat som Jörn Svensson tog upp i sitt anförande.

Herr talman! Jag skall inte förlänga den här debatten. Vad gäller tidigare motioner hoppas jag att Jörn Svensson förstår att vi tog del av dem då vi hade att behandla dem.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2153 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 14 mom. 3 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2153 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 276
Nej – 12

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Anslag till fidei-
kommissnämnden*

§ 12 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1978/79:15 med anledning av motion om en snabbare dödsboavveckling

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Anslag till fideikommissnämnden

Föredrogs lagutskottets betänkande 1978/79:16 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till Fideikommissnämnden jämte motion.

I propositionen 1978/79:100 bil. 5 (justitiedepartementet) under punkten A 8 (s. 19 och 20) hade regeringen föreslagit riksdagen att till Fideikommissnämnden för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 357 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats den under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionen 1978/79:1766 av Jörn Svensson (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde skyndsamt förslag om indragning av de forna fideikommissen och därmed sammanhängande kapitaltillgångar till staten.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. till Fideikommissnämnden för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 357 000 kr.,
2. avslå motionen 1978/79:1766.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I alla samhällen har jordfrågan spelat en nyckelroll, och i många gör den så alltjämt.

I flertalet europeiska och i en rad utomeuropeiska länder har de senaste 100 åren skett mer eller mindre genomgripande jordreformer. Dessa jordreformer har varit riktade mot feodala ägande- och nyttjandesystem, mot orimlig jordkoncentration i privata händer och mot usurpation av kronans eller bönders jord.

Sverige är emellertid ett egendomligt land i detta stycke. Här har någon sådan jordreform i modern tid inte skett. Vi kan bortse från reduktionerna på 1600-talet, som ligger långt tillbaka.

Följden av detta blev under 1800-talet en mycket hög emigration – hundratusentals svenskar i det agrara Sverige hade inga möjligheter till egen jord. Det blev också utgångspunkten för bildandet av en mängd stora godscomplex, representerande väldiga förmögenheter i ett litet fåtal personers händer. En form av detta var de s. k. fideikommissen.

Fideikommissinstitutionen härstammar i sitt ursprung i den här delen av Europa från medeltiden. Den skiljer sig inte i princip från andra former av godsbildning, men den har spelat en särskilt pådrivande roll dels i koncentrationen av jordinnehav, dels genom bevarandet av otidsenliga och odemokratiska arrendesystem ända in i våra dagar.

Fideikommissen är ursprungligen förläningar av nyttjanderätt till kronojord. Genom upprättande av nya godtyckliga äganderättsliga system, genom usurpation av äganderätt till regalrättigheter och genom fränkännande av icke-adliga ägandeanspråk till jord har de vuxit fram.

Flertalet svenska fideikommiss är från 1700-talet, då det var möjligt att genom billiga köp eller skenköp tillskansa sig kronans jord.

Baserade på dessa mer eller mindre bedrägliga förfaranden kunde fideikommissinnehavarna efter 1700-talet kraftigt utöka sin makt. De lade under sig nya jordar i flera etapper och på flera vägar.

Storgodsägarna tillskansade sig ägandet till sådan skattebondejord, av vilken de hade rätt att uppbära räntan. När bonden ett nödår inte orkade utgöra sin skatt till fullo, stod godsägaren beredd att ta över och förvandla honom till frälsearrendator. Och bedrägeriet godtogs i tysthet av den statliga centralmakten, som då behärskades av den jordägande adeln.

När skifteslagarna kom, kunde fideikommissinnehavarna ensamma framtvunga skifte och styrde själva utlottningen så att de gentemot de föga läskunniga åborna, som dessutom var i rättsligt beroende av godsherren, kunde fördela jorden till godsets fördel.

När förenings- och säkerhetsakten ingicks 1789 undantogs frälsebönderna, vilket givetvis verkade till godsherrarnas förmån vid skatteköp av extra jord.

Fideikommissen har under tidernas lopp olagligen tillskansat sig bondejord som kronan aldrig bortförlänat men som godsherren likväl låtit lägga under fideikommisset. Under 1860-talet fördes av bönder en rad processer mot frälseägare, i vilka det klart framgick att dessa "Bauernlegen", som det heter på tyska, stred mot lag men där preskription återopades av de mot adeln gynnsamt inställda domstolarna som skäl för att ogilla böndernas talan.

När utmarkerna skiftades under skiftesprocessernas senare stadium, vräktes en mängd skogstorpärlor, och böndernas allmännings- och betesrätter sopades ofta helt enkelt undan.

I Danmark där det har funnits en politiskt starkare och medvetnare bondeklass än i Sverige gick man till motoffensiv mot fideikommissen. Man begränsade 1850 deras rätt att äga mer jord än de brukade under huvudgården. Fideikommissen avskaffades i Danmark 1919, varvid de fick övergå i egentlig privat ägo först efter betungande avgifter och efter att de avstått en tredjedel av sitt jordinnehav.

I Sverige har någon sådan jordreform aldrig ägt rum. Fideikommissen har på 1900-talet fått privatisera allmänningsrättigheter och olagligt tillskansa sig nytt ägande och ny makt.

När fideikommissen nu i rättslig, formell mening gradvis avvecklas sker det inte som en process, där ägandekoncentrationen minskar. Det sker bara genom en juridisk ombildning till andra företagsformer, som ger ägarna större frihet att disponera egendomen och uppnå än större koncentration, än mer vidsträckta finansiella verksamheter.

Förmögenhetsbildningen som ligger i fideikommissen har varit utgångspunkten för makt över andra samhällssektorer. Kommunernas markpolitik har kraftigt försvårats genom dessa stora godsbildningar. Godsägarklassen har trätt in som mäktiga företrädare för nya industriintressen, jordkapitalismen har kombinerats med industri- och bankkapitalism.

Herrar fideikommissarier dyker upp med sina namn i den ena bolagsstyrelsen efter den andra: i Förvaltnings AB Hasselfors, i AB Export Invest, i Kema Nord, i Nymölla AB, i Svenska Limämneshuset, i AB Cardo, i Beijerinvest, Ford, Salénrederierna, Unilever och många andra.

Fideikommissen och deras juridiska efterträdare är en odemokratisk maktfaktor på Sveriges landsbygd. De håller människor i beroenden, de konserverar otrygga arrendesystem med korttidsarrenden, de lägger hela bygder under sina privata regelsystem och de skötar upp arrendena. De sätter därmed spärrar mot en sund investeringsutveckling på de små brukningsdelarna, och de drar in försörjningsmöjligheterna och framtvingar avflyttningar genom sin koncentrationspolitik. De motsätter sig friköp och spärrar vägen för lantbruksintresserade söner och döttrar till jordens brukare.

Denna feodala kvarleva, detta i allo stötande inslag i rättssystemet, bör inte få sitta i orubbat bo. Den är en slags agrar förlängning av de stora finansimperier, som bör avskaffas.

I Danmark tog man detta steg 1919. Det är dags att förbereda detta också i Sverige. Den usurperade jorden bör tas tillbaka. De gamla bonde- och folkrättigheterna bör återställas. Arrendatorerna bör frigöras, antingen genom att de får överta de delar av den förstatligade jorden, som oriktigt usurperats av fideikommissen under tidernas lopp, eller att de på statsjord får ärftlig brukningsrätt – de bör själva kunna vara med och besluta om vad de föredrar.

De genom passiv jordvärdestegring och usurpation samlade privatförmögenheterna bör bilda grundval för ökad industrialisering i bygderna.

Vi diskuterar i dessa dagar i riksdagen flera stora maktfrågor. Frågan om Wallenbergimperiet var uppe häromdagen. Frågan om nationalisering av de privata storbankerna tas upp av vpk senare i dag eller i morgon.

Maktfrågorna är i centrum för de arbetande människornas tänkande i dag. Det är en viktig orsak till att också frågan om de stora jordägarnas makt förs upp på dagordningen.

Det är dags, herr talman, för den svenska jordreformen. Den som hittills inte kommit. Med detta yrkar jag bifall till motionen 1766.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Anslag till fidei-
kommissnämnden*

IVAN SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jörn Svenssons historiskt sett intressanta skildring av bakgrund och nuvarande förhållanden var i hög grad färgad av hans ideologiska inriktning. Icke förty var den på många punkter även enligt min bedömning riktigt återgiven. Däremot är det väl inte nödvändigt att i så många sammanhang och i ett enda anförande använda ordet olagligt. Jag vågar påstå att Jörn Svensson gjorde sig skyldig till en liten överdrift därvidlag.

Lagutskottet har i sitt betänkande redovisat de nu rådande, lagliga förhållandena på detta område. Jag skall därför inte ge mig in på en bedömning av de historiska perspektiven. Under min riksdagstid har jag suttit med i det förutvarande första lagutskottet och där varit med om att behandla förslag om den lag för avveckling av fideikommiss som gäller f. n. Det är helt klart att denna avveckling fortskrider kontinuerligt precis på det sätt som vi förutsatte när vi antog lagen.

Som lagutskottet har anfört i sitt betänkande nu kan icke ett överförande i enlighet med motionens förslag ske utan att man därvid sätter sig över gällande grundlag. Vi kan för vår del inte gå med på att så sker. Beträffande fideikommisslagen som sådan redovisar vi att den fungerar på avsett sätt.

Beträffande arrendefrågorna kan det självklart ligga en hel del i de synpunkter som har anförts av Jörn Svensson. Vi har konstaterat att bl. a. kommuner, i linje med sina rättigheter, har tillämpat korta arrendeperioder på ett år. Vi hoppas att kommande lagförslag skall rätta till de missförhållanden som ostridigt råder på detta område. Vi hänvisar till motionärernas uttalande att det beträffande fideikommissarrendatorerna har kommit ett tilläggsdirektiv till arrendelagskommittén, som fått i uppdrag att se över reglerna.

Herr talman! Med hänvisning till det sålunda anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Först en anmärkning om begreppet olagligt. Olagligt är enligt en definition som jag tycker är rätt självklar och logisk det som inte har stöd i lag. Man bygger upp äganderättsliga sedvanesystem, där bönder generellt fränkänns rätten att över huvud taget äga jord, och hävdar att detta är ett privilegium för adeln och att bara frälsemän kan äga jord, fastän det aldrig någonsin haft stöd i skriven lag. Hävdar man emellertid detta och på den grunden bygger upp en historisk maktposition, är det olagligt.

När man under 1700-talet köpte kronojord, gjorde skatteköp, endast till mycket symboliska stämpelavgifter, var inte heller detta lagligt, för så fick inte offentlig egendom avhändas även enligt då gällande regler. Men så skedde, och det var näppeligen lagligt.

Man kan inte uttala sig generellt och peka på varenda storgodsägare och varenda fideikommissarie såsom en människa som bröt mot lagen, för så var det naturligtvis inte. Men ser man på skiftesprotokoll efter skiftesprotokoll och undersöker hur det stod till före och efter skiftet, är det inte svårt att visa

vem som såg till att hans egendom blev gynnad genom skiftet och vem som använde skiftet för att kasta ut arrendatorer och torpare. Inte heller det var lagligt, för det fanns inget stöd i gällande skifteslagstiftning för att göra så.

Jag tycker nog att det kan vara rätt så berättigat – åtminstone i en historisk exposé – att understryka att det har hänt mycket i Sverige som inte har haft laglig grund och att detta har varit en verksam faktor i den maktbildning som storgodsen och fideikommissen representerar. Jag tycker inte heller att man skall acceptera att det som inte har haft stöd i lag utan framgått av de ojämna och orimliga maktförhållandena i samhället skall av alla kommande generationer betraktas såsom lagligt och okränkbart.

Ett förstatligande av fideikommissen är i och för sig fullt i överensstämmelse med gällande grundlag. Frågan är dock hur mycket man skall betala i ersättning. Grundlagen stadgar ju att ersättningen inte får vara symbolisk. Nu är detta emellertid en paragraf i grundlagen, som vi aldrig har godkänt. Vi anser att man, om man skall komma till rätta med de stora finansimperier och med koncentrationen av ägande och makt, måste ha ersättningar som är mindre än den förmögenhetsbildning som dessa fideikommiss representerar. Deras ägare har fått betalt så många gånger om i form av avkastningen på de rikedomar som de till större delen icke själva har givit upphov till genom sitt arbete.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det hör väl till kännetecknet på en civiliserad stat att den bov som skall hängas får yttra några sista ord, innan han hängs upp i galgen. Jag ville därför säga några ord till Jörn Svensson.

Den historia som han här har målat upp på sitt sätt, som inte har så värst mycket med rätt och objektivitet att göra, behandlar mest de danska fideikommissen. De var förläningar. I Sverige finns inte något fideikommiss, som är en förläning. Jo, det finns ett, nämligen en gräddkanna. Men jag tror inte att det är den som Jörn Svensson är ute efter.

Annars består fideikommissen i Sverige av fastigheter, som har bildats på laga sätt och som sedan har ärvts efter särskilda regler. Där kan Jörn Svensson kanske invända att om andra regler hade gällt, hade de stora bruksdelarna inte kunnat bestå, utan man hade blivit tvingad att stycka upp dem.

Nu har man kommit underfund med att detta att hålla samman de stora egendomarna är till fördel för hela bygden. Därför har också fideikommissnämnden till uppgift att se till att ett fideikommiss, när det avvecklas, avvecklas efter sådana principer att någon skada för bygden inte sker.

Eftersom Jörn Svensson talar om att man byggde vidare på förläningarnas grund och roffade åt sig det ena efter det andra, har han uppenbarligen inte läst fideikommissutredningen. Där har nämligen en ganska grundlig historieskrivning presterats när det gäller fideikommissens tillkomst. Då hade han funnit att Hans Wachtmeister omsorgsfullt såg till vid reduktionsriksdagen, såsom initiativtagare till Karl XI:s reduktion, att alla de stora förläningarna drogs in till staten.

Vad som därefter byggdes upp var fastigheter som bildades, som sagt, på helt laga grund, fastighetsbildningar som skulle in i minsta detalj godkännas av reduktionskommissionen. De här stora egendomarna har nog inte kommit till helt på en slump, inte bara genom ett omåttligt rofferi.

Vad beträffar utsugningen av arrendatorer, som Jörn Svensson talar om, hänvisar jag omigen till fideikommissutredningen, som låg till grund för 1963 års lagstiftning och som sade att arrendatorerna har varit klart bättre gynnade på fideikommissarrendena än på andra håll.

Jag tänker inte ge mig in på Jörn Svenssons anförande i övrigt – ingen hade väntat sig någonting annat från honom – men jag tycker att han i alla fall kan försöka hålla sig litet till sanningen.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tar det som ett tecken på uppskattning att Hans Wachtmeister säger att det jag sagt var precis vad man kunde vänta sig av oss i vpk. Det är precis vad man skall vänta sig av ett socialistiskt arbetarparti, att det slåss för de små och mot de stora egendomsconcentrationerna. Det kan Hans Wachtmeister fortsätta med att vänta sig från oss.

Sedan är det klart att det har förekommit många olika former under vilka storgodsens och då bl. a. jordfideikommissens makt har utvecklats. Att alla dessa former varit olagliga vill jag inte påstå, men storgodsägarna har haft en anmärkningsvärd förmåga att förvandla det som från början icke hade laglig grund till något som var lagligt.

Hans Wachtmeister vet också att det finns många gränsland – i synnerhet när de rika har mycket makt och påverkar rättsapparaten, som de ju gjorde ännu långt in på 1800-talet – där det går att förvandla någonting som i realiteten strider mot lagens anda till något som är formellt fullt lagligt. Många skatteköp av stora jordägare på 1700-talet var av den karaktären. Likadant är det med sättet att sko sig på skiftesreformerna som har förekommit på så många håll.

Vi ser också av processer som bönder förde på 1800-talet mot frälseägare att domstolarna faktiskt i princip teoretiskt nödgades erkänna att bönderna legalt sett hade rätt i sina anspråk, att det hade skett en usurpation av jord och av rättigheter, men att man på grund av det man kallade preskription inte kunde förändra de förhållanden som rådde.

Denna historiska bakgrund är nog så intressant, och det kan finnas många tolkningar. Denna del av historien är relativt utforskad. En av dem som kände till detta mycket väl är nu tyvärr avliden, en f. d. ledamot av denna kammare, John Lundberg i Uppsala. Hans forskningsarbete borde fortsättas, för det skulle komma att visa resultat som väsentligt avviker från de påståenden som presenterades av fideikommissutredningen, det kan jag försäkra.

Oavsett historisk bakgrund och oavsett frågan om legalitet är själva huvudproblemet att det har uppstått en förmögenhetsconcentration som gjort att vissa små skikt av människor får en orimlig makt gentemot dem som inte representerar samma ekonomiska styrka. Det är detta förhållande som

skall rättas till, och då är ju processen varigenom detta förhållande har uppstått i och för sig av andrahandsintresse. Oavsett vad man har för inställning till den processen måste man erkänna det orimliga i en så grovt ojämn fördelning som det har blivit i fråga om jordägandet och på så många andra områden också i samhället.

Därför är det förett parti som arbetar för att angripa det lilla fåtalets orimliga koncentration av makt en självklarhet att också ta in den del av maktkoncentrationen som fideikommissinstitutionen utgör. Det är den politiska bakgrunden till att vi har rest frågan om indragning av fideikommissen till staten.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1766 av Jörn Svensson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 16 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1766 av Jörn Svensson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	277
Nej	–	14
Avstår	–	1

§ 14 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1978/79:18 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till Bokföringsnämnden jämte motion

Utskottets hemställan bifölles.

Onsdagen den
28 mars 1979

Krigsmaterielexport

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1978/79:25 med anledning av motioner om översyn av gällande bestämmelser för krigsmaterielexport m. m.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! 1969 års riksdag begärde en utredning om principerna för vapenexporten. Den utredningen tillsattes, och den arbetade ganska snabbt. Resultatet blev en proposition år 1971 som i stora drag godkändes av riksdagen. Det beslut som riksdagen då fattade innebar att man preciserade och moderniserade tidigare regler, och man införde också större restriktivitet. Nu, år 1979, är det dags för en ny sådan utredning. Ett enhälligt utskott föreslår att riktlinjerna för vår vapenexport överses. Utskottsbetänkandet är föranlett av ett antal motioner, som utskottet mer eller mindre har biträtt.

Betyder detta att det beslut som fattades 1971, utfört i praktiken och i verkligheten och tillämpat under tre olika regeringar, befunnits vara underhålligt eller misslyckat? Ingalunda! Hösten 1977, när frågan fördes inför utskottets prövning och senare inför riksdagens, uttalade faktiskt utskottet att 1971 års riktlinjer hade varit värdefulla att tillgå och att de på det hela taget fyllt sin funktion väl. Samma eller liknande uttalande gör nu utskottet på s. 6 i betänkandet, där det framhålls att utskottet har anledning att göra liknande konstaterande nu.

Men vad har då hänt, eftersom utskottet nu tillstyrker en översyn till skillnad från sitt ställningstagande för ett par år sedan? Jo, det som hänt är att man under mellantiden har vunnit alltmer erfarenhet av reglerna och att behovet av förbättringar och preciseringar för exporttillstånd och prövning av lämderval åter har befunnits föreligga. Den omprövning som utskottet begär bör också relateras både till den internationella utvecklingen under senare år och till utvecklingen inom den svenska säkerhetspolitikens olika grenar.

En anledning till att utskottet föreslår en översyn är också att man, eftersom den svenska krigsmaterielltillverkningen och exporten har uppenbart samband med det svenska totalförsvaret och den svenska säkerhetspolitiken, anser det lämpligt att kommittén med speciell uppgift att göra en översyn av vapenexporten håller kontakt med den försvarskommitté som sedan 1978 arbetar med frågor som rör den svenska säkerhetspolitiken. Utskottet har också förordat ett sådant samråd. Likaledes har utskottet förordat ett samråd med den utredning om alternativ produktionsplanering för krigsmaterielindustrin som inom kort kommer att tillkallas i enlighet med riksdagens i fjol uttalade önskemål på grundval av ett betänkande från näringsutskottet.

Kanske skall jag också, herr talman, med några få ord beröra proportionerna när det gäller den svenska vapenexporten. Den torde utgöra 0,2 % av hela världshandeln, vilket är en inte alltför imponerande siffra, och vidare torde den utgöra ungefär 0,7 % av den svenska exporten. Dess reella betydelse för sysselsättningen är emellertid något större än vad denna siffra

antyder, eftersom industrin är lokaliserad till vissa orter och vissa regioner, där inskränkningar drabbar särskilt hårt.

En fråga som behandlats i motionerna och i utskottet är hur samverkan med parlamentet skall kunna förbättras, dvs. den samverkan som bör äga rum i samband med handläggning av ärenden rörande vapenexporten. Ett tidigare förslag om en särskild parlamentarisk beredning fälldes ju redan förra gången, bl. a. av konstitutionella skäl.

Utskottet har nu tagit fasta på en synpunkt som framhållits redan tidigare, nämligen att vi i utrikesnämnden har ett organ där riksdagen är representerad och som är ett utmärkt forum för den rådgivning som regeringen kan tänkas behöva i fall av viktigare ärenden. Det är ju inte fråga om att föra småsaker till utrikesnämnden, utan endast viktigare ärenden. Därför rekommenderar utskottet att den metoden används och menar att utrikesnämnden bör kunna fylla den samrådsfunktion som efterlyses i en av motionerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! När världens nationer träffas och diskuterar fred och nedrustning sitter svenskarna på främsta bänken. Vi undertecknar resolutioner i fredsfrämjande syfte, och vi spelar gärna rollen som världens samvete närhelst en krigisk konflikt utbryter mellan och inom fjärran länder.

Men om det ute i världen arrangeras en mässa och en utställning med avancerad vapentechnik, då är den svenska vapenexportindustrin också representerad.

Det är begripligt att det ute bland folk ställs frågan hur ett så kluvet uppträdande kan försvaras. Och det är därför, herr talman, inte så märkvärdigt att debatten om reglerna för den svenska vapenexporten allt oftare flamar upp här i kammaren.

Låt mig dock få uttrycka förhoppningen att det beslut kammaren skall fatta denna gång kommer att föra problemet något närmare sin lösning, ty det är onckligen ett problem att vi har ett principiellt förbud mot vapenexport men samtidigt har regler som medger så många undantag att denna vapenexport tenderar att öka alltmer.

1973 utfärdades exportlicenser för 335 milj. kr. och 1976 för 749 milj. kr. För 1978 lär siffran betydligt överstiga 1 miljard kronor, och jag hävdar att vapenexportens andel av den totala svenska exporten numera ökar. Nu behöver siffrorna i och för sig inte vara oroande. Jag är tillräckligt mycket pragmatisk för att inse att vi för att byta teknik med andra länder också måste sälja vapen. Vi köper ju också. Det oroande är att den svenska vapenexporten alltmer söker sig utanför den nordiska kretsen och kretsen av Europas neutrala länder. Exporten till länderna i Asien uppgår nu till ca 25 % av vapenexportvärdet. Låt mig fråga: Vad har vi på den asiatiska galejan att göra?

Jag har vid upprepade tillfällen tillsammans med partikamrater tagit upp vapenexportreglerna i motioner och krävt preciseringar av reglerna. Vi har pekat på suddigheten i de nuvarande bestämmelserna, vi har pekat på

svårigheten att definiera begreppet defensiva vapen, svårigheten att definiera begreppet inre väpnad konflikt, svårigheten för konstitutionsutskottet att meningsfullt granska regeringsbesluten i dessa frågor. – Meningen är väl ändå att vi också på det här området effektivt skall kunna utöva riksdagens kontrollmakt.

Fram till i dag har vi inte mött någon förståelse från utrikesutskottets sida.

När vi senast diskuterade en motion från vår sida sade utrikesutskottet att 1971 års riktlinjer ”i stort sett har fungerat på ett tillfredsställande sätt och att därför något behov av en ny översyn f. n. inte föreligger”. – Så sade man den 1 december 1977.

Vi väckte en ny motion i januari 1978. Utskottet har tagit god tid på sig att behandla den motionen, hela 14 månader. Jag är naturligtvis tillfredsställd med att motionen nu har vunnit anslutning, men jag kan inte låta bli att fråga utskottets talesman om den ändrade attityden till motionskraven beror på exportaffärerna i sig eller om den beror på det ökade politiska trycket i frågan.

Socialdemokraternas ändrade inställning i frågan är också intressant. Här verkar det nu finnas ett nypåkommet socialdemokratiskt intresse, och det finns också en socialdemokratisk motion denna gång. Men det kan hänga ihop med att 1971 års bestämmelser tillkom på förslag av en socialdemokratisk regering.

Jag vill då i historieskrivningens namn peka på att centern redan 1971, i en motion 1583, varnade för de problem som skulle uppstå med den dåliga definitionen av begreppen offensiva och defensiva vapen. Den motionen föranledde också, som bekant, att riksdagen gav regeringen till känna att man skulle iakttä försiktighet vid tillämpningen. Den försiktigheten har inte varit särskilt välutvecklad, vare sig på den socialdemokratiska regeringens, trepartiregeringens eller den nuvarande folkpartiregeringens tid. Så långt tror jag att man kan vara tämligen överens.

En översyn av bestämmelserna, eller riktlinjerna som det heter, bör alltså komma till stånd. Det är viktigt att översynen inte bara omfattar reglernas innehåll utan också deras form. I vår motion har vi nämligen också aktualiserat frågan om att vapenexporten borde regleras i lag. Det kravet har utskottet inte berört i sitt betänkande, även om det är omnämnt i reciten. Det kan vara en tillfällighet. Det kan också bero på att utskottet inte gillar tanken.

I så fall, herr talman, får jag resignerat citera romaren Cicero: *Silent leges inter arma*, dvs.: När vapnen talar, tiger lagarna.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är få områden där den svenska dubbelmoralen i utrikespolitiken så tydligt kommer och har kommit till uttryck som när det gäller svensk vapenexport. Det har varit fallet under hela efterkrigstiden. Ända sedan de här frågorna aktualiserades tidigt på 1950-talet har handelsmi-

nistrar och utrikesministrar från alla regeringar fått stiga upp här i kammaren och försvara omöjliga svenska vapenaffärer. Så måste det naturligtvis bli om man försöker ställa upp något slags generella regler, som skall kunna tillämpas hela tiden, oavsett vem det är man säljer till. Då kommer man alltid att hamna i denna otrevliga situation – att helt plötsligt svenska vapen dyker upp på marknader och hos nationer där vi egentligen för allt i världen inte skulle vilja se dem dyka upp. Det är alltså enligt min och vpk:s mening omöjligt att uppställa sådana här regler som man försökte ställa upp redan på 1950-talet och som sedan har varit en ständig följetong när det har gällt den svenska vapenexporten.

Man måste i det här fallet, anser vi, gå ut ifrån kriterier som mera stämmer överens med vad som har utsagts när det gäller den svenska biståndspolitiken. Man måste bedöma köparna utifrån deras sätt att behandla sin befolkning, vilket styrelseskick de har och hur det verkar på invånarna i landet och på omgivningen.

Nu har det visat sig gång på gång under efterkrigstiden – ingalunda enbart under 1970-talet utan också tidigare under socialdemokratiska regeringar – att de svenska vapnen har haft en olycklig tendens, om jag så får säga, att söka sig till diktaturstater eller stater med system som ligger väldigt nära en diktaturstats system. Detta är ganska naturligt med tanke på hur bestämmelserna har varit och är utformade. Man har ju sagt att man skall kunna sälja vapen till stater där det råder lugn och ordning. Och det är ganska typiskt för diktaturstater att där råder lugn och ordning och stabilitet – så länge som det finns möjligheter för diktaturen att hålla den ordningen.

Vi har nyligen haft typiska exempel på hur det går när det sedan så småningom blir en eruption, när ordningen inte längre kan upprätthållas. Jag tänker närmast på Iran, dit vi har sålt vapen tidigare i rätt stor omfattning. Det finns också andra exempel på att man har sålt till stater som har haft inre ordning och stabilt lugn och där det så småningom, på grund av förtrycket, har blivit folkresningar – och så har de svenska vapnen funnits där.

Detta pekar alltså i den riktningen att man inte över huvud taget skall tillåta någon försäljning av vapen till stater med sådana system, där inte folket har något större inflytande. Annars kommer man ständigt och jämt att hamna i detta dilemma – det är ganska tydligt.

Jag menar också att det är en viss dubbelmoral, ett sätt att komma undan realiteterna, att säga att vi skall sälja vapen under förutsättning att de helst inte skall komma till användning. Jag har i motionen ett citat från konstitutionsutskottet 1961, som jag tycker är typiskt för den här inställningen. Det fördes då stora diskussioner, och frågan granskades i konstitutionsutskottet, där man sade att KU vill "understryka vikten av att tillstånd icke meddelas för utförsel av sådan krigsmateriel som kan tänkas komma till militärt bruk". Det är ju helt orimligt. Vi skall alltså sälja vapen bara under förutsättning att de inte kommer till användning. Vem skulle då köpa vapnen? Skulle man köpa dem för att lägga upp dem i något slags museum eller utställningshall? Vapen säljs och köps för att komma till användning, och att tänka sig någonting annat är helt orimligt. Det går alltså inte att

Onsdagen den
28 mars 1979

Krigsmaterielexport

komma ifrån problemet genom att låtsas att vår export kan styras enbart till fredliga eller konfliktfria områden. Det måste bli en bedömning av staternas styrelseskick, så att vi inte hamnar i sådana situationer som jag här beskrivit.

I vår motion har vi också sagt att man mycket väl skulle kunna sälja vapen till rörelser eller stater som verkligen kämpar för rättvisa förhållanden. Jag har i motionen citerat uttalanden av afrikanska ledare för befrielseströrelser under både 1960-talet och 1970-talet, exempelvis Amílcar Cabral. Han sade i ett tal på 1960-talet: Ni skickar oss gärna litet medicin. Men vapen, som vi kan använda mot våra fiender, får vi inte köpa av er. Och Nkomo, som var här förra året, sade i en intervju i Aftonbladet ungefär samma sak.

Det bör alltså bli en helt annan inriktning av bedömningen när det gäller försäljningen av vapen. Det går inte att ställa upp kriterier för defensiva vapen, för fredliga och konfliktfria områden, för lugn och inre ordning, utan man måste göra bedömningen från helt andra utgångspunkter.

Den passus i de nuvarande bestämmelserna som talar om att man framför allt skall se till att de mänskliga rättigheterna inte undertrycks fanns med tidigare. Det fanns tydligt uttalat i 1971 års bestämmelser. Denna passus har, vill jag påstå, väldigt sällan kommit till användning när man gjort upp vapenaffärer och sålt vapen till länder ute i världen. Om man tagit hänsyn till den här passusen skulle många av kontrakten och leveranserna inte ha kunnat komma till stånd.

Det är glädjande att vi får en översyn av bestämmelserna nu och att vi får en uppföljning av begreppsförklaringar och annat. Jag har inget särskilt yrkande i det här fallet utan avvaktar och ser hur bestämmelserna kommer att utformas. Jag tror nu inte att det kommer att bli en så radikal omprövning som jag skulle vilja förespråka, men det är gott nog om vi får en kraftigare betoning just av detta att man bedömer staternas inre förhållanden, hur de behandlar sin befolkning och hur de verkar i det område där de ligger. Kan vi få en skärpning till stånd i detta fall tror jag att mycket skulle vara vunnet.

OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! I motionen 589, som behandlas i utrikesutskottets betänkande 1978/79:25, har vi socialdemokrater begärt en översyn av reglerna för export av krigsmateriel. De nuvarande reglerna fastställdes 1971, och de grundar sig i sin tur på bestämmelser som kom till strax efter kriget, 1949.

Regeringens förslag och riksdagens beslut år 1971 om nya riktlinjer för undantag från det principiella exportförbudet när det gäller vapen innebar i och för sig en modernisering och en precisering av de dittills gällande principerna för tillståndsgivningen. Samtidigt med detta införde också den dåvarande socialdemokratiska regeringen en större restriktivitet vid prövningen av frågan till vilka länder som svensk krigsmateriel skulle få exporteras.

Vi har inom socialdemokratin alltid hävdat att export av krigsmateriel

principiellt inte är önskvärd från allmän utrikespolitisk ståndpunkt. Men helt naturligt gör sig sådana skäl emot export gällande med olika styrka beroende på vilket mottagarland som exporten gäller. Även hänsynen till Sveriges neutralitet kan i viss mån tala mot export av krigsmateriel. Men å andra sidan kan också neutralitetspolitiska skäl anföras till stöd för att vi måste ha en sådan här export. Det beror i sin tur på att hela den svenska neutralitetspolitiken förutsätter att vi i vårt land har ett starkt försvar som inte garanteras av något annat land. I det sammanhanget är krigsmaterielexporten ett bidrag till vidmakthållandet av vårt försvar, och den har därmed också ett värde i sig.

Andra skäl för export som återopades 1971 var att det fanns länder på vår jord som ville undvika att komma i beroendeförhållande till någon av de två stormakterna Sovjet och USA och i stället önskade köpa sina vapen från små alliansfria länder, däribland Sverige.

Det är alltså både neutralitetsskäl och försvarspolitiska skäl som på motsvarande sätt och i olika riktningar kan tala för hur frågan om exporten av vapen skall bedömas. Jag tror dock att vi bör kunna vara överens om att den grundläggande principen skall vara att någon vapenexport till orosområden absolut icke får förekomma. Den principen är visserligen lätt att uttala, men den kan medföra svåra bedömningsproblem, eftersom det som vi i vårt land vid ett visst tillfälle upplever som ett stabilt område kan – kanske efter ett halvår eller något år sedan exporten har beviljats – visa sig vara minst av allt lugnt, utan tvärtom i högsta grad oroligt. Bl. a. därför är det betydelsefullt att man får en parlamentarisk prövning av frågorna till vilka nya länder vapen i framtiden kan exporteras.

Vi har kunnat konstatera att sedan de här reglerna infördes har exporten av krigsmateriel från vårt land ökat år från år. Från att vapenexporten har hållit sig omkring ett värde av 160 milj. kr. på 1960-talet redovisar nu krigsmaterielinspektören summor som ligger uppåt 700–800 milj. kr. per år.

Som jag tidigare sade tillkom de nuvarande riktlinjerna för krigsmateriel-exporten för snart ett decennium sedan. Under den tid som gått sedan dess har vapenexporten vuxit kraftigt, både till en rad nya länder och till mycket högre belopp. Det har varit en särskilt påtaglig ökning under de senaste två åren, och det är av den anledningen som vi socialdemokrater nu begär granskning av de nuvarande reglernas tillämpning. Utöver tillämpningsreglerna har det emellertid tillkommit ytterligare skäl som motiverar att man ser över bestämmelserna. Jag skall här bara ta upp några exempel.

För det första har vi haft den extra generalförsamlingen i Förenta nationerna om nedrustning, där speciellt frågorna om den internationella vapenhandeln spelade en stor roll.

För det andra kan vi konstatera att allt fler länder under den senaste tioårsperioden har skapat sig möjligheter att själva producera vapen.

För det tredje har handeln med vapen för vissa stater blivit en av många metoder för att vinna inflytande bland den tredje världens stater.

Ser man på den internationella vapenförsäljningen, finner man att den främst har ökat till regimer som är reaktionära och därmed ofta också mycket

Onsdagen den
28 mars 1979

Krigsmaterielexport

instabila.

Inför Förenta nationernas generalförsamlings extra sammanträde om nedrustning gjorde det internationella organet SIPRI ett uttalande som jag tycker är ganska nedslående:

"Militariseringen har antagit en global karaktär, huvudsakligen på grund av vapenhandeln. Sedan 1963 har handeln med större vapen, militärflygplan, robotvapen, pansarfordon mer än femdubblats. Merparten av dessa vapen såldes till länder i tredje världen. Sedan 1973 har vapenhandeln trappats upp och ökar nu med den skrämmande hastigheten av 15 procent per år."

Herr talman! Detta är några av de skäl som vi har tagit fram och som gör det betydelsefullt att vi nu får till stånd en översyn av riktlinjerna för svensk vapenexport.

Utskottet har skrivit under på detta och ansett att en översyn bör företas. Därmed skulle man ju kunna tro att allt vore bra och att det rådde full enighet. Och visst är vi i utskottet eniga om att en översyn behövs, men som kammarens ledamöter själva kan konstatera är det svårt att ur betänkandet framläsa någon viljeinriktning. Så t. ex. borde man enligt vårt förmenande ha sagt att denna översyn skall ta sikte på en begränsning av det antal länder till vilka vi skall kunna exportera krigsmateriel. En annan bestämd viljeinriktning bör vara att så mycket som möjligt begränsa den svenska exporten. Detta står alltså inte att läsa i utskottsbetänkandet, och det är därför som vi har fogat ett särskilt yttrande till det.

Detta är inte någon nypåkommen tanke från socialdemokratisk sida. Redan 1978 sade Anna Lisa Lewén-Eliasson här i riksdagen att det är nödvändigt med en översyn av dessa bestämmelser.

Låt mig också säga några ord till Sven-Erik Nordin, som tror sig vara illa behandlad av oss socialdemokrater. Faktum är att vi ville behandla herr Nordins motion redan i fjol, men hans egna partivänner ansåg att vi skulle skjuta på behandlingen till i år.

Jag vill också påpeka för herr Nordin att den försiktighet som den socialdemokratiska regeringen en gång sade är viktig vid export av krigsmateriel har herr Nordins partibröder helt släppt under de två åren i regeringsställning. Det är ytterligare ett skäl till att vi behöver en översyn av bestämmelserna.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Till herr Nordin vill jag först säga att hans motion ingavs den 20 januari 1978. Några veckor tidigare hade riksdagen behandlat en motion av honom i samma ärende. Det var anledningen till att utskottet uppsköt behandlingen – det tedde sig föga ändamålsenligt att upprepa samma diskussion med några veckors mellanrum.

Herr Nordin och andra har här talat om vår dubbelmoral, vilken skulle bestå i att Sverige mycket aktivt verkar för nedrustning på det internationella planet men sedan självt är berett att sälja vapen. Jag vill då upprepa den siffra som jag nämnde tidigare: den svenska vapenexporten uppgår till 0,2 % av

världshandeln. Det är en ganska låg siffra. Förenta staterna och Sovjetunionen står tillsammans för två tredjedelar av den totala vapenexporten. Läger man till de två länder som följer närmast, Storbritannien och Frankrike, blir andelen för de fyra ledande säljarnationerna 90 % av världsexporten. Efter de fyra största vapenexportörerna följer en grupp länder bestående av Italien, Kina, Västtyskland, Nederländerna och Canada. Deras andel är alltså de återstående 10 procenten, och i denna grupp ingår Sverige med 0,2 %.

Beträffande anklagelsen för dubbelmoral vill jag tillägga att såvitt jag vet har aldrig i en seriös nedrustningsdebatt någon anmärkning riktats mot Sverige för att Sverige arbetar för internationell nedrustning samtidigt som det förekommer svensk vapenexport.

Herr Söderqvist vill ha nya principer, större hänsynstagande till mänskliga rättigheter vid vapenexport etc. Det låter bra, men jag blir litet förskräckt när jag läser herr Söderqvists motion där det står att de länder som försvarar sin demokratiska regim mot inre och yttre fiender borde få köpa vapen och att befrielseörelser som kämpar för sitt folks frihet borde få göra detsamma. Det låter väl bra. Men det låter mindre bra om man lägger samman detta uttalande med det som brukar anföras i denna kammare av herr Söderqvists parti om vad som menas med demokratiska stater, befrielseörelser och annat. Det skulle bli ganska vidsträckta åtaganden.

Vi får gång på gång tillfälle att i denna kammare konstatera att vpk:s uppfattning om mänskliga rättigheter i olika delar av världen är – låt mig milt uttrycka saken så – ganska enögd. Vi har ofta från denna talarstol fått höra det mest uppenbara förtryck av de mänskliga rättigheterna försvaras och ursäktas eller rent av förbigås av vpk. Jag tror det vore mycket svårt för den regering eller myndighet som skulle handlägga en vapenexport enligt herr Söderqvists modell.

De talare som klagat över den svenska stegringen i vapenexporten, i siffror räknat, har väl i stort sett riktiga uppgifter. Det är bara att märka att prisstegringarna på vapen inte är mindre än på andra varor under den period det gäller. Därtill kommer att den ökade tekniska utvecklingen gjort vapnen ännu dyrare, vilket i sin tur har återverkat på de nominella siffrorna.

Den siffra herr Nordin nämnde i fråga om Asien, 26 %, torde vara riktig. Men 67 % går till Västeuropa, inkl. Jugoslavien, och resten till den amerikanska kontinenten. Det ger en annan bild av läget än om man bryter ut en siffra, t. ex. den för Asien.

Till herr Göransson vill jag säga att jag i stort sett inte har något att invända mot det han sade. Han skildrade skäl för och emot svensk vapenexport. De skäl som legat bakom utskottets bedömning kommer förvisso att prövas av den utredning som skall tillsättas.

Hans uttalande om den saknade viljeinriktningen är jag däremot naturligtvis icke helt med på. Redan det faktum att utskottet har tillstyrkt denna utredning antyder viljeinriktningen att företa en ny avvägning när det gäller skäl för och emot, en granskning av bestämmelserna ur olika synpunkter – från det svenska försvarets synpunkt, från sysselsättningsynpunkt – och att

man även tar hänsyn till många fler av de aspekter som kan komma i fråga. Däri ligger själva viljeinriktningen, och det torde ge svar på herr Göranssons fråga.

Herr Nordin citerade Cicero: *Silent leges inter arma*. Jag vill då säga att Ciceros ord om krig inte gärna kan tillämpas på reglerna för svensk vapenexport. Jag tror att Sverige var det land som före de flesta andra i Europa införde exportförbud och som såg till att vapenexporten kom under ordentlig kontroll, icke i form av lagar men i form av andra förordningar. I Sverige har sannerligen icke lagar och förordningar tigit beträffande vapenexporten.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Olle Göransson gjorde ett försök att förgylla socialdemokraternas insats i vapenexportfrågan. Får jag än en gång påminna om att propositionen år 1971 utarbetades av den socialdemokratiska regeringen, att riksdagen genom uttalanden skärpte de regler socialdemokraterna då föreslog, att reglerna under åtskilliga år tillämpades av en socialdemokratisk handelsminister och att man träffade en lång rad försäljningsavtal som i sin tur ledde till att trepartiregeringen fick fortsätta att expediera reservdelar till de vapen den socialdemokratiska regeringen tillåtit gå i export. Det innebär, Olle Göransson, att ansvaret faller tungt på socialdemokratin för att reglerna har tillämpats på det sätt som skett. Men jag vill tillägga en sak: Reglerna har tillämpats i hägnet av suddiga bestämmelser. Det är dessa suddiga bestämmelser som jag har ansett att man skulle ändra.

Allan Hernelius gjorde ett försök att jämföra det lilla Sverige med USA och Sovjet. Jag tycker att det är bekymmersamt att Allan Hernelius vill göra denna jämförelse, för Allan Hernelius vet lika väl som jag att både Sovjet och USA har en helt annan mening med sin vapenexport än Sverige har med sin. Sovjet och USA försöker genom vapenexport skaffa sig militärt och politiskt fotfäste i de länder till vilka man säljer vapen. Det tror jag inte Sverige har tänkt göra. Eller har man det innerst inne? Jag tror det inte.

Allan Hernelius sade vidare att handeln har den och den omfattningen och att den alltså skulle kunna vara tolerabel. Jag förmodar att Allan Hernelius tänker på Benjamin Franklin, som en gång i tiden sade att ingen nation någonsin har blivit ruinerad genom handel. Jag tror dock att vi med fördel skulle kunna upprätthålla en mer seriös handel med andra produkter än med vapen, speciellt när det gäller handel med Asiens länder.

Slutligen får jag notera att enligt Allan Hernelius mening och förmodligen även enligt utrikesutskottets mening behövs ingen lag på det här området – det skulle räcka med riktlinjer. Det var närmast av det skälet som jag tyckte att Ciceros namn borde nämnas i den här debatten.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag kan hålla med Allan Hernelius om att den svenska vapenexporten har ganska ringa omfattning kvantitetsmässigt sett. Men om man följer upp internationell litteratur på det här området finner man att Sverige ofta nämns som en ledande vapenexportör framför allt av kvalitativa

orsaker. Vi har ett gott rykte som vapenfabrikanter och vapenförsäljare. Det är kanske inte det minst viktiga i detta sammanhang. Talar man också om licensgivning och sådant blir kanske den svenska vapenexporten inte så ringa trots allt.

Dubbelmoral har vi diskuterat många gånger förr. Jag anser fortfarande att det är dubbelmoral att tala om nedrustning och samtidigt själva upprätthålla höga militära utgifter som vi gör här i Sverige, och det tror jag är en upplåtning som tränger igenom mer och mer.

Vad sedan gäller det som Allan Hernelius anspelade på, nämligen att det finns stater i öst och i väst, där – Allan Hernelius sade det inte – mänskliga rättigheter undertrycks, så vet Allan Hernelius lika bra som jag att det inte säljs några svenska vapen till socialistiska länder. Sådan handel förekommer inte med socialistiska länder. Men om det skulle bli aktuellt, har jag självfallet ingenting emot att man prövar en sådan handel efter dessa kriterier. Svenska vapen har hittills alltid när det gäller export utanför Europa, till Latinamerika och Afrika, hamnat i länder med diktatoriska system. Vi har sålt vapen till Sydafrika på 1950-talet, Allan Hernelius. Vi har sålt vapen till Portugal, medan Portugal höll på att bekriiga sina kolonier Angola och Moçambique. Vi har sålt vapen till en massa andra stater, där vapnen med säkerhet skulle användas framför allt mot det egna folket. Man har alltså bortsett från den passus i både tidigare och nuvarande bestämmelser där det står att man skall pröva hur det i mottagarlandet förhåller sig med de mänskliga fri- och rättigheterna, undertryckandet av den egna befolkningen m. m. Detta har aldrig tagits upp på allvar, och det är det som måste ändras.

OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Allan Hernelius säger att detta att man från utskottets sida är beredd att göra en ny avvägning är tillräckligt som viljeinriktning. Jag tycker inte att det är det. Jag menar att en viljeinriktning måste visa om man vill ha mera export eller mindre export av vapen. Det minsta man hade kunnat förvänta av utskottets talesman är väl att han hade angivit en viljeinriktning på den grunden. Vilken översyn man än gör av bestämmelserna kan den även leda till en ökad svensk export i framtiden.

Sven-Erik Nordin förfasar sig över den socialdemokratiska inställningen och handlandet under gångna år. Jag vet inte om det är för att herr Nordin vill skydda sina borgerliga vänner från en diskussion om vad som hände under den tid de satt i kanslihuset. Jag bara konstaterar att herr Nordin efter fem års närvaro i denna kammare fann anledning att när det blev en borgerlig regering väcka en motion för att utröna hur hans egna partivänner handhaft bestämmelserna om export av krigsmateriel. Det är ett konstaterande jag gör.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag vill erinra herr Söderqvist om att Sverige exporterar vapen till Jugoslavien. Däremot torde det inte förekomma någon export till östblocket i övrigt. Länderna där skulle väl knappast uppfylla de fordringar

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Krigsmaterielexport

som herr Söderqvist själv uppställer i sin motion för att export skall tillåtas; att vara en demokratisk regim t. ex. Det finns andra stater som inte direkt räknas till östblocket men som står herr Söderqvists ideologi nära som inte heller skulle kunna inräknas bland de stater som tillämpar mänskliga rättigheter.

Till herr Göransson vill jag säga att avvägningens delar – antal länder, antal vapentyper, exportens kvantiteter och annat – anser vi att kommittén bör kunna överväga och diskutera. Att binda kommittén med specificerade uttalanden i förväg har utskottsmajoriteten icke ansett angeläget. Var och en kan själv dra slutsatserna av att utskottet har begärt en kommitté och att den kommittén kommer att tillsättas.

I övrigt har jag inte mycket att tillägga till herr Nordins anförande, annat än att den centermotion från 1971 som han åberopade i själva verket rörde en detalj – ja, detalj är det kanske inte men den rörde enbart en sak: skillnaden mellan defensiva och andra vapen. Det var alltså inte någon opposition mot det förslag som regeringen kom med då, ett förslag som i sin tur var baserat på en parlamentarisk utredning där alla i riksdagen förträdde demokratiska partier var representerade.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jag vill bara notera två saker.

För det första: Medan den socialdemokratiska regeringen satt vid makten förekom det icke någon socialdemokratisk motion i denna fråga.

För det andra: Jag förfasar mig ingalunda över socialdemokraternas agerande nu – jag glädder mig tvärtom i allra högsta grad åt det.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är typiskt för en högerman som Allan Hernelius att glömma bort förtryck när det utövas i västvärlden och hela tiden bara tala om förtryck i socialistiska länder. Det är så vanligt att det inte längre förvånar.

När man studerar de olika svenska partiernas inställning till vapenexport, säg från 1945 och framåt, är det intressant att se vilka ståndpunkter högern intagit under de stora debatter som förts under 1950-talet och 1960-talet och även på 1970-talet. Det har aldrig från högerpartiet eller moderata samlingspartiet framförts några tvivel på att det kan vara riktigt att sälja vapen till sådana stater som Argentina, Brasilien, Sydafrika och många andra. Då har det inte varit tal om mänskliga rättigheter! Då har det varit bra. Det tycker jag Allan Hernelius skulle tänka på innan han talar om vapenexport till socialistiska länder, som ju, som jag sade tidigare, knappast förekommer, möjligtvis med undantag för Jugoslavien. Det är alltså inte en aktuell utan en hypotetisk diskussion.

Det är alltså fråga om export till länder i tredje världen, vilket skett upprepade gånger det senaste året. Vi har sålt vapen t. ex. till Iran – en av de värsta förtryckarregimerna. Och vi har vetat om att det har varit förtryck där. Men det har inte gjorts några invändningar mot detta, varken från

trepartiregeringen eller från den nuvarande regeringen. Det är detta som det måste anmärkas på och som måste prövas på nytt. Vi måste göra bedömningar av staternas styrelseskick innan vi tar upp dem som vapenkunder.

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Herr Nordin försöker fortsättningsvis låta påskina att vi socialdemokrater inte har agerat i de här frågorna förrän nu – och det är riktigt. Vi har gjort ungefär som herr Nordin – börjat reagera under de senaste två åren därför att den borgerliga trepartiregeringen började bli alltför oförsiktig med reglerna om krigsmaterielexport. Det var alltså inte behövt tidigare att komma med några motioner i den här frågan så länge vi hade en socialdemokratisk regering, utan det var när herr Fälldin och hans kompanjoner seglade in i kanslihuset som både herr Nordin, tydligen, och vi socialdemokrater fann anledning till en översyn för att inte oförsiktigheten skulle gå för långt.

Vi menar att en lagstiftning eller en bestämmelse på det här området måste vara mycket vid i sin omfattning. Men det som ligger inbyggt i bestämmelsen är själva försiktighetsbegreppet, vilka länder vi anser bör kunna komma i fråga och vad det är för vapentyper vi kan exportera. Det är framför allt på de två områdena som försiktigheten mattats av sedan vi fick den borgerliga regeringen.

Vi har väl, herr Nordin, blivit förskräckta samtidigt när vi sett den borgerliga regeringens handhavande av frågan.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jag får faktiskt anledning att berätta för kammaren hur det gick till när jag först väcktes till insikt om detta problem. Det var i arbetet i konstitutionsutskottet under förra valperioden. Då hade vi att behandla en anmälan om export av flygplan från Saab till Pakistan. Det var plan som användes i krigsföringen i Pakistan. De bestyckades sedan de lämnat Sverige men levererades på sådant sätt att det var möjligt att använda planen i direkta attackuppgifter.

När utskottet granskade detta upptäckte vi att det enligt de regler som gällde inte fanns möjlighet att kritisera den här affären – en affär som gjordes av den socialdemokratiska regeringen i hägnet av de bestämmelser som den socialdemokratiska regeringen själv en gång formulerat och föreslagit riksdagen att anta. Det är bakgrunden till mitt engagemang.

Olle Göransson skall inte försöka efterrationalisera min inställning. Den härrör från ett tidigare datum än när vi hade trepartiregering här i landet.

OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in i flygplansaffären – det har jag inte underlag att göra.

Låt mig bara ställa en mycket enkel fråga till herr Nordin: Anser herr Nordin att det blivit bättre eller sämre på det här exportområdet sedan vi fick en borgerlig regering?

Krigsmaterielexport

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Det har blivit varken bättre eller sämre eftersom vi lever efter samma regler.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Söderqvist att det nog inte gärna med någon framgång går att utmåla Sverige som vapenleverantör till Argentina och Sydafrika. Siffrorna är inte offentliga, men den som känner till dem genom verksamhet i KU eller på annat sätt har klart för sig att det rör sig om små obetydliga partier i båda fallen och att det därjämte gäller ganska oskyldiga saker, bl. a. leveranser till svenskar som bor i dessa länder.

Jag begärde ordet när jag hörde Olle Göransson säga att han blev förskräckt över den borgerliga regeringens handhavande av de här frågorna. Jag tror att herr Göransson – om han har den inställningen, vilket jag respekterar att han har – skulle ha blivit åtskilligt förskräckt under tidigare decennier också.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Krigsmaterielindustrin

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:29 med anledning av motioner om krigsmaterielindustrin.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:287 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari hemställets att riksdagen hos regeringen begärde att en utredning tillsattes med direktiv att skyndsamt framlägga förslag om ett förstatligande av den privatägda krigsmaterielindustrin,

1978/79:398 av Oswald Söderqvist m. fl. (vpk), vari hemställets att riksdagen uttalade sig för förstatligande av den svenska krigsmaterielindustrin, och

1978/79:1005 av Nils Berndtson m. fl. (vpk), vari hemställets att riksdagen hos regeringen begärde att ett program skyndsamt utarbetades för civilt utnyttjande av de resurser som kunde frigöras genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen.

Utskottet hemställde

1. beträffande förstatligande av krigsmaterielindustrin att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:287 och 1978/79:398,

2. beträffande program för civilt utnyttjande av resurser för krigsmaterielproduktion att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1005.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Krigsmaterielindu-
strin*

Herr talman! Frågan om åtgärder för omställning från militär till civil produktion har under hela 1970-talet årligen behandlats av riksdagen på initiativ av vänsterpartiet kommunisterna. Det kan ha intresse att se hur näringsutskottet och riksdagen har sett på problemet, och jag vill därför göra några återblickar.

En beredskap för omställning till civil produktion torde för tillverkarna av krigsmateriel vara ett naturligt inslag i företagspolitiken, ansåg utskottet 1971. Vederbörande företag borde söka vidta erforderliga förändringar i produktionen, anförde utskottet 1972 mot bakgrund av att viss minskning i industribeställningarna förutsågs. Samtidigt noterades att industridepartementet och övriga berörda departement följer utvecklingen och överväger vilka åtgärder som kan bli nödvändiga.

Motionärerna har aktualiserat en väsentlig fråga, underströk utskottet 1973, då det förutom vpk-motionen också behandlade ett par socialdemokratiska motioner på området. Det primära ansvaret för företagets produktionsinriktning måste åvila företagen själva, ansåg utskottet, som dock nu sträckte sig så pass långt som till att skriva att "från samhällets sida kan det dock vara motiverat att delta i en planering och eventuellt i speciella fall bidra till att underlätta övergången till civil produktion."

Samma ståndpunkt intogs 1974, då man också hävdade att en planerings- och utredningsverksamhet på detta område pågår inom berörda departement.

Vid 1975/76 års riksdag redovisade näringsutskottet en sammanställning av den militärt betonade sysselsättningen i olika företag men förmådde inte dra slutsatserna att medvetna åtgärder för en omställning behövdes. Företagens primära ansvar och att berörda myndigheter följer utvecklingen var även denna gång tillräckligt för utskottet.

Så sent som vid 1977/78 års riksdag gällde detta i huvudsak som utskottets ståndpunkt. Dock hade man flyttat fram positionerna så pass att man erkände att om inte industrin lyckades utarbeta alternativ till den nuvarande produktionen har statsmakterna på detta område liksom på övriga det övergripande ansvaret. En utredning för att undersöka kostnader, metoder och ansvarsfördelning för en alternativ produktionsplanering för krigsmaterielindustrin tillstyrktes, men så långt som att begära ett program för övergång till civil produktion gick man inte. Och det är det saken gäller.

Väldiga industrier har växt fram och utvecklats på grundval av statliga beställningar på krigsmateriel. Detta gäller i synnerligen hög grad Saab-Scania och tillverkningen av militära flygplan. Då måste också staten ha ett särskilt ansvar för omställningen till civil produktion. För det ansvaret finns många skäl, bl. a. dessa:

1. Skyldigheten att trygga anställningen för arbetare och tjänstemän, som genom sina arbetsinsatser säkrat genomförandet av statliga beslut. Det är orimligt att en nedgång i improduktiva militära satsningar skall utgöra ett hot mot deras anställningstrygghet.

2. Skyldigheten att garantera fortsatt utveckling i de kommuner och

Onsdagen den
28 mars 1979

Krigsmaterielindustrin

regioner, vilkas planering i hög grad styrts av statliga beslut och som möjliggjort dessa besluts genomförande.

3. Skyldigheten att tillvarata de väldiga resurser som nu är bundna till militär verksamhet för civila behov. Detta gäller både i fråga om de miljarder av skattebetalarnas pengar som byggs in i företagen och de resurser som finns i form av avancerad forskning, teknik och yrkeskunnande. Allt detta bör komma till användning för att avhjälpa brister på olika områden i samhället. Vad är det som näringsutskottet har avvisat under hela 1970-talet med sina olika skrivningar? Jo, det är kravet på "att en utredning tillsätts med uppdrag att skyndsamt utarbета ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kan frigöras genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen", som motionsyrkandet vanligen formulerats.

Näringsutskottet var från början helt avvisande till tanken på någon form av utredning men har undan för undan tvingats glida i rätt riktning. Det är dock en skrämmande passiv attityd som utskottet intagit.

När det gäller ansvaret för en planering för övergång till civil produktion har jag angivit ett par skäl för statens aktiva medverkan. Låt mig understryka att detta givetvis inte på något sätt fritar företagen från ansvar. Tvärtom måste man kräva ett stort ansvar av företag som gjort väldiga vinster på statliga militära beställningar. Företag som Saab-Scania har haft order och vinster tryggade på längre sikt än vad som förekommit i någon annan bransch. Ett sådant företag får inte tillåtas smita undan sitt ansvar för de anställda och för omställningen till annan produktion. Men staten har ändå ett särskilt ansvar härvidlag.

Företag som Saab-Scania har inte gjort några avgörande insatser för omställningen från militär flygplanstillverkning till civil produktion. Man har tydligen räknat med "fortsättning följer" när Viggenprojektet är slut. Statsmakterna har inte vidtagit några åtgärder som liknar framförhållning för alternativ produktion vid ett slut på den militära flygplansproduktionen eller väsentlig nedskärning av denna.

Allvarliga försummelser har varit rådande i fråga om planeringen för civil produktion. Därför vilar ett hot mot de anställda vid Saab-Scania i dag när det står klart att någon satsning på flygplanet B3LA inte kommer att ske. Men hade denna allvarliga situation behövt råda?

Jag vill ställa frågan till näringsutskottets talesman: Hade det inte varit bättre om utskottet redan i början av 1970-talet tillstyrkt kraven på utarbetande av ett program för övergång från militär till civil produktion? Då kunde vi ha haft ett sådant program i dag.

Har utskottets passiva hållning bottnat i en uppfattning att vi skulle fortsätta den väldiga miljardsatsningen på militärflyget, eller är det nonchalans inför de problem som drabbar anställda vid en kraftig nedgång i de militära beställningarna?

Man behövde inte vara visionär för att förutse att satsningen på militärflyget inte skulle kunna fortsätta i samma omfattning. Man behövde heller inte vara visionär för att förutse de väldiga problem som skulle uppstå i sysselsättningshänseende om man inte planerade för annan produktion.

Den stora oro som i dag råder bland anställda vid Saab-Scania beror på de allvarliga försummelserna i fråga om planering för annan sysselsättning. Det borde ha funnits utarbetade program för vilka områden som skulle ta över resurserna från militär verksamhet. Viktiga arbetsuppgifter borde ha väntat på att dessa resurser frigörs från militär verksamhet. Så hade det kunnat vara om inte näringsutskottet intagit denna negativa hållning till våra krav. Utskottet har fått pressas till varje steg i rätt riktning av en växande opinion som kräver åtgärder.

Motion 1005, som jag själv och andra vpk-ledamöter inflämnat, behandlas mot bakgrund av ett mycket oroande perspektiv för sysselsättningen vid Saab-Scania i Linköping. Efter långt utdragna turer i flygplansfrågan har regeringen äntligen träffat beslut. Det blir inget B3LA eller SK 38/A 38.

Diskussionen om huruvida en satsning på något av dessa alternativ eller en satsning på A 20 skulle rädda jobben vid Saab-Scania är inte särskilt meningsfull. Den diskussionen utgår ifrån att endera tillverkar vi militär-flygplan och löser frågan om sysselsättningen den vägen eller också avbryter vi denna verksamhet och får arbetslöshet bland arbetare och tjänstemän. Det är en föga konstruktiv diskussion. Den diskussionen för inte frågan om alternativ produktion framåt.

Bland de krav som tjänstemännen vid Saab-Scania i den aktuella situationen uppställt finns flera som direkt anknyter till frågeställningen om alternativ produktion. Man kräver bl. a. att inga friställningar får ske, att statsmakterna och företaget tar sitt fulla sociala ansvar, att företagsledningen intensifierar försöken att hitta ersättningsprojekt och att statsmakterna gör massiva satsningar för att bevara sysselsättning och teknologiskt kunnande.

Vad säger då näringsutskottet om den aktuella situationen?

Regeringen har tillkallat en delegation för att inventera möjligheterna till civil sysselsättning, och därtill skall en särskild utredare tillkallas. Därför avstyrker utskottet vår motion.

Men räcker det som utskottet åberopar? Nej! Det är bra att delegationen tillsatts. Det är ett framsteg att man börjar syssla med frågorna om civil alternativproduktion, men det är sent, och därför måste man ta helt andra grepp än de föreslagna. Delegationens uppgifter är för begränsade. Delegationen skall bl. a. studera flygindustrikommitténs förslag. Denna kommitté pekar på områden där möjligheter till annan produktion bör föreligga. Men dess förslag räcker inte för att utarbeta ett program av den storleksordning det här är fråga om.

Man har bedrivit militär flygplanstillverkning i storindustriell skala. Då räcker det inte med småskaliga alternativ, även om många sådana också är av betydelse. Det krävs en serie offensiva åtgärder. Då räcker det inte med vad som brukar kallas arbetsmarknadspolitiska instrument. Det krävs en kombination av omedelbara insatser och långsiktig offensiv planering.

Jag vet inte om näringsutskottet är på det klara med vilken betydelse och tyngd detta problem har i en kommun som Linköping. Har man tänkt igenom problemen som finns i en kommun där 20 % av den totala sysselsättningen

och 40 % av industrisysselsättningen baseras på militär verksamhet? Har man gjort klart för sig behovet av civila sysselsättningsalternativ i en kommun där var femte person på väg till jobbet är på väg till någon form av militärt beroende verksamhet?

Problemen är särskilt stora i Linköping, men där finns också särskilda möjligheter som bör beaktas. Vi har tidigare pekat på de särskilda möjligheter som ligger i förekomsten av universitet och teknisk högskola i Linköping, dvs. forskningsresurser. Förekomsten av regionsjukhus med medicinsk utbildning är också en tillgång.

Nu har universitetet och tekniska högskolan i anslagsframställning för budgetåret 1980/81 förklarat att man är beredd att medverka till att ge meningsfull fortbildning åt personal som blir utan arbete och att ta vara på det tekniska kunnande som finns vid regionens krishotade industrier, dit bl. a. Saab-Scania får räknas.

Det händer alltså saker på området. Det beklagliga är att näringsutskottet inte bidragit till utvecklingen. Dess passiva hållning har i själva verket utgjort en broms. Därmed har man påtagit sig ett stort ansvar för den allvarliga situation som nu råder.

Utskottet har aldrig fört någon diskussion om områden där de militära resurserna skulle komma till användning. Vi har pekat på bl. a. energi, sjukvård, miljö, kollektivtrafik som viktiga områden. Civilt passagerar- och transportflyg är andra.

Kravet på planering för civil produktion växer sig allt starkare, och det kravet har ökat i aktualitet, bl. a. genom läget i fråga om militär flygplansproduktion. Det kravet kommer att växa sig ännu starkare. Arbetare och tjänstemän och deras fackliga organisationer, politiker, forskare, tekniker och andra kommer att ge bidrag till debatten om vilka områden som behöver och kan utnyttja de väldiga resurser som nu binds till militär verksamhet. Kraven på att garantera de anställdas trygghet är ett viktigt inslag i denna kamp.

Vpk har nyligen i en motion ställt kravet att riksdagen bör uttala att personalen vid Saab-Scania under processen för omställning till annan produktion skall garanteras anställning vid företaget. Detta är motiverat av flera skäl: dels av ansvar för de anställdas trygghet, dels därför att denna personal med sina stora kunskaper har stor betydelse för utvecklandet av alternativ produktion. Den fråga som behandlas i detta betänkande och som rör förstärkande av krigsmaterielindustrin har också betydelse i detta sammanhang – genom ett förstärkande ökar möjligheterna att tillvarata resurser och att garantera de anställdas trygghet.

Det sker alltså en utveckling trots följderna av begångna försummelser i fråga om förutseende och planering. Men det mesta återstår att göra, och det krävs insatser på en rad områden för att klara problemen. Det är bedrövligt, herr talman, att man tvingas skjuta riksdagens näringsutskott framför sig i detta ärende. Inte ens utskottets registrering i dagens betänkande av vad som utan dess förtjänst sker på området befriar det från ansvar. Till skillnad från utskottet finner jag det synnerligen påkallat att begära att ett program skyndsamt utarbetas för civilt utnyttjande av de resurser som kan frigöras

genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen. Jag yrkar därför bifall till motion nr 1005.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Vi har i vår motion 287 föreslagit åtgärder för ett förstatligande av den privatägda krigsmaterielindustrin. Det är ett moraliskt riktigt krav, tycker vi. Det har ställts tidigare, och det är hög tid att förstatligandet sker. Så länge viktiga delar av den svenska försvarsindustrin ligger i privata händer, så länge kan man också med fog misstänka att militärpolitikens uppläggning har att göra med jakten på maximal profit.

Det är inget nytt krav, vilket vi också fastställer i vår motion. Man kan måhända tycka att det borde ha varit lättare att få gehör för det tidigare, innan vi fick en borgerlig regering med en försvarsminister, vars aktieinnehav i det militärindustriella komplexet har väckt sådant rabalder. Detta förnuftiga krav på militärindustrins förstatligande har avslagits åtskilliga gånger tidigare, men det måste ändå resas på nytt därför att det är förnuftigt från politiska, ekonomiska och moraliska synpunkter.

Vi har i vår motion något anknutit till det förflutna.

Efter arbetarrörelsens seger i riksdagsvalet 1932 tillsattes i november samma år en krigsmaterielberedning. Vid det tillfället yttrade statsminister Per Albin Hansson enligt statsrådsprotokollet:

”Det synes erforderligt, att, oavsett huruvida en internationell konvention kunde åvägbringas under den närmaste tiden eller icke, vi för egen del vidtog sådana åtgärder, att fullständig statlig kontroll erhöles över den svenska produktionen av krigsmateriel. Att till äventyrs enskilda ekonomiska intressen därvid måste lida intrång kunde ej få vara ett avgörande hinder för anordningar, som ur synpunkten av en riktig fredspolitik påkallades.”

Jag kan fortsätta med att citera handelsminister Johan Fritjof Ekman, som tre år senare framhöll:

”Det ligger i sakens natur att en industri, vars välbefinnande är beroende av staternas rustningar, skall vara i hög grad intresserad av att rustningspolitiken fullföljes i världen. Talrika vittnesbörd hava framkommit om det inflytande, som de mäktiga företagen inom denna produktionsgren kunnat utöva i olika länder till förfång för försöken att hejda rustningarna och åstadkomma internationella uppgörelser om begränsning och minskning därav.”

Som en färskare uppmaning till socialdemokraterna i kammaren att stödja de föreliggande motionerna kan jag citera Aftonbladet den 5 december 1978, som skrev:

”Försvarets materielverk har förbrukat allt sitt eventuella förtroende och motiven för att förstatliga försvarsindustrin är numera överväldigande.”

Här finns alltså vägledning och uppmaningar såväl från Per Albin Hansson som genom dagens auktoritativa socialdemokratiska språkrör när det gäller att förstatliga försvarsindustrin.

Då måste man ju säga till socialdemokraterna i riksdagen ungefär så här: Ta er nu i håret och förmå er äntligen att rösta för det som också måste vara den

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Krigsmaterielindustrin

Onsdagen den
28 mars 1979

*Krigsmaterielindu-
strin*

socialdemokratiska partilinjen.

Jag har i skilda sammanhang efter folkpartiregeringens tillträde hört mycket arga kommentarer från socialdemokratiska riksdagsledamöter och andra företrädare för det största arbetarpartiet. De har uttryckt just den mening som vi företräder i den här motionen, nämligen att det är fel att militärindustrin ligger i privata händer, att det sker ett spel över våra huvuden för att militärindustrin skall få militära projekt som ökar vinsterna, att det privata ägandet innebär en fara för vår neutralitetspolitik till följd av ambitionerna att göra vapenaffärer med andra länder, vilket alldeles nyligen har diskuterats.

Man klipper från det hållet också till försvarsminister Lars De Geer så där en gång i veckan på grund av hans nuvarande eller tidigare aktieinnehav inom det militärindustriella komplexet. Det privata ägandet är ett styrmedel rätt in i regeringen anser man med rätta på socialdemokratiskt håll. Men skall man då inte någon gång ta konsekvenserna av sitt resonemang och gå in för konkreta ställningstaganden, som innebär att man verkligen tar kurs på det i många sammanhang uttalade målet att göra slut på det privata ägandet och överföra denna del av svensk industri i samhällets ägo?

Vi har från arbetarpartiet kommunisternas sida föreslagit en utredning med direktiv att skyndsamt framlägga förslag om förstärkande av den privatägda krigsmaterielindustrin. Det borde egentligen finnas en majoritet i den här kammaren för det kravet: vi från arbetarpartiet kommunisterna, vpk och socialdemokraterna – om de följer sin egen kompassriktning. Och några förnuftiga borgare måste det ju också finnas som tycker att privatägandet inom denna industrisektor är omoraliskt och förkastligt, exempelvis Olof Johansson, Anna Eliasson, Bonnie Bernström eller P.O. Sundman, som ju nu bör kunna tala och rösta som han vill – och förhoppningsvis några till.

Har man den ärliga uppfattningen att det här handlar om en så viktig och från många synpunkter så känslig industrisektor att det inte är profiten utan förnuftet som måste styra, skall man alltså stödja de motioner som ligger här för avgörande.

Näringsutskottet avstyrker motionerna med en så eländig motivering att det måste kännas genant för Ingvar Svanberg att stå först på närvarolistan. Han är enligt utskottets betänkande helt nöjd med det nuvarande systemet, som förutsätter stark samhällelig insyn och kontroll – och inte mer. Men då har man ju glömt spelet om Viggen, de obskyra vapenaffärerna och de många dolda möjligheterna för privatkapitalet att öva påtryckningar som avslöjats under senare år.

Nej, man får nog säga till Ingvar Svanberg och andra s-märkta i utskott och kammare: Någon försvarbar motivering för att Wallenbergarna och andra profithajar skall tjäna pengar på militärflyg, kanoner och mer eller mindre sofistikerad militär utrustning finns inte. Däremot finns det en uppenbar möjlighet för det militärindustriella komplexet att använda sig av sin oerhörda påtryckningsapparat för att militärkostnaderna skall ligga så högt som möjligt. Ju fortare militärindustrins hjul snurrar, desto mer pengar tjänar de kapitalgrupper som äger och styr inom det militärindustriella komplexet.

Detta kan inte heller vara riktigt från socialdemokratisk synpunkt.

Jag skall ägna bara någon minut åt en annan sida av saken, nämligen militärindustrins utmanande utpressningspolitik i detta sammanhang, vilket också Nils Berndtson har varit inne på. Här föreligger också en motion om att riksdagen hos regeringen skall begära att ett program skyndsamt utarbetas för civilt utnyttjande av de resurser som kan frigöras genom nedskärning av krigsmaterielproduktionen. Det är ett riktigt krav som vi självfallet kommer att stödja.

Men varje gång frågan om en nedskärning av någon militär typ av produktion har ställts, startas den stora motkampanjen. Då heter det att man måste få fortsätta med den eller den krigsmaterielproduktionen, ty annars hotar arbetslöshet och elände i regionen i fråga. Här drivs verkligen ett cyniskt spel. Ibland driver kapitalisterna läckföreningarna framför sig, spelar på människornas ångest för att bli arbetslösa, bedriver utpressningspolitik mot kommunerna och försöker skjuta över ansvaret på andra för en situation som de själva har skapat. Tar man som exempel Saab i Linköping, som nämnts här, så är det klart att det företaget har fått en särskild struktur därför att den nuvarande driften i orimligt hög grad har hängts upp på militär produktion.

Man har under lång tid arbetat med militära projekt, som har sprängt alla kostnadsramar. Saab-Scania, dvs. Wallenbergarna, har tjänat enorma pengar på den typen av tillverkning, och det är klart att de vill fortsätta i samma hjulspår. Man har allt som oftast maskerat sin omsorg om profiten med en hycklad omsorg om sysselsättningen. Men sysselsättningen kan aldrig få bli beroende av militärindustrin. Då skulle ju målsättningen – avspänning och nedrustning – betraktas som ett konstant hot. Då skulle också arbetarrörelsens målsättning bli mer pengar till militären därför att det skapar mer jobb. Så kan man ju inte ha det.

Vi har i vår militärpolitiska motion krävt en 50-procentig sänkning av militärutgifterna, och det fordrar självfallet också åtgärder som går ut över det militärindustriella komplexet.

Vi lever i ett samhälle med oerhört många och ouppfyllda behov. Visst finns det möjligheter, om viljan finns, att lägga om produktionen så att man tillverkar nyttigheter för civilt bruk i stället för apparatur av skilda slag med det destruktiva målet att döda och förstöra. Det måste vara målsättningen, eftersom militärutgifterna nu har nått svindlande höjder samtidigt som man från borgerligt håll ständigt talar om nödvändigheten av att spara på statens resurser.

Herr talman! Jag vill sluta med att yrka bifall till vår motion 287.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tänker säga några ord om vår motion beträffande förstatligande av den svenska krigsmaterielindustrin – en följdmotion till den motion om vapenexport som nyss behandlats. Den nu aktuella motionen innebär en upprepning av krav som tidigare många gånger har framförts av vpk.

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

*Krigsmaterielindu-
strin*

När utskottet yttrar sig över motionen anförs att det inte hjälper om man har ett samhälleligt ägande av ett krigsmaterielproducerande företag, eftersom kontroll över själva tillverkningen, försäljningen till olika köpare etc. kan genomföras på annat sätt. Det kan i viss mening vara sant. Vi har ju nämligen också statliga krigsmaterielproducerande företag i det här landet, exempelvis förenade fabriksverken och det underställda produktionsanläggningar, bland dem Gevärsfaktoret. De har också varit inblandade i rätt obskyra vapenexportaffärer och annat under årens lopp.

Trots allt är det ändå viktigt att en så typiskt profitinriktad industri som krigsmaterielindustrin kommer i samhällets ägo. Det är alldeles för mycket hemlighetsmakeri kring den produktionen jämförd med annan, fredlig produktion. Det gör att det är viktigare att sådan produktion kontrolleras av samhället än annan produktion.

Kontrakt som upprättas på krigsmaterielområdet är ofta hemligstämplade. Förhandlingarna mellan de svenska företagen och deras utländska köpare är ofta också väldigt hemlighetsfulla. Insynen är dålig. Det gäller både för samhällets kontrollorgan i stort – även om vi har ett omfattande kontrollsystem – och för fackföreningarnas möjligheter att utöva kontroll. Därför finns mycket goda motiv för att just krigsmaterielindustrin skall sättas under samhällets ägo och kontroll.

Det heter i utskottsbetänkandet att det finns företag som bara delvis tillverkar krigsmateriel och att det beträffande dem kan vara svårt att genomföra ett överförande till samhällelig ägo. Andemeningen i motionen är dock inte att alla företag som har någon som helst anknytning till krigsmaterielproduktionen skulle beröras, i varje fall inte i den första vändan. Det gäller naturligtvis de stora, dominerande företagen, typ Bofors, Saab, SRA, som i stort sett tillverkar enbart militär materiel.

Det finns alltså, som jag sade tidigare, goda skäl för en sådan här åtgärd. Att man fick dessa stora företag under samhällets kontroll skulle, tror jag, tvärtomot vad utskottet påstår, också underlätta möjligheten att införa alternativ produktion och få i gång den utveckling som Nils Berndtson här tidigare har talat om. Denna utveckling är oerhört viktig, när vi nu står inför en strukturförändring av det svenska försvaret och därmed naturligtvis också av den svenska försvarsindustrin.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till vpk:s motion nr 398.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Nils Berndtson har lämnat en så fullständig historik över hela 1970-talets debatt och riksdagsbehandling om krigsmaterielindustrin att jag inte behöver ge denna återblick.

Det är alldeles klart att dessa frågor har varit föremål för riksdagens behandling samtliga år under 1970-talet. Motivet i motionsyrkandena om ett förstatligande har då liksom i dag varit desamma. Ett förstatligande av krigsmaterielindustrin, menar motionärerna, är nödvändigt för att Sverige skall komma ur kapprustningsspiralen och för att en omställning till civil produktion skall kunna påbörjas.

Det anslag som den svenska försvarsmakten får inom ramen för riksdagens beslut för upphandling från svensk försvarsindustri utgör, givetvis en väsentlig bas för krigsmaterielindustrin. Det skulle vara hart när omöjligt att behålla en produktion här i landet om man inte hade de svenska beställningarna. Men det är också, som utskottet och riksdagen under tidigare år har sagt – och som även Nils Berndtson här har nämnt – viktigt att den svenska försvarsindustrin kompletterar sin tillverkning i högre grad med civil produktion. Det är självfallet viktiga frågor som har tagits upp i vpk-motionerna under tidigare år. Utskottet har sagt att det bör ankomma på de företag som tillverkar krigsmaterielen att komplettera med civil produktion. Men vi menade också i utskottet att det är viktigt att Sverige upprätthåller en egen produktion av försvarsutrustning. Det är ju en förutsättning för tilltron till den svenska neutralitetspolitiken. I andra sammanhang, när det gällt t. ex. tekoindustrin, har det ju här i kammaren anförts att det är mycket viktigt att vi upprätthåller en viss bas av tillverkning som tryggar landets försörjning. Om vi inte hade det, skulle man utifrån anse att den svenska trovärdigheten inte vore så stor. Vi menar att det är på samma sätt när det gäller den svenska neutralitetspolitiken. Det är viktigt att vi har en hygglig försvarsindustri.

Därför har det inte heller varit av betydelse, anser utskottet, att staten skulle ta över denna tillverkning. Vi menar att vad som är väsentligt är att den industri som tillverkar utrustning för försvaret är föremål för stark samhällselig insyn och kontroll. Och denna kontroll kan, som vi säger i utskottsberättandet, åstadkommas på skilda sätt. Enligt utskottets mening förutsätter den emellertid inte att staten har ägaransvaret för industrierna i fråga. Nu är det ju så att med undantag för några få stora företag som tillverkar krigsmateriel är det jämförelsevis många företag som har en liten produktion. Det kan ju inte vara meningen att de skall förstatligas – det framgick också av vad Oswald Söderqvist sade. Jag kan nämna att Lindemaskiner i mitt hemlän, som har tillverkning av sädesrensningssmaskiner som sin stora och väsentliga uppgift, även gör handgranater. Jag förstår att vpk inte vill att det skall förstatligas.

Enligt utskottets uppfattning medför ett statligt övertagande av krigsindustrin inte att det blir lättare att få en omställning till civil produktion. Nils Berndtson m. fl. har i motionen 1005 tagit upp förslag till ett program för övergång från militär till civil produktion, och det skall utarbetas främst av sysselsättningspolitiska skäl. Motionärerna pekar framför allt på att Linköpingsregionen skulle bli hårt drabbad vid en driftinskränkning inom Saab-Scania till följd av att det blir mindre försvarsbeställningar. De menar också att staten har ett särskilt ansvar för sysselsättningens upprätthållande. Ja, utskottet har ju tidigare sagt att självklart har staten ett övergripande ansvar för sysselsättningen, men ansvaret åvilar i första hand företaget. Utskottet har i sitt betänkande redovisat olika åtgärder som regeringen vidtagit för att bereda frågor om civilt utnyttjande av flygindustrins resurser. Man har tillsatt en delegation som enligt direktiven skall arbeta skyndsamt för att inventera möjligheterna till övergång för berörd personal vid flygindustrin till civil sysselsättning såväl inom som utom denna industris ram. Och regeringen har

Onsdagen den
28 mars 1979

*Krigsmaterielindu-
strin*

ju, som nämnts, redan i februari i år beslutat om en särskild utredare som skall få som uppgift att ge förslag till alternativproduktions- och sysselsättningsplanering inom försvarsbaserad industri i övrigt.

Det framgår alltså klart att statsmakterna med uppmärksamhet följer utvecklingen i sysselsättningshänseende inom försvarsmaterielindustrin. Den begäran som motionärerna gör om en utredning finner utskottet – med hänsyn till de åtgärder som vidtagits – inte påkallad, och därför avstyrks motionen.

De här sakerna har aktualiserats i frågor här i riksdagen. Industriminister Erik Huss besvarade den 6 februari en fråga från Nils Berndtson om direktiven för en delegation för beredning av frågor om civilt utnyttjande av flygindustriella resurser, och den 13 mars besvarade industriministern också frågor i det här sammanhanget.

Jag vill med det sagda, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Sven Andersson i Örebro upprepar i stort sett de argument som vi redan har konfronterats med i betänkandet. Det gör inte saken bättre och inte utskottets position särskilt mycket starkare.

Jag har inte sagt, och ingen annan heller, att man skall avskaffa all tillverkning av militär materiel i det här landet, så det är inte detta det handlar om.

Sedan talar Sven Andersson om stark kontroll som någonting som är tillräckligt i det här sammanhanget. Jag tycker faktiskt att Sven Andersson agerar så troskyldigt att jag nästan blir rörd. Det finns inga faror, och man har en stark samhällelig kontroll. Det låter precis som om utskottets talesman i den här frågan inte sett filmen Viggen – det förefaller som om han över huvud taget står ovetande om det spel som tvingar på riksdagen och det svenska folket ett så svindyrt projekt att även riksdagen kippade efter andan, när konsekvenserna framstod i all sin nakenhet.

Man kan naturligtvis i alla sammanhang rada upp motargument när det gäller åtgärder som man inte vill genomföra. Sådana hittar man givetvis också i detta fall. Men alla begriper ju att det vore fullt möjligt att förstatliga de väsentliga delarna av krigsmaterielproduktionen. Att de borgerliga inte vill göra det är fullt klart. Det är ju deras folk som äger företagen – det är de som tar ut de feta aktieutdelningarna. Det heter som bekant att blod är tjockare än vatten. Och folkpartiet – detta parti som under många år öppet finansierades av den svenska storfinansen – kan naturligtvis inte heller tänka sig att visa en sådan otacksamhet att man tar ifrån företagsägarna deras fetaste profitkällor.

Jag är däremot fortfarande förbryllad över socialdemokraternas passivitet. Tycker ni verkligen inte att det nu är dags att följa upp Per Albin Hanssons resonemang?

Sedan vill jag till både socialdemokraterna och de borgerliga i utskottet ställa frågorna: Kan sysselsättningsaspekten i den delen verkligen tillmätas

någon avgörande betydelse när det gäller militär produktion? Hur går det resonemanget ihop med den uttalade ambitionen att främja fred och nedrustning i världen?

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Sven Anderssons i Örebro argument mot ett förstatligande är knappast möjliga att bemöta – de var nämligen något konturlösa.

Sedan sade han att han inte behöver lämna någon historik över den debatt som har förts under 1970-talet. Jag har lämnat en sådan – jag tror att det är bra för en talesman för näringsutskottet att slippa beskriva vad utskottet har sagt. Om Sven Andersson tar hem betänkandena från 1970-talet till sin kammare och läser dem, skall han finna att det framför allt är de obotfärdigas förhinder som talar ur utskottets skrivning.

Utskottet har sagt, säger Sven Andersson, att det är viktigt att företagen planerar för civil produktion. Ja, det har utskottet anfört vid upprepade tillfällen, och det är däri som utskottets passivitet kommer till uttryck. Man har alltså inte erkänt statens särskilda ansvar i denna fråga. Jag har motiverat statens särskilda ansvar ur flera synpunkter: både ansvaret för de anställda och ansvaret för de regioner där denna verksamhet pågår men också ansvaret för att för nyttiga civila ändamål tillvarata resurser som i dag är bundna för militär verksamhet.

Sven Andersson tröstar sedan sig och näringsutskottet med att det har hänt något på området: en delegation har tillsatts. Jag har sagt att det är bra att den har kommit till. Men jag tycker det räcker med att läsa näringsutskottets eget referat av direktiven till den tillsatta delegationen för att man skall finna att dess uppgifter är begränsade och att de inte kan anses innefatta utarbetande av ett program för övergång från militär till civil produktion, såsom motionärerna har krävt. Utgångspunkten för delegationens arbete är ändå att ett nytt attackflygsystem – som visserligen förutsätts kräva minskade insatser, främst av utvecklingspersonal – skall finnas. Man utgår därvid från att det i första hand ankommer på berörda företag att utnyttja resurser som inte krävs för den militära produktionen. Man talar vidare om att arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan bli aktuella och att delegationen skall undersöka möjligheter till civil sysselsättning och, som det heter, ”i vilken mån statliga insatser är nödvändiga för att sådan sysselsättning skall komma till stånd”.

Detta är enligt min mening alltför passivt. Jag vill fråga Sven Andersson om han och näringsutskottet verkligen kan anse detta vara tillräckligt för att motsvara kravet på utarbetandet av ett program för övergång från militär till civil produktion. Jag kan det inte. Det är bra att delegationen har kommit till, men dess uppgifter är otillräckliga med tanke på problemets storleksordning.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! När industriministern i december tillkallade den här delegationen, som Nils Berndtson inte är nöjd med, fick den till ordförande

Krigsmaterielindustrin

generaldirektör Tony Hagström. I delegationen ingår dessutom representanter för styrelsen för teknisk utveckling (STU), näringslivet, berörda löntagarorganisationer, lokala intressenter samt vissa departement och myndigheter. Man försöker alltså samordna verksamheten. Det är viktigt att man tar vara på i första hand det teknologiska kunnande som finns i Linköping – det är väl det som Nils Berndtson främst är ute efter. Och så mycket är väl ändå klart att sysselsättningen inom tillverknings- och underhållssektorn är tryggad för mycket lång tid framöver. Efterfrågan på utvecklingsarbete inom den militära flygplanssektorn kommer emellertid att minska. Om förslaget i propositionen om svensk rymdverksamhet antas, får ca 200 sysselsättning bl. a. vid Saab-Scania och L M Ericsson. Men självklart måste man också leta efter andra projekt, och det är detta som delegationen är till för.

Det kommer givetvis att bli omställningsproblem – sådana finns inom fler industrier än krigsmaterielindustrin. Men jag förutsätter att man – om jag nu bortser från högteknologin i Linköping – kommer att ta del av de erfarenheter som har gjorts t. ex. inom varvsindustrin beträffande omställning till annan produktion. Det visar sig trots allt att den alternativa produktion som har utarbetats inom varvsindustrin av facket och företagsledningen inte är helt utan framgång – i vissa fall har den varit mycket framgångsrik.

Jag tycker inte att Nils Berndtson skall se så nattsvart på dessa problem. Jag kan förstå oron hos de anställda, men den ordinarie sysselsättningen med flygplanstillverkning och reparationsverksamhet kommer att finnas kvar. Det är viktigt att delegationen har tillkallats. Den får hjälpa till att lösa frågan i samarbete med företaget och facket.

Alf Lövenborg undrade om sysselsättning kan sättas i samband med militär produktion. Eftersom jag bor i närheten av Bofors tror jag att jag kan försäkra att man där har en rätt klar uppfattning om att krigsmaterietillverkningen i Bofors hänger intimt samman med sysselsättningsnivån där.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Om någon ser nattsvart på situationen beror det på de försummelser i det förgångna som näringsutskottet också bär ett ansvar för. Man har inte haft en planering och framförhållning som har möjliggjort att de arbetare och tjänstemän som är sysselsatta med militär produktion ser ett perspektiv för fortsatt sysselsättning. Man framställer arbetslöshet som enda alternativet till den fortsatta militära produktionen. Det är detta som är det allvarliga.

Jag har ingalunda sagt att situationen är nattsvart. Utöver de väldiga problem som finns i Linköping – och på en rad andra orter där militär produktion dominerar – har jag pekat på de särskilda möjligheter som finns i Linköping om man rätt utnyttjar dem.

Jag tror det är farligt om man i fortsättningen gömmer sig bakom den tillsatta delegationen. Det är bra att den har kommit till stånd, men jag har genom att referera de angivna uppgifterna för delegationen visat att den inte har den offensiva karaktär som behövs för att åstadkomma en omställning från militär till civil produktion. Det är en begränsning om den bara skall så att

säga reparera följderna av olika militärpolitiska beslut. Man måste ha en planering som ligger långt fram i tiden och pockar på militärindustrins resurser.

Jag har i de här debatterna brukat erinra om ett uttalande som gjorts i en rapport till Förenta nationerna rörande avrustningens ekonomiska och sociala konsekvenser, och jag vill faktiskt göra det även i dag. I rapporten säger man: "På kort sikt skulle övergångens smidighet till stor del bero på regeringens förmåga att förutse de typer av problem som kunde uppstå och på förberedelsernas lämplighet." Jag menar att detta är giltigt även för den situation vi har i Sverige.

Jag har tyvärr, herr talman, sett tre olika regeringars bristande förmåga eller vilja att förutse problemen och företa lämpliga förberedelser. Man har tvekat att ta itu med detta allvarliga problem. I samma rapport till FN har man också sagt: "Det finns så många krav som tävlar om en nyttig användning av resurser frigjorda genom avrustning att det verkliga problemet är uppställande av en prioritetsskala."

När, Sven Andersson, skall man börja prioritera behoven också i vårt land? Då blir debatten om civil produktion offensiv. Då är den inte enbart sysselsättningspolitisk utan då handlar den även om att på ett bättre sätt utnyttja samhällets resurser.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag hävdar nog, Sven Andersson, att krigsmaterielproduktionen inte får baseras på argumentet om sysselsättningen. Då skulle vi ju driva upp militärkostnaderna in i absurdum för att skapa fler nya jobb. Vi måste frigöra oss från den kopplingen, annars kommer vi aldrig ur den här onda cirkeln och då kan vi aldrig på allvar och med trovärdighet tala om nödvändigheten av nedrustning.

Sven Andersson undviker debatten om förstатligande. Jag kan inte heller finna att det vare sig i betänkandet eller i hans anförande framförts några avgörande skäl för det omöjliga i att förstатliga åtminstone de bärande delarna av militärindustrin. De går att definiera. Det gäller exempelvis Bofors, Volvo Flygmotor och Saab. De har naturligtvis också en viss civil produktion, men den kan inte vara någon avgörande spärr för förstатligande. Man kunde börja med Bofors, som Sven Andersson nämner. Där finns inte några större svårigheter med definitionen. Sedan finns det företag som har 20 % eller mer av sin produktion baserad på militära beställningar. Dem skulle man kunna ta i nästa omgång.

Men hela frågan strandar på att de borgerliga av förklarlig anledning är motståndare till åtgärden. De borgerliga är pigga på att förstатliga, det har vi faktiskt sett, men det skall alltid vara företag som håller på att ramla ihop. De vinstgivande bitarna av svensk industri, det må gälla militärindustrin eller något annat, skall storfinansen få ha kvar och plocka russin ur. Militärindustrin är utan tvivel en av de vinstgivande branscherna, och då passar den naturligtvis inte in i det borgerliga förstатligandemönstret.

I ett tidigare anförande sade jag att jag tyckte att Sven Andersson är väldigt

Onsdagen den
28 mars 1979

Krigsmaterielindustrin

troskyldig. Han är också mycket nöjd med det nuvarande tillståndet. Utskottets talesman påminner om den gamla Strixfiguren, dvs. predikanten som sade: Jag tackar dig Gud för att det är som det är, för hur skulle det annars vara.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 287 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg samt nr 398 av Oswald Söderqvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 287 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg samt nr 398 av Oswald Söderqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 287

Nej – 15

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1005 av Nils Berndtson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1005 av Nils Berndtson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 288

Nej – 16

Onsdagen den
28 mars 1979

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1978/79:17 med anledning av motion om sammansättningen av sårbarhetskommittén.

*Sammansättningen
av sårbarhetskom-
mittén*

I detta betänkande behandlades motionen 1978/79:1791 av Lennart Pettersson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen uttalade att den s. k. sårbarhetskommittén snarast kompletterades med företrädare för politiska partier.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1791.

Reservation hade avgivits av Bengt Gustavsson, Eric Holmqvist, Gusti Gustavsson, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson och Evert Hedberg (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:1791 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna hade anfört om sårbarhetskommitténs sammansättning.

BENGT GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag vill rekommendera kamraterna att inte avlägsna sig för långt från kammaran. Debatten kan bedömas bli kort – inte för att frågan är oviktig, utan därför att koncentration är möjlig.

Ärendet gäller om den s. k. sårbarhetskommittén skall kompletteras med parlamentariker trots att den har kommit ganska långt med arbetet på sitt slutbetänkande.

Datorsystemets sårbarhet är en viktig samhällsfråga, inte minst i säkerhetspolitiskt perspektiv. Vi är i utskottet helt överens om det och om att det är väl motiverat med politikermedverkan i utredningsarbetet om sårbarheten. Försvarskommittén kommer att spela en roll i detta sammanhang, men frågan har aspekter långt utöver försvarsområdet, varför vi socialdemokrater finner det motiverat att låta politiker gå in i sårbarhetskommittén under dess slutvarv. Det är inget unikt tillvägagångssätt i utredningssammanhang.

Sårbarhetskommittén har redan skrivit delar av sitt slutbetänkande – mindre kontroversiella, får man anta – och räknar med att bli klar i sommar. Om man nu kompletterar den med politiker får man kanske räkna med en viss försening i förhållande till planen. Vi reservanter anser dock att man hellre bör ta den förseningen än att utredningen slutförs utan att folkvalda politiker får vara med och påverka bedömningarna. Det är ingalunda otänkbart att en viss tidspress i detta skede kan innebära en tidsvinst i det långa loppet.

Hur som helst tycker vi att det inte vore bra om riksdagen genom bifall till utskottsmajoritetens skrivning undandrog detta känsliga område den medborgarförankrade insyn som är möjlig nu.

Herr talman! Vi bör fatta oss kort i kammardebatterna. Jag yrkar bifall till reservationen.

Onsdagen den
28 mars 1979

*Sammansättningen
av sårbarhetskom-
mittén*

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Det råder inga delade meningar mellan reservanter och utskottsmajoritet om att datorsystemets sårbarhet är en allvarlig och viktig fråga för vårt samhälle. Det råder heller inga skilda uppfattningar om att parlamentarisk medverkan i sårbarhetskommittén i och för sig är väl motiverad. Men med hänsyn till att kommittén har kommit så långt i sitt arbete som den har gjort anser utskottet att det avsevärt skulle fördröja kommitténs arbete att nu ändra på sammansättningen av kommittén.

Enligt vad utskottet har inhämtat kommer sårbarhetskommittén att lägga fram sitt slutbetänkande under den kommande sommaren, senast i augusti månad. Man är alltså inne i slutskedet av sitt arbete.

Kommittén har också enligt direktiven till uppgift att arbeta skyndsamt. Om man nu skulle sätta in parlamentariker i kommittén måste detta medföra en helt ny arbetssituation och helt kullkasta den tidsplan som kommittén nu arbetar efter.

Med hänvisning till detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Klockan närmar sig sex, och jag skall inte onödigtvis förlänga den här debatten. Bara några få ord.

Kravet att parlamentarikerna skall vara med i sårbarhetsutredningen har en allvarlig bakgrund. Det är den övergripande slutsats som experterna i den här utredningen drar i sin lägesrapport, nämligen att sårbarheten i dagens datorsystem är oacceptabelt hög. Den sårbarheten kommer att öka om inte motåtgärder vidtas.

I det läget tycker vi från socialdemokratiskt håll att det är viktigt att parlamentarikerna så snabbt som möjligt kommer in i bilden för att redan på utredningsstadiet kunna göra de politiska avvägningar och formulera de övergripande beslutsregler som måste till när det gäller säkerheten på det datatekniska området.

Här försöker nu majoriteten i försvarsutskottet göra gällande att vårt krav skulle innebära en försening i arbetet. Jag påstår att det är en synvilla. Att sätta in parlamentariker i sårbarhetsutredningen innebär måhända en viss försening i den utredningens arbete. Men i det totala arbetet på att ta fram regler för att få ett bättre grepp över säkerhetsfrågorna inom datatekniken kommer vi att vinna tid. Det är såvitt jag förstår bakgrunden till att man från socialdemokratiskt håll i försvarsutskottet fullföljer detta yrkande i form av en reservation.

Jag vill fråga Gunnar Oskarson om han inte själv anser att datateknikens säkerhets- och sårbarhetsfrågor är så viktiga att parlamentarikerna måste komma in i detta arbete nu. Om han anser det, vilka åtgärder tycker han då det är viktigt att vidta för att parlamentarikerna skall komma med? Utskottsmajoriteten har ju inte på något sätt antytt hur den vill att riksdagen skall ta tag i den här frågan. Det får enligt min mening inte vara så att det helt plötsligt bara dimper ned ett regeringsförslag på riksdagens bord utan att

representanter för riksdagspartierna har varit med i förberedelsarbetet.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Nr 114

**Onsdagen den
28 mars 1979**

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Lennart Pettersson frågade mig om jag inte ansåg att den här frågan var så viktig att parlamentariker borde komma in. Jo, vi är överens på den punkten. I mitt första anförande sade jag att utskottsmajoriteten i och för sig är överens med reservanterna om att parlamentariker skall komma in i kommittén, men – och det är det huvudsakliga – det skulle fördröja arbetet högst avsevärt, och kommittén har till uppgift att arbeta snabbt. Parlamentarikerna kommer in i bilden mycket snabbare om kommittén får arbeta med nuvarande sammansättning. Kommitténs betänkande kommer till stor del att utgöra underlag för försvarskommitténs arbete. Parlamentarikerna kommer således snabbare in i detta arbete om man inte ändrar kommitténs sammansättning. Reservanternas förslag går ju ut på att den skall ändras.

Jag kan inte se att det egentligen råder några delade meningar, utan att vi är ense om att det gäller att snabbt få fram ett resultat.

*Sammansättningen
av sårbarhetskom-
mittén*

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Gunnar Oskarson envisas med att betrakta frågan om datateknikens säkerhets- och sårbarhetsfrågor som enbart en försvarspolitisk fråga. Han gör det möjligen av den anledningen att det är försvarsministern som så att säga har stått bakom direktiven. Men var och en som noggrant har läst direktiven och lägesrapporten vet att det handlar om säkerhetsfrågor, som är generella över hela det datapolitiska fältet. Det är alltså inte bara en totalförsvarsfråga det rör sig om. Därför räcker det inte med att försvarskommittén skall göra denna bedömning.

Vad som kommer att hända, om Gunnar Oskarson menar allvar med sin principiella inställning att parlamentarikerna och riksdagen måste in här så snabbt som möjligt, är att regeringen måste tillsätta en ny utredning med parlamentarisk sammansättning. Därigenom kommer utredningsarbetet att fördröjas. Därför hade det enligt vår uppfattning varit bra, om man nu omedelbart fått med parlamentarikerna i expertutredningen. Då hade man vunnit ett par månader. Nu tvingas man sannolikt tillsätta en ny utredning för att få den parlamentariska förankringen när det gäller dessa regler.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Gustavsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bengt Gustavsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 114

Onsdagen den
28 mars 1979

Sammansättningen av sårbarhetskom- mittén

Den som vill att kammarén bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen av Bengt Gustavsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bengt Gustavsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157

Nej - 132

§ 18 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1978/79:18 med anledning av motion om Västerviks militärområdestillhö-
righet

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 På förslag av andre vice talmannen beslöts att kammaréns förhand-
lingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 20 Anmälades och bordlades

Proposition

1978/79:154 om omfördelning av den årliga fordonsskatten, m. m.

§ 21 Anmälades och bordlades

Motioner

1978/79:2351 av *Alvar Andersson m. fl.*

1978/79:2352 av *Rolf Rämgård m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:95 om den kommunala ekono-
min

1978/79:2353 av *Gösta Andersson m. fl.*

1978/79:2354 av *Bertil Jonasson m. fl.*

1978/79:2355 av *Sture Korpås och Kerstin Göthberg*

1978/79:2356 av *Elvy Nilsson m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:99 om en ny trafikpolitik

1978/79:2357 av *Gösta Bohman m. fl.*

1978/79:2358 av *Bernt Ekinge*

1978/79:2359 av *Ingegerd Troedsson*

med anledning av propositionen 1978/79:115 om riktlinjer för
energipolitiken

1978/79:2360 av Gösta Bohman m. fl.

1978/79:2361 av Per Stjernström m. fl.

1978/79:2362 av Lars Werner m. fl.

med anledning av propositionen 1978/79:123 om riktlinjer för industripolitiken, m. m.

1978/79:2363 av Kjell-Olof Feldt m. fl. med anledning av propositionen 1978/79:128 om en allmän folk- och bostadsräkning år 1980, m. m.

1978/79:2364 av Georg Danell med anledning av propositionen 1978/79:149 om flygtrafik på Nordkalotten

1978/79:2365 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg

1978/79:2366 av Nils Hörberg

med anledning av propositionen 1978/79:160 om fortsatt reformering av inkomstskatten, m. m.

1978/79:2367 av Nils Hörberg

med anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag (1978/79:19) till ändring av 8 § lagen (1934:437) för Sveriges riksbank i syfte att möjliggöra införande av en 500-kronorssedel

§ 22 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 28 mars

1978/79:461 av Gunnar Olsson (s) till jordbruksministern om information rörande nytt lövskogsbekämpningspreparat:

Som ersättningsmedel för det tidigare använda 2-4-5-T för lövskogsbekämpning har produktkontrollnämnden lämnat tillstånd för ett nytt preparat. Preparatet är amerikanskt och registrerades enligt uppgift i Sverige år 1975. Från början användes preparatet på åkermark, men från år 1978 började man använda medlet också vid besprutning i skogen. Den 9 februari i år lämnade produktkontrollnämnden tillstånd att använda preparatet vid flygbesprutning i skogen.

Preparatet är för de flesta svenskar okänt och hittills har inget informationsmaterial om medlet sammanställts. Detta har på många håll skapat oro inför den kommande besprutningssäsongen inom det svenska skogsbruket.

Är jordbruksministern beredd garantera att preparatet inte kommer att medföra skadliga effekter på vår miljö, och på vilket sätt kommer allmänheten att informeras om det nya preparatet?

Onsdagen den
28 mars 1979

*Meddelande om
frågor*

1978/79:462 av *Grethe Lundblad* (s) till jordbruksministern om förvaringen av giftiga kemiska bekämpningsmedel:

I Helsingborgs kommun pågår f. n. en upprörd debatt om lokaliseringen av ett lager för giftiga kemiska bekämpningsmedel, som ett dotterbolag till Kemisk Værk i Köge, Danmark (tidigare BT-Kemi) söker tillstånd till.

Man avser att förlägga lagret, som planerats rymma max. 250 ton bekämpningsmedel, rätt nära bostadsbebyggelse.

Såvitt har framgått av debatten och myndigheternas uttalanden synes det finnas små möjligheter att med nuvarande lagstiftning och dess tillämpningsföreskrifter förhindra detta giftlagers placering nära befolkningscentra. Transporterna från och till lagret och hanteringen av bekämpningsmedlen kommer att starkt oroa befolkningen.

Jag ber därför att till jordbruksministern få ställa följande fråga:

Anser jordbruksministern det tillfredsställande att ett lager med mycket giftiga kemiska medel placeras nära bostadsbebyggelse och befolkningscentra?

1978/79:463 av *Elvy Nilsson* (s) till industriministern om verksamheten vid Pripps Bryggeri i Torsby:

Nedläggningsshotet av Pripps Bryggeri i Torsby blir allt allvarigare. En utredning har visat att tillverkningen i Torsby inte är företagsekonomiskt lönsam. Det förhållandet att staten äger majoriteten av aktierna i Pripps är enligt företagsledningen inget skäl att se på Torsbybryggeriets framtid annat än ur strikt företagsekonomiska synvinklar.

Torsbybryggeriet har ett 40-tal anställda i dag. En nedläggning kommer att innebära att minst ett 25-tal anställda blir utan arbete, medan ett 15-tal skulle kunna få sysselsättning vid en depå. Detta är mycket allvarligt i en kommun som har en av landets största arbetslöshetssiffror.

Delar industriministern företagsledningens uppfattning att det förhållandet att staten är majoritetsägare inte är något skäl att se företagets framtid annat än ur strikt företagsekonomiska synvinklar?

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 17.51.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert